

40419

N
635

A HIPNOTIZMUS

elméleti, gyakorlati,
pedagógiai, orvosi és
büntetőjogi szempontból.

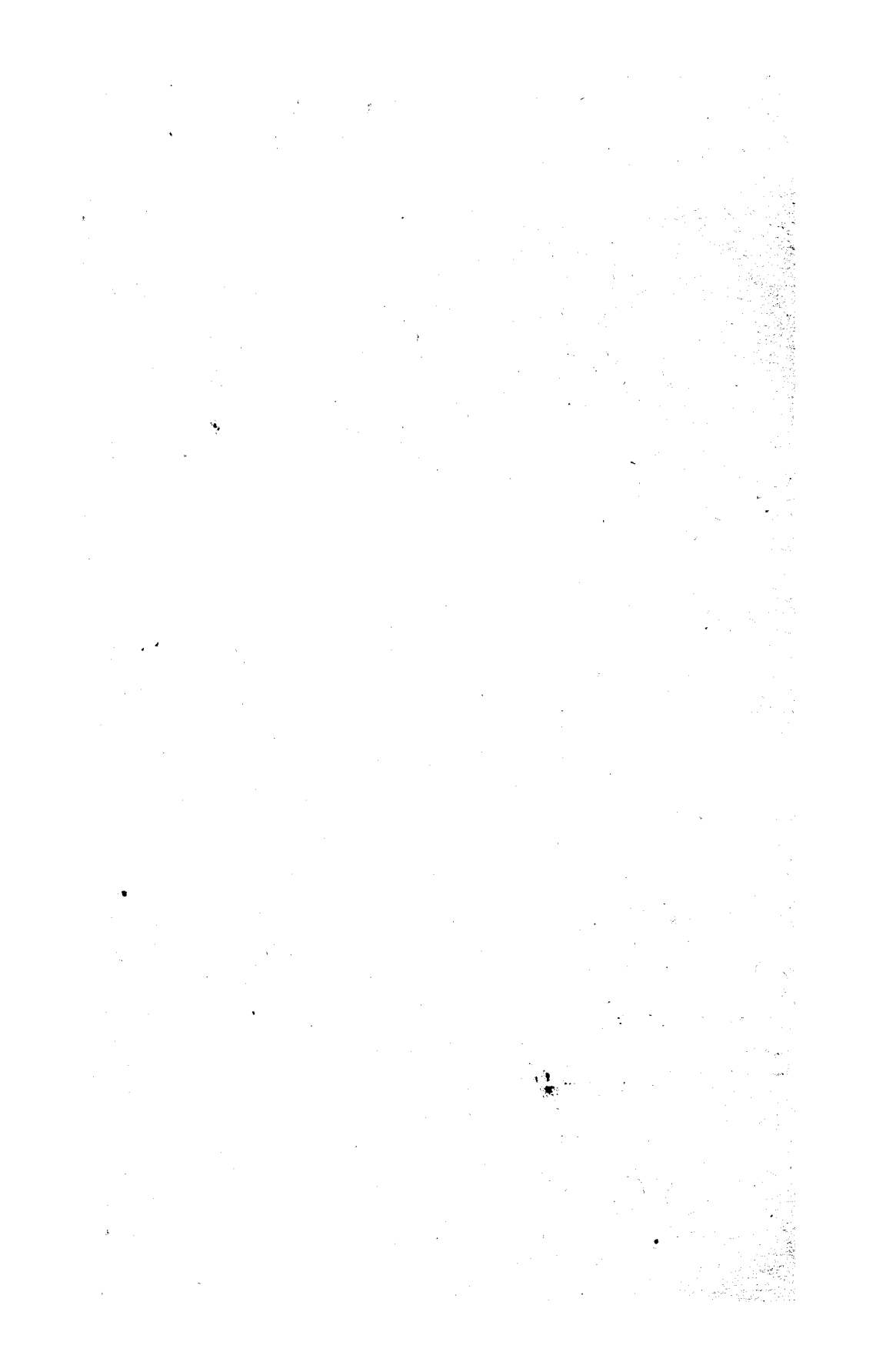
Írta:
TOWER U.

Ára 5 pengő.

Bekecsfehérvár
Kapható szerzőnél: ~~Kőszeg~~ vagy Budapest, IX., Ráday-u. 41. II. 42.
Főbizományos: Americanum R. T., Kőszeg.

1927.

*Édes a
Lajos is
nygi 3*

N 635

A HIPNOTIZMUS

elméleti, gyakorlati,
pedagógiai, orvosi és
büntetőjogi szempontból.

Írta :
TOWER V.

I. FEJEZET.

Bevezető gyanánt.

Minden növénynek, minden állatnak megvan a maga ellensége, spórája, gombája, bacillusa, férgé, élősdije, mely rajta, tőle, belőle él. Léggörük a sötétség, talajuk a piszok.

Égbemeredő, napsütötte szirteken a métely, a mocsárbüz, a járvány élősvi penészflórája ismeretlen.

A szellemi irányzatoknak is megvannak a maguk élősdijei.

Ahol kutat az asztronómia, ott kereskedik az asztrológia; ahol kísérletezik a kémia, ott kotyvaszt az alchimia; ahol oktat a tudomány, ott butít a babona; ahol ihlet az ékesszólás, ott zavarog a demagógia; ahol alakít a művészet, ott torzít a kontárkodás; ahol gyógyít az orvostudomány, ott boszorkánykodik a kuruzslás.

A vallásos hit magaslatain, a becsület tiszta légkörében, a valódi tudomány világító fényében, az egészség egyensúlyozott erejében a lelki ragályok árnyai sem kísértének.

De a megbomlott, meghasonlott, sötétségbe tévedt, az igaz hitet meg nem találó, hanem ezt hamis ösvényeken szimatoló lelkekre annál jobban ráveti magát a szellemi járványok mindenfajta mikrobája.

A ma emberének ideges, kapkodó, felületes, akarategyenge, fegyelmetlen s komolytalan lelkét újfajta ragály szállotta meg. A bizarrság kedvelése, a szenzáció hajhászása, a rendkívüliség keresése, a szokatlanság varázsingere, rendellenességek firtatása, szélsőségek felkarolása, perverzítások élvezete.

Itt a nyitja a rendszerbe foglalt rendszertelenségeknek, szabályokba öntött szabályellenségeknek és törvényesített törvénynélküliségnek: a bölcsletben a hetvenhét irányra ágazó monizmus, a politikában a bolsevizmus, a művészetben a futurizmus, kubizmus, dadaizmus és zenitizmus, az érintkezésben a könyök-érvényesülés és modortalanság, a társadalmi életben pedig az okkultizmus vagyis a rejtett, meg nem értett, titokzatos kapkodások örült divatja.

A beteg gyomornak különös sajáttsága, hogy nem bírja a sültet és pogácsát, neki kaviár és grog kell.

A vérszegény, erőtlen, perverz lelkek étvágya is perverz. A titokzatosság, homályosság, kétértelműség, megnemértettségek s rejtélyesség varázsa izgatja csak őket. Inyenc lelki falatokra és kedély-szendvicsekre van csak étvágyuk.

Templom helyett az elsötétített szobák spiritiszta-szeánszain keresik lelkük kielégítését. A theologia tiszta és a józan hit üdítő vize helyett a theozofia csodabogarás, érthetetlen zagyvalekából merítenek. Tudós és gyakorlott orvos helyett delejes asszonyok csalo együgyűségében keresnek menedéket. A tudomány reális felvilágosításai helyett kártyavető és jövendőmondók furfangosságai után bolondulnak. Lelki vezérek, tudósok, írók, költők, művészek istenadta lángesze helyett asztallábak nyikorgó „kinyilatkoztatásait” szüröcsölik.

A Széchenyiek és Kossuthok, a Vörösmartyk és Petőfik, az Apponyiak és Prohászok, a hősök és vértanúk helyett a telepátok és fenomének a Lachvitskák és Hrabecsek, a Bellaághnék és Wunderlichnék a „normalitás” lejtőjéről lecsuszott tömegeknek bámult, megtapsolt és — jól megfizetett — prófétái.

Es bizony ide tartozik a hipnotizmus is. Nem mint lélektani kérdés! Ilyen szempontból eléggé nem értékelhető forrása, kutatási s kísérleti tere a tudománynak. Nem is mint a gyógyításnak egyik újabb módzata. E pontban csak vitatkozzanak és kísérletezzenek az orvosok.

Hanem igenis a lelki járványok és a dekadens kultúra tünetei közé tartozik a hipnotizmus a szalonok és zsúrok összejövetelén, a kaszinók termeiben, a színpad deszkáin, az iskola padjain, a gyárak és kézművesek műhelyeiben, a börtönök celláiban s a nép széles rétegeiben — mint a régi megbabonázásoknak, megbűvöléseknek és megigézéseknek modern, a hipnotizmus klasszikus szava alatt terpeszkedő, en-gros felujtása.

Ma már nemcsak a psychologus és orvos, hanem a cigány-asszony és utcaseprő, nemcsak a tanár és a tudós, hanem a tanuló és az inas, nemcsak az ur, de a cseléd, nemcsak a város, de a falu s tanya is ismeri már az elaltatást s ennek sokféle csinját-binját.

Akik még nem kukkantottak be az okkultizmus rejtekhelyeire és a meghasonlott lelkek dohos hasadékaiba, azoknak fogalmuk sincs a hipnotizmus nagy elterjedéséről.

Csak egy-két számszerű hiteles adat:

Dessoir Max 1894-ben összeállította a hipnotizmusnak u. n. „irodalmát”. A „Bibliographie des modernen Hypnotismus” című könyvében már akkor, a hipnotizmusról tárgyaló 801 művet és 207 folyóiratot említ, ami persze megfelelő olvasó-gárdát tételez fel. Két évre rá „Erster Nachtrag zur Bibliographie des modernen Hypnotismus” c. könyvében újabb 382 művet és 47 folyóiratot említ, mely időközben a hipnotizmusról megjelent.

Dr. Schrenck-Notzing, müncheni egyetemi orvostanár a kísérleti s gyógyhipnotizmus kérdésében Párisban összegyűlt II. nemzetközi kongresszuson (1900) tartott értekezésében megdöbbentő adatokat sorolt fel valóságos hipnotikus járványokról, melyek kaszárnyákban, iskolákban, internátusokban dühöngenek. „Familienväter — mondja — versuchten sich an ihren Kindern in dieser Kunst und 12—14-jährige Kinder versetzten sich zum größten Gaudium ihrer Mitschüler gegenseitig in den hypnotischen Zustand. Die Opfer solcher Mißbräuche sind leider zahlreich.“ — („Családapák gyermekeikkel kísérleteztek, 12—14 éves gyermekek társaik legnagyobb öröme egymást altatták el. A visszaéléseknek, sajnos, számos áldozata van.”)¹⁾

Gilles de la Tourette „Der Hypnotismus und die verwandten Zustände vom Standpunkte der gerichtlichen Medicin” c. kitűnő művében²⁾ szinte hajmeresztő adatokkal igazolja a hipnotizmus félelmetes elterjedését le az apró iskolás gyermekekig.

¹⁾ Dr. Schrenck-Notzing: „Die gerichtlich-medizinische Bedeutung der Suggestion: Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik.” Leipzig 1900. V. Band. 7. s 24. oldal.

²⁾ Autorisierte deutsche Uebersetzung. Hamburg 1889.

Mivel környezetemben valahogy ismeretessé vált, hogy a lélektan és a hipnotizmus kérdésével is foglalkozom, számosan érdeklődtek és érdeklődnek nálam e téren. Hihetetlen mily állásu, koru és műveltségü személyek akadtak ezek közül. Elemista fiuk, éretlen leányok, magas állásu urak, kegyelmes asszonyok, bonne-k és kereskedősegédek; persze az esetek 98%-ban nem a tudományos felvilágosítás vágya hozta őket hozzám, hanem beteges hajlam, perverz kíváncsiság, újabb izgalom szimatolása, unalom elűzése, meghasonlott lelkeknek a nyugalom szalmaszála után kapkodó vergődése és hiszterikáknak idegcsiklandozásra szomjas hóbortja.

Némely iskolában, (még a középiskolák alsóbb osztályaiban is) nemcsak a kölcsönös suggestio lett divattá, hanem a növendékek részéről a tanárok megkisérelt (ha nem is sikerült) suggerálása is, természetesen abból a célból, hogy épen a suggeráló tanítványt ne hívja fel a professor-médium úr.

Vegyük mindezekhez a nyilvánosan fellépő hipnotikus vagy telepatikus „fenomének“ egészségtelen tömeghatását és a hipnotizmusról szóló nyomdai ponyvatermeknek fantáziát izgató léha meséit, melyek még jobban elbolondítják, elszédítik s a rendellenesség útvesztőjébe döntik legfőképen az ifjúságot, a jövő reményét. Akkor talán átlátjuk, hogy a hipnotizmus kérdése ma már nemcsak lélektani s orvosi, hanem társadalmi és legfőképen paedagógiai kérdés is, mellyel az illetékes tényezőknek akarva nem akarva foglalkozniok kell.

Pedig, sajnos, e téren nem látok úgyszólván sehol sorompókat, sehol védőeszközöket, nem hallok sehonnan vétót. Altalában a szülők nem vesznek ez ügyről tudomást, a tanárok hallgatnak, a nevelők sopánkodnak, a hatóságok tűrnek, az orvosok sajnálkoznak, a tudomány férfiai pedig csak a saját köreikre szorítkoznak.

A kérdéssel inkább a pszichológus és pedagógus szempontjából foglalkoztam. Jelen könyvemben azonban a hypnotherapia tárgyalását (hipnotikus gyógykezelés) ki nem kerülhettem. Ez azonban könnyen a laikus kontárkodás vádját zudíthatta volna reám. Ezért lelkiismereti kötelességemnek tartottam: kéziratom orvosi részét előbb két nagytekintélyű orvos-ismerősömmel átolvastatni.

Miután a két úr kéziratomban semminemű kifogást nem talált, a jelzett részt felülbírlás végett még elküldöttem hazánkban e téren a legelső szaktekintélynek, dr. Schaffer Károly egyetemi tanár úrnak, a Tudományos Akadémia tagjának, a budapesti tud. egyetem elme- s idegkórtani klinika igazgatójának, ki kegyes volt kéziratom orvosi részét felülbírálni és magas dicséretével kitüntetni.¹⁾

Igy azt hiszem e pontban is nyugodt lélekkel léphetek írással a nyilvánosság elé.

¹⁾ Dr. Schaffer Károly egyetemi tanár úrnak egyetlen — jogi természetű — megjegyzése volt kéziratomra. T. i. míg én védelmembe vettem a hipnotizmust korlátozó belügyminiszteri rendeletnek amaz intézkedését, hogy hipnotikus gyógyításoknál tanut is kell alkalmazni, addig a professor úr ezt az intézkedést kifogásolja.

II. FEJEZET.

A médium.

Mielőtt a hipnózisnak — mondjuk ezentúl magyarul — az igézésnek részletkérdéseit tárgyalnók, egy összképet akarok róla nyújtani. Megtörtént eset elbeszélésének keretében az olvasó elé akarom tárni az igézés plasztikus világát, minden rejtélyével és titokzatosságával, fortélyával és kiaknázhatalanságával, komikumával és veszélyével.

Igy az olvasó maga is már előre forgalmat alkothat magának a modern lelki megszállás mibenlétéről és értékéről.

Nagyobb társaság megkérte az igézőt, hogy győzze őt meg a hipnózis valóságáról. Az igéző elvezette a társaságot Kaltner József bácsihoz, kipróbált médiumához.

Este volt. Az öregot a konyhában találták. A kályha mellett állt, vajas-rényét sütött és közben jóízűen szortyogtatta pipáját.

A kölcsönös köszöntés után, megnyugtatja a társaságot, hogy rögvest hoz székot, csak végez a rántottával, mert a felesége nincs itthon, így hát magára maradt.

Hagyják szakácskodni. Hamar kész a rénye.

— Fog-e izleni a rántotta? — kérdi tőle az igéző olyan hangon, mely kényszeríté, hogy szemébe nézzen. Ő is az övébe néz, erősen, lélekbemarkolóan.

Az öreg Kaltner a nyeles sütővel a kezében mereven áll és bámul vendégei felé, akárcsak egy szobor.

— Üljön le az asztalhoz — mondja neki az igéző — és egye meg a rényjét. De íme Kaltner bácsi — folytatja — most látom, a sütőjében főtt hal van. Milyen szép hal. Milyen nagy a feje, kerek a teste. Kár, hogy büzlik, de mennyire büzlik. Szagolja csak meg! Maga is érzi a rettenetes büzt.

Megszagolja. Ugyanabban a pillanatban félrefordítja fejét s elfintorítja az orrát.

— Ugy-e nem tudja megenni ezt a büdösséget?

— Nem! — volt az öregesen hangzó, de határozott válasz.

— No majd adok más ennivalót. Itt van — az igéző a hidegülő rényére mutat — egy tányér kocsonya. Csak kóstolja meg! Most öntök rá ecetet. Ejnye, de sokat találtam önteni. Ugy-e milyen savanyú? Juj, de savanyú.

Az öreg már ette a tojást, most kiköpi, mert nagyon savanyúnak találja.

— De várjon Kaltner bácsi, majd adok én magának más ételt. Így ni. Ez rétes, ami a tányérjában van. Csak cukrozza meg. Itt van a cukortartóm (nyújtja neki a sótartót). Kóstolja csak meg. Ugy-e cukor, úgy-e milyen édes?

És megkóstolja a sót, édesnek találja és megcukrozza vele a tojást, rétesnek véelve.

Eközben a konyhába lép egy ismerős asszony, a Kaltner feleségét keresi. Beavatják a titokba. Közömbösen fogadja. Látszik, hogy nincs kedvére a „komédia“, amellyel az urak mulattatják magukat, de azért marad és szaporítja a szemlélők számát.

— Na lássa Kaltner bácsi, megjött a felesége. Elmondta, hogy eladta a maga zongoráját, cserébe egy rossz rend ruháért. Azt a jó, régi, kedves zongorát, azért a se szép, se új ruháért. Ezt csak nem tűri, szidja meg a feleségét, mert még más holmiját is eladja.

És az öreg elkezd nagy hangon pörölni, veszekedni, lármázni, csak úgy liheg a haragtól; pedig amugy nem csetepátés ember.

— Ez az asszony magának se inge, se gallérja — ingerli az igéző — mit érdekli, minek tűri? Mondja neki, hogy kotródjék a házából.

Kotródjál — keheli az öreg — ki innen!

Közben felemeli a kezét, hogy az asszony összeressen és hátrafelé sompolyog.

Az igéző csillapítja a jelenlevőket, az öreg Kaltnert is.

— Nézze Kaltner bácsi — a társaság egyik tagjára, a kövérségeről ismert dr. Szuchyra mutatva — megjött az Ágnes, a fiatal, karcu rokona. Nézze csak, hogy mosolyog és örül magának. Üdvözzölje! Adjon neki kezet. No, rokona fajtáját csak megöleli; ölelje meg! Így ni! No, csókolja is meg! Ugy! No még egyszer! Homlokon is!

Dr. Szuchyt már előntötte az izzadság a borostásarcu, öreg úr cuppanásos csókjaitól. Szájával nem merre, szemével kérte az igézőt, hogy szabadítsa meg e kényelmetlen helyzetből.

Épen jókor, mert észrevette a macskát. Ott söntörködött az asszony lábai körül.

— Júj! — kiált fel az igéző — nini, hiszen ez a kutya veszett. Meneküljünk, Kaltner bácsi, szaladjon, mert magának tart.

Az amugy tipegős járásu öreg szedi a lábait és iramlik neki az ajtónak, ki az udvarba.

— De már lelöttem a bestiát, — vigasztalja az igéző és hívja be újra. Aztán kezdi tegezni az öreget.

— Milyen fiatal vagy te Józsi, most lettél 7 éves fiam, milyen kedves, helyes, apró fiú vagy te.

A fonnyadtarcu ember gyerekes arcot ölt, ábrándos, homályos szemei mosolygóssá válnak.

— Te most tanulsz olvasni az iskolában. Hallom, hogy nehezen, de mégis már mindent el tudsz olvasni (az igéző leveszi és eléje rakja a szegről levett naptárt). Olvasd el ezt a részt, szép lassan, figyelmesen!

Az öreg elkezd a szöveget silabizálni, szakasztottan gyerek módjára.

Az asztalon gyertya áll. Persze nem ég. De az igéző elhitei Kaltnerral, hogy ég s mutatja neki a szép lángot.

— Próbáld meg gyermekem, tartsad egy kissé a lángba az újjadat . . . Ugy-e milyen égetős? Szegény, úgy látom, te megégetted az újjadat és most fáj, nagyon fáj.

Az öreg överek arcán viláoson kivehető a fájdalom érzete.

— Sajnos édes fiam, az újjadon akkora az égési seb, hogy le kell vágnom az újjadat.

☛ Az igéző a naptár borítékjának szélével kezdi riszálni az újját.
— Úgy-e nagyon fáj fiam? És az öreg sír, tütül, mint a valóságos gyerek.

A társaság egyik úrnőjében kezd erősen ébredni a kíváncsiság és suttogva kérdi az igézőtől, hogy el lehetne-e hitetni Kaltnerrel, hogy nem férfi, hanem asszony. Az igéző megkísérli.

Lassú átmenettel, csakugyan sikerül Kaltnert meggyőzni arról, hogy asszony; még pedig gyerekesasszony.

Az igéző egy fél csizmát (az övé volt, a konyhaasztal alatt feküdt) a karjába nyom. Megteszi pólyásgyerekeknek.

— Kaltner néni! Hallja, mennyire sír az a kis gyerek, sír nagyon, csítítsa szegényt.

És csítítja, himbáztatja a félcsizmát, szeretettel, gonddal, hogy csak úgy csordul a jelenlevők könnye a nagy nevetéstől.

— Utóbb még — szól közbe az idegen asszony — meg is szoptatja a csizmát.

De az igéző már nem mer ily messze menni, oda megy Kaltner-hoz és mondja neki: „Öregem maga csak álmodik, . . . álmodik . . . már nem is olyan erősen . . . könnyen álmodik . . .“ aztán érinti a homlokát, ráfúj és az öreg felnyitja szemét, dörzsöli, mint aki mély álomból ébredt fel és bámul dermedten, álmosan, de már — ébren.

Az öreg a megtörténteokről nem tud semmit, csak azt, hogy aludt és hogy az alvás jól esett neki.

Aznap éjjel az öreg Kaltnert agyszélhűdés érte. Egész testében megbénult.

Az igéző maga sem hitte, hogy az igézés volt az oka a szélhűdésnek (bár ellenkezője sincs kizárva), de fogadalmat tett, hogy többé nem igéz.

* * *

A hipnotizálásra van valamelyes magyar szavunk: az igézés. A „médiüm“ szót azonban meg kell tartanunk, mert nyelvünkben nem találok rá alkalmas kifejezést. Az „igézett“, „igézésre alkalmas“ vagy a „megigézendő“ szavak itt-ott beválhatnak, de a médiüm szó valamennyinek az értelmét egyesíti, ezért helyel-közzel ki nem kerülhető.

Az első kérdés: megigézhető-e mindenki?

Volt idő, mikor e kérdést tagadták.

Ma már biztosra vehető, hogy *csaknem mindenki* megigézhető. Az egyik könnyebben a másik nehezebben. Az egyiket az első ülésre álomba tudom ringatni, a másikat csak 30–40 ülés után. Az egyiket 30 igéző nem tudja elaltatni, míg végre akad egy 31.-ik, aki ezt eléri.

Csak annyi bizonyos, hogy a megigéztetésre való alkalmasság és természeti *hajlandóság* nem mindenkiiben egyenlő.

Ez a hajlandóság az idegességgel növekszik és az idegkórosoknál (hiszterikusoknál) általában legnagyobb fokú.

Ha egy *átlagos* igézőnél az első kísérlet eredményét veszem alapul, azt mondhatnám, hogy az idegkórosoknak 40–60%-a, az ide-

geseknek és gyenge idegzetűeknek 15–25%-a és a teljesen egészséges egyének 10–12%-a igézhető.¹⁾

„Átlagos“ igézőt mondtam, mert a megigézhetőség foka természetesen az igéző személyétől is függ. Vannak médiumok, akiket az egyik igéző játszva, a másik csak nagy erőlködéssel és a harmadik egyáltalán nem tud megigézni.

Szóval az egészséges idegünél több, az idegesnél kevesebb kísérlet szükséges, a hiszterikusnál legtöbbször az első kísérlet elégséges az elaltatásra. Utóbbiaknál különben erős különbséget kell tennünk az elaltathatóság és a sugallhatóság (suggestibilitás) között. A hiszterikusok — ritka kivétellel — könnyen elaltathatók, de nem mindig könnyen sugallhatók.²⁾

Vannak azonban hiszterikusok, kiket igen nehéz elaltatni. De ezek kivételek.

Ha a kenyérkeresetből igéző nyilvánosan föllép, rendesen már az előadás előtt ki szokta válogatni az alkalmas médiumokat. A gyakorlat segítségére siet. Sokszor első tekintetre felismeri az alkalmas médiumot. Az ilyen elárulja a tekintete, kíváncsiaskodása, feltűnő érdeklődése, s legtöbbször önkéntes jelentkezése.

Különösen, ha az igéző elég ügyes arra, hogy felismerje az idegkórosokat (hiszterikusokat), akkor már előre biztosíthatja a tapsokat.

A nem és a kor nem határoz.

A legtöbb idegkórost ugyan a nőnem szolgáltatja és így azt lehetne gondolni, hogy a legtöbb médium a nők sorából kerül ki, de viszont a férfiakat még más körülmények (alkohol, dohányzás, stb.) tesznek alkalmasabbakká az elaltatásra.

Lehet kis gyermekeket és aggastyánt is megigézni, legalább bizonyos határig.

Csak hülyéket és örülteket nem sikerül mesterségesen elaltatni. Az okát később adjuk.

1894-ben Grätzner Pál dr., a tübingi egyetem tanára még azt mondotta: „Azt tartom, hogy azok, kik hipnotikus benyomásoknak engednek, nem normális emberek, többé-kevésbé idegbetegek, vagy pszihopatikus bajban szenvednek. Teljesen ép embert alig lehetett valaha hipnotizálni“.

Ma tudjuk, hogy éppen a nem épelméjű áll ellen a megigézésnek, minden egyéb embert többé-kevésbé, könnyebben vagy nehezebben el lehet altatni.

A második érdekes kérdés az, hogy szükséges-e az igézéshez az igézendőnek beleegyezése.

A hozzá nem értők legtöbbször azt hiszi, hogy csak azt lehet megigézni, aki beleegyezik. Ennek a nézetnek csak a fele igaz.

¹⁾ Akit ezek a arányszámok jobban érdekelnek, kimerítő statisztikát találhat: Fröbes: Lehrb. d. exper. Psychologie. II. B. X. A. 1. §; Forel: A hipnotizmus, 3. fej., Ringier: Erfolge d. therap. Hypn. 1891. és finom árnyalatokat Löwenfeld: Hypnotismus u. Medizin c. művének, 5. fej.

²⁾ „Die eventuell leichte Hypnotisierbarkeit (bei den Hysterischen) verbürgt nicht die Suggestibilität. Diese ist abhängig von seelischen Eigenschaften, die bei Hysterischen gerade oft zu wünschen übrig lassen“. (Krafft-Ebing: Eine experim. Studie auf d. Gebiete d. Hypnot. 1893. 105 old.)

Ügyes, ravasz és gyakorlott igéző a médium ellenállását is meg tudja törni és pedig vagy következetes kísérletekkel, vagy pedig az ellenállásnak elsuggerálásával. Viszont azonban erős akaratu ember, különösen bizonyos fortélyok alkalmazása mellett a legügyesebb igézőnek is ellenállhat. A módját egy későbbi fejezetben (XI. fej.) adjuk.

Csak egy esetben nem használ az ellenállás, ha a médiumot az igéző egyszer vagy többször már elaltatta.

Minél többször altatnak el valakit, annál kisebb az igézettnek akarateréje és ellenállási képessége az igézőjével szemben.

Dr. Stekel Vilmos bécsi idegorvosnál láttam, hogy a betegek termében egy ujjának a felemelése elég volt, hogy kezeltjei mély álomba merüljenek. Mert már ismételten elaltatta őket.

Viszont nem tudom elaltatni az igézendőt, ha már más igéző ráparancsolt, vagy suggerálta neki, hogy rajta kívül más nem tudja elaltatni.

A kenyérkeresetből igézők a szinpadra kért médiumoknak rendszeren súgva meg szokták hagyni, hogy más igézőre ne hallgassanak. Ez kenyérrigység.

Nehéz elaltatni azt is, aki nem áll ugyan ellen az elaltatásnak, de aki föltétlen meggyőződéssel hiszi, hogy őt, vagy épen csak őt nem lehet elaltatni, vagy aki egyáltalában erősen nem hisz az elaltatás lehetőségében. Ilyen esetben tudniillik az autosuggestio erősebb az idegen suggestiónál. Ezért sikerül csak nehezebben az elaltatás.

Ismételjük, hogy többszörös elaltatás után a médium annyira az igézőnek a hatalma alá kerül, hogy tudta és akarata nélkül is megigézhető.

Millenkovics Benő volt cs. és kir. tengerészkapitány az ő állandó médiumait a nyílt utcán, séta közben, akár hátulról is elaltatta.

Dr. Neutra Vilmos badeni főorvos, jelenlétemben egy mit sem sejtő katonának hátulról a fejére nyomta a hüvelykujját és az nyomban elaludt. Megelőző elaltatásnál t. i. szuggerálta neki, hogy valahányszor hátul a fejére nyom, aludjék el.

Dr. Weiss, bécsi orvos, aki egészen az igezés kenyérkeresetének adta át magát és a rendőrség tilalma ellenére számos nyilvános előadást tartott az igezésről, gyakran megtette pincérnőjével azt a tréfát, hogy mikor ez a vendégeknak az ételt hozta, szeme pillantásával megigézte a leányt, úgy, hogy ez az ebédlő közepén szoborszerűen állva maradt, mozdulatlanul tartva kezében az ételeket, míg csak Weiss föl nem keltette.

Első izben nem lehet ilyen könnyen hipnotizálni.

Ismert dolog, hogy az állatok is megigézhetőek.

Tudjuk, hogy a kigyók megigézik a madarakat, melyek az igézettől megdermedve lehullanak a fáról és zsákmányul esnek. Kipling könyvéből mindenki előtt ismeretes a Kaa, az óriási kigyó, mely a majmok egész seregét tekintetével megbűvölte és zsákmányul ejtette.

Igaz ugyan, hogy P. Chalmers Mitchell angol kutatónak németül is megjelent „Die Kindheit der Tiere“ c. művében (Hoffmann J. kiad. Stuttgart) kísérleteinek alapján tagadja a kigyónak igézési képességét, de ezeket a kísérleteket nem tudom komolyan venni.

Chalmers t. i. ketrecben őrizte a kigyóját és ide csukta különféle állatait is.

Nos, józan csendőr nem lövi le a rablót, kit már megfogott és megláncolt.

A kigyónak józan ösztöne is megsugja, hogy fölösleges azt az állatot elbűvölnie, melyet már úgyis ketrecében, tehát hatalmában tart.

Sőt épen Ghalmersnak az a különös tapasztalata, hogy a legtöbb állat épen nem fél a kigyótól, föltétele annak, hogy a kigyó megigézheti azokat.

Jáva szigetén tartózkodó hazánkfia, Zboray Ernő mint szemtanu közöl ilyen igézést: „Egy alkalommal a következő jelenetnek voltam szemtanuja. Esteli szürkületben igyekeztem hazafelé a gummi-kertekből, ahol aznap különösen sok dolgom akadt. A bambuszültetvény közelébe érve, egy nagy csapat majom menekült a sűrű nádak közé. Kissé furcsáltam azt a nagy sietséget, amellyel eltűnni igyekeztek. A majom csak akkor menekül nagy sietve, ha közvetlen veszélyt érez. Ezt tudva, kíváncsian megálltam a bambusz alatt, keresve a menekülés okát. Legnagyobb csodálkozásomra egy kis szürke majmot láttam ülni az egyik lehajló bambusz végén. A mellső lábaival olyan fáradt, furcsa mozdulatokat tett, mintha meg lenne sebesülve. A fejét lassan, bizonytalanul ingatta: azt vártam, hogy leesik a földre. Amint lélekzet-visszafojtva figyelemmel kísértem az állat beteg mozdulatait, egyszerre egy Python feje jelent meg a nádak között. Lassan lassan csuszott a vergődő majom felé. Világosan látszott, hogy a szegény állat nem képes elmenekülni. Az óriáskigyó megbűvölte! Magam is megdermedve néztem a jelenetet, mely alig tartott fél percig. A kigyó elérte a majmot, villámgyors mozdulattal ráfonódott, mire a majom egyet nyisszentett. A kigyó azután sebesen elsíklott a zsákmánnyal“.)

Czeglédy Béla főigazgató-tanár úr volt szives figyelmemet felhívni arra, hogy a macska is meg tudja igézni az egeret és — amit sokan nem tudnak — legtöbbször igézetével bénítja meg áldozatát.

De ember is képes az állatot megigézni.

Még csak valami különös képesség, vagy gyakorlat sem szükséges hozzá.

Kiséreljék meg olvasóim egyszer — teszem fel — egy tyuknak a megigézését. Nincs ennél egyszerűbb dolog. Történik pedig e csodálatos kísérlet a következőképen:

Egy lehetőleg sötétebb színű asztalra magunk elé fektetjük a tyukot olyformán, hogy fejével velünk szemben legyen. A fejét lenyomjuk úgy, hogy csőre érintse az asztalt. Ekkor egy krétával a tyuk csőrétől kezdve egyenes vonalat húzok az asztalon, közepes, egyenletes lassúsággal. A tyuk már is megmerevült, még csak mozdulni sem tud, míg föl nem keltjük.

Azt a gyakorlati tanácsot azonban hozzáfűzöm, hogy ugyanazzal a tyukkal sokszor ne ismételjük meg a kísérletet, mert belepusztulhat. Egyszeri kísérlet teljesen veszélytelen!

Az állatok hipnotizálásával először Kircher Athanáz jezsuita atya, a híres nyelvész és természettudós, a „doctor centum artium“ (1602—

1) Uj Nemzedék. 1925. szept. 13. szám, 6. old.

Mindenesetre legérdekesebb, legcsodálatosabb és legérthetlenebb a médiumnak megmerevedéses állapota.

Az igéző parancsára az igézettnek a teste olyan hajlékony lesz, mint a viasz és olyan engedelmes, mint a katona. De a parancsolt állást mereven megtartja. Például az igéző vízszintesre emeli médiumának a jobb karját, a bal kezét pedig a szemére teszi. A médiumot ebben a helyzetben az igézőn kívül bárki meglökheti, taszíthatja, lefektetheti, tűt szúrhat a bőrébe, a médium az említett kéz- és kartartásban ép úgy megmarad, mintha kötőmegeből faragott élettelen szobor lenne.

Általánosan ismert dolog, hogy a megmerevedés olyan nagyfoku lehet, hogy a médiumot két szék támlájára fektethetjük. Az egyikre a feje, a másikon a lába nyugszik. A test ennek ellenére vízszintes helyzetben marad, még akkor is, ha az így fekvő testre kisebb terhet, pl. kis gyermeket helyezünk.

A médiumot ilyen állapotban növényhez, mondjuk élő fához hasonlíthatnám. Mert a kataléptikus médium is csak tenyészeti (vegetatív) életet látszik folytatni, szinte érzéketlen, a lelki élete kifelé szünetel, az öntudat többnyire megszűnik, a személyes akaratnak nyoma sincs, az emlékező tehetség hiányzik.

Említettük, hogy nem minden médium merevíthető meg, de a merevség állapotából mindegyik könnyen helyezhető más állapotba. Ez az u. n. transponálás rendkívül egyszerűen történik: az igéző a médium homlokán végigsimít vagy gyengéden megnyomja a szemgolyóját, illetve nyitott szemeit lecsukja vagy pedig erőiesen ráparancsol.

Mivel a megmerevedés az igézésnek rendkívüli tünete, fordítsuk figyelmünket inkább a médiumnak rendes hipnotikás alvására.

Ebben az állapotban a médium inkább állati (sensitiv) életet mutat — ráparancsolt, suggerált szellemi jelenségekkel.

Azt mondhatnám: a médium az igézőnek önműködője, automataja. L'homme machine.

A médium gondolkodó automata.

Ha az elaltatott egyént magára hagyjuk, szoborhoz hasonlít. Egyetlen arcmozdulat sem jelez belső, szellemi életet, még álmoképet sem. Ha a szem nyitva marad, üveges és hasonlít a tökéletesen vak (amaurotikus) szemhez.

De ha ezt a szobrot megkérdezem, hogy mennyi 9-szer 9, szépen megfelel rá. Kérdezhetek tőle különféle feladatokat. Feltéve, hogy éber állapotában is meg tudná tenni, pontosan és helyesen válaszol.

Ha a médium több nyelven beszél, az igézés állapotában végez-tethetek vele fordításokat.

Ha az illető költő, készíttetek vele költeményt. Ha orvos iratok ve-le receptet. Ha borpancsoló, megtudom tőle a műbor készí-tési titkát.

Maga az értelmi képesség az igézés közben nem fokozódik, de az emlékező tehetség bámulatosan erősödik.

Egy harmincéves ember, aki gyermek korában nevelőnőjétől tökéletesen megtanulta, de később aztán csaknem egészen el is felejtette a francia nyelvet, igézés állapotában újra tudott franciául.

Óvodában tanult, azóta elfeledett költeményeket szépen fölmon-danak a médiumok.

Az emlékező tehetség azonban csak ott erősebb, ahol mult események följutásáról van szó. Frissében tanultaknál nem mutatkozik az emlékező tehetség erősödése. Kivételek ritkaságszámba mennek.

Fölötte bámulatos azonban az igézettnek időérzete.

Száz eset közül 60—70 esetben az elaltatott, óra nélkül pontosan tartja a ráparancsolt időt. Pl. ráparancsoltok a médiumra, hogy 5 perc múlva köhögjön vagy ébredjen fel. Valóban 5 perc múlva köhög illetve fölébred.

Nem tartozik ide, de a szíves olvasó talán megbocsát, ha a médiumok időemlékezetét fölhasználom egy eddig megmagyarázhatatlannak tartott lelektani jelenség megfejtésére.

Az idegkóros (hiszterikus) egyéneknél gyakori jelenség, hogy előre „megjövendölik” valamely betegség kitörésének pontos idejét, napját, sőt óráját. Előrelátnak egy rohamot. Megéreznek egy — mondjuk — 3 nap múlva bekövetkező szivgörcsöt stb.

En ezt az ugynevezett jövendölést az igezés sugallatához hasonló idegkóros önsugallat (autosuggestio) következményének tartom.

Az idegkóros nem „jövendöli meg” pl. a 3 nap múlva bekövetkező rohamot. hanem besuggerálja magának és a roham csak ennek az önsugallatnak a következménye.

Különösen az idegkóros nők (hiszterikák) sugalmazhatósága és önsugalmazhatósága néha a csodákig határos.

Az igézett, mint említettük, az igezés alatt ép úgy emlékszik az elaltatás *előtti* időre, mintha ébren lenne. De a fölébredés után semmit sem tud arról, ami vele hipnózis közben történt. Így megesett, hogy valakit igezés közben levetkőztettek és ágyba fektettek. Aztán ráparancsoltak, hogy az óra ütésére ébredjen fel. Erre kivonultak a szobából. A médium az óra ütésére tényleg felébredt, de sehogysem tudta ágyba jutásának magyarázatát adni. Az ezen való töprengés annyira bántotta és felingerelte, hogy — mint maga megvalloita — közel volt a megbolonduláshoz.

A médium egyuttal *érző* automata is. Augusztus közepén suggerálok a médiumnak, hogy rém hideg van. Azonnal elkezd fájni, dideggni, összehuzza magát, kezeit dörzsöli, esetleg még a lábait is emelgeti.

Fordítva, télen elhitetem az igézettel, hogy tűrhetetlen a hőség. Azonnal érzi a nap szűró tűzét, kigombolódzik, homlokát törli, sőt kiüt rajta az izzadság. A nő-médium ilyenkor kezével vagy zsebkendőjével legyezi magát.

A borivónak vizet nyujtok, de tokajinak minősítem. A médium a hozzáértés művészetével fogja szürcsölni, élvezni az italt.

Az ételre ráfogom, hogy tulságosan sós. A médium a legjobb falatot is kiveti a szájából.

E mellett az az érdekes, hogy a médiumnak arckifejezése, sőt egész szervezete az elhitetett érzéshez alkalmazkodik. Így a paprikásnak suggerált ételre közsörüli a torkát, az elhitetett tormafogyasztásra könnyezik, s. i. t.

A médium *képzeldő* automata. Suggestálok neki, hogy atyja vagyok, vagy anyja, jóbarátja, előljárója, szolgálja, ellensége. A médium a beállítás szerint fog velem szemben viselkedni.

A következő jelenetnek voltam tanuja. Dr. Weiss, aki a volt traiskircheni tűzerhadapródiskolában külön a növendékek és külön a tanárok részére előadást tartott a hipnotizmusról, ez utóbbin médiumul fölhasználta a nevezett intézeti csaplárosnak pincérnőjét. Dr. Weiss suggerálta a pincérnőnek, hogy szereti Dr. Bausenwein tűzéroszadost. A leány arca megédesült és szerető, bájós, vonzó tekintettel csüngött a századoson. Dr. Weiss tovább suggerálta: „Ön forrón, az elkeseredésig szereti Dr. Bausenweint!”

Látták volna azt a kitüzesedett, majd hirtelen elhalaványuló arcot, testének reszketését, egész lényének ideges nyugtalanságát. A léleknek forró epedését egy Phydias sem tudta volna jobban szemléltetni.

„De nézze — volt az utolsó sugallat — Dr. Bausenwein nem méltó a maga szeretetére. Ő hűtelen lett magához és aljas módon megcsalta. Ne szeresse többé, sőt mutassa iránta való megvetését!”

És a leány egy színésznőt megszegyenítő, tökéletes arckifejezéssel mutatta sértett női méltóságának fölényes megvetését.

A hipnotizáló egy művelt, idősebb férfinak suggerálta, hogy kis gyermek, aki még becsületesen írni sem tud. Utána írásra készítette. A médium erre a jelenlevő palatáblára gyerekes és bizonytalan vonásokkal a következő mondatot írta:

„Édes anyuskám

Adj nekem pénzt, mert ma jó voltam.

Kelemen.“

Utána egy székre mászott, pedig termete nem volt arányban a kisebb fajta székekhez.

Lélektani szempontból rendkívül érdekesek és fontosak a hipnózis alkalmával a korhatár visszaszorításánál mutatkozó jelenségek.

Tegyük fel, hogy valaki Ferenc József király uralkodása alatt született és nevelkedett, de most, Horthy Miklós kormányzóságának ideje alatt suggerálom az illetőnek, hogy gyermek. Már most a hipnózisban a gyermekkorba visszahelyezett médiumtól megkérdezem, hogy jelenleg ki a király. A médium nem Horthyt és nem Károlyt mond, sem kitérően nem felel, hanem határozottan Ferenc Józsefet jelöli meg.

Mi több, az újabb keletű bélyegeket, pénzt, a jelenleg szereplő nevezetesebb egyének neveit nem is ismeri, hanem csak ama személyeket és tárgyakat, melyek Ferenc József uralkodása alatt léteztek.

A suggerált korban élő személyeket is nem a mostani, hanem az akkori alakban látja. Pl. egy 28 éves férfiútól, akit a 10. évébe helyeztek vissza, kérdezték, hogy ikertestvérenek van-e bajusza. Nevetve felelte, hogy nincs. Pedig az igézés idején mindkét testvérnek hatalmas bajusza volt.

Egy másik esetben szabólegénynek szuggerálták, hogy hadvezér. Mint ilyen erős vonásokkal a következő napiparancsot adta ki:

„Katonák!

Ma tőletek a bátorság csodáit várjuk!”

Aztán kezébe ragadta a kardot (sétapálca!), hogy serege élén az ellenségre törjön.

Ha férfinak nő-szerepet sugallok, nőies lesz az írása; ha parasztét, pongyolán ír; ha öregét, tolla reszket a kezében s. i. t. (Kitünő és

érdekes hipn. írásmintákat találhatni Krafft Ebing „Hypn. Experimente“ c. művében Stuttgart. III. Aufl. 46—51. old.)

Suggerálhatom az igézettnek, hogy részeg és azonnal dűledezik vagy hogy elveszítette a pénzét és tüvé teszi érte a szobát.

Még érdekesebb tünet, hogy a médium képzeletében egy távollevő egyént is meg tudok jeleníteni, akit a médium lát, hall, vele elbeszélget, perel s i. t. Ez az u. n. pozitív érzécsalódás (hallucináció).

Hasonlóképen el tudok tüntetni egy valóban jelen levő személyt a médium képzeletében, úgyhogy a médium a jelenlevő személyt egyáltalán nem veszi észre, még akkor sem, ha ez lármát csap, kiabál, a médiumot meglöki, megszólítja vagy vele kezét fog. Ez negatív érzécsalódás.

Ha az elsuggerált személy meglöki vagy vele kezét fog, a médium persze hogy megérzi a lökést vagy kézszorítást, de nem tudja, nem jön rá, hogy ki lökte vagy szorította meg.

Nagyon mulatságos a pozitív és negatív érzécsalódás összekapcsolása. A médium előtt állva, elhitetem vele távolléteimet, de úgy, hogy a hangomat hallja vagy fordítva, lát engem, de legnagyobb kiabálásomat sem érzékeli.

A pozitív és negatív érzécsalódásnak fölötte érdekes, mondhatnám a csodáig határos összekapcsolódása a következő kísérlet:

Veszek egy csomag kártyát. A 32 lap közül az egyikre, pl. a makk-hetesre ráfogom, hogy ez hiányzik. Viszont egy másik lapon, teszem fel a zöld hetesen, édes anyjának a képét vetetem vele észre. Ezekután összekeverhetem a kártyákat, amennyire akarom, a médium minden egyes kártyát megnevez nekem, csupán a makkhetest nem veszi észre, édes anyjának képét pedig csak is a zöld hetesen látja. Most egy más csomag kártyát adok a kezébe. Ennél már észreveszi a makk-hetést, de nem találja meg anyja képét.

Meg tudjuk-e magyarázni ezt a csodálatos jelenséget? Meg.

A médiumnak tárgyi (objektív) megismerő és emlékező tehetsége a kártyalap különös rajzán akad meg és csak képzelő tehetsége változtatja át ezeket a rajzokat képpé vagy üres lappá.

Hogy ez a magyarázat helytálló, be is tudjuk bizonyítani. Ha a szóban levő kártyalapokat (a fenti példánál a makk-hetést és zöld hetest) sokszorosítjuk, tehát színben és rajzban tökéletesen azonos lapokat mutatok a médiumnak, ezek között nem vesz észre semmiféle különbséget. Vagyis a sokszorosított makk-hetesek közül egyet sem lát, a sokszorosított zöld-hetesek mindegyikén észreveszi anyjának képét.

A médium *cselekvő* automata. Már unos untilg ismeretes és bemutatott jelenség, hogy papírkést adok a médium kezébe és ráparancsolok, hogy önvédelmében ölje meg vele ellenségét. Megteszi. (Csak aztán igazi revolver ne legyen kezében, mint az 1924. évi januárban Sebenicóban történt súlyos szerencsétlenség mutatja. Erről később bővebben.)

Egy másiknak bábut adok a kezébe és suggerálok neki, hogy a gyermeke. Ép úgy becézi, magához szorítja, csókolja, játszik vele, mint a valóságos gyermekkel szokás.

A médium pompásan illeszkedik szerepébe, akárcsak a legjobb színész. Az arcjáték (mimika) is követi a suggerált érzést. Suggestálom a médiumnak, hogy jó barátja meghalt, arcán azonnal jelentkezik a fájdalom érzete. Imádkoztatom, arca átszellemül.

A sugalmazott érzés oly benső, oly közvetlen, hogy a szív erősebben dobog, a vér gyorsabban lüktet, a szív elszorul, a lélekzés meglással, a test remeg s i. t.

Sőt állattá is át lehet változtatni a médiumot, bár ez csak nagy ritkán sikerül és a siker is csak több kísérlet után jelentkezik.

Az a véleményem, hogy a sugallatnak ezt a nemét, főképp oly személyeken lehet könnyen és erőlködés nélkül bemutatni, akik a normális álomban is állati szerepet öltenek magukra. Magamnak is van osztálytársam, aki gyakran elbeszélte, hogy álmában luddá változott.

Suggestálom egy alkalmas médiumnak, hogy házőrző kutya és gyanus egyén közelít. A médium négykézláb ugatni kezd és kutya módjára viselkedik.

Ez a tünet talán megmagyarázza az ókorban (Herodot, 4.) és a középkorban járványszerűen föllépett farkas-kórságot (lykanthropia), amikor egész tömegek farkasoknak tartották magukat és az erdőkben kóborolva, embereket és állatokat egyaránt megtámadtak. (V. ö. Fröbes S. J.: Lehrb. d. experim. Psychologie. Freiburg i. Br. 1920. II. B. 593. S.)

Kenyérkeresetből hipnotizálók néha be is mutatják médiumaikat — férfiakat és nőket! — mint bőgő ökröket, nyerítő csikókat, mekegő birkákat, nyávogó macskákat, kuruttyoló békákat. E sokféle hang között — bocsánat a rosszmájú közbeszólásért — a legállatiasabbnak tartom az ilyen produkciókat végignéző közönségnek megdöbbenően érzéketlen vihogását és tapsait.

A dekadencia minden időben a perverzitás tüneteit mutatja. A haldokló Róma tivornyázói a gladiátorok véréen, az elerőtlenedett spanyolok a bikahősök csontropogásán, a mai kor lelki betegei s hiszterikusai pedig embertársuk elállatiasodásában rángattatják petyhüdt idegeiket.

A negatív érzékcsalódásnak egy különös faja az érzéketlenség (anaesthesia), amely a hipnotikus állapotban többé-kevésbé csaknem mindenkor mutatkozik.

A bőr felülete bizonyos fokig fájdalommentes. Sőt megesisik, hogy a hipnotikusan elértéketlenített bőrfelületet megszúrhatjuk, még csak nem is vérzik.

A középkorban ezt a tünetet a bűbájosság biztos ismertető jelének tartották.

A fájdalommentességnek foka és határa természetesen egyének szerint nagyon különböző.

Ugyanannál a médiumnál is különféle érzési fokozatokat létesíthetünk. Például suggestióval könnyen elérjük, hogy a jobb karja a szűrást egyáltalában ne, a bal karja csak egy kevéssé, a jobb combja pedig rendesen megérezze.

Suggestióm szerint azt is el tudom érni, hogy a médium a túsúrát megérezze, de ne okozzon neki fájdalmat, vagy hogy azt megérezze és fájjon is neki és végre, hogy se ne érezze se ne fájjon neki.

Komikus jelenség, ha a médiumnak suggerálok, hogy ruhája tele van bolhákkal. Az igézett azonnal nagy viszketegséget érez egész testében és rendületlenül vakarózik.

Hideg vassal közelítek a bőréhez, melyről elhitetem, hogy tüzes. A médiumon nemcsak az égési seb okozta fájdalom tükröződik vissza, hanem — ami a legcsodálatosabb — az érintett helyen néha valóban égési sebhez hasonló elváltozás (hólyag, veresség stb.) észlelhető.

A test mechanizmusa is alá van vetve az igézésnek.

Elhitetem az igézettel, hogy térdé megmerevült. Fölszólítom, kísérelje meg térdét behajlítani. A médium törekszik, erőlködik, de hasztalan.

Suggerálok neki, hogy nem tudja a szemét fölnyitni. Minden próbálkozása ellenére nem fog sikerülni.

Suggerálok neki, hogy az öt ujjá összenőtt. Beleizzad, de azokat széthúzni nem tudja.

A médiumnak az egyik kezét a másik körül forgatom és suggerálok neki, hogy ezt a forgást nem tudja megállítani.

Egy-egy pillanatra talán megáll, mert erőlködik, de kis szünet után ismét folytatja, míg meg nem állítom.

Suggerálok az igézettnek, hogy bizonyos szót, pl. a saját nevét nem tudja kimondani. Így is történik.

A fizikusok kedvéért vessünk fel egy kérdést.

Ráparancsolok a médiumra, hogy két karját terjessze ki. Éber állapotban 10 percnél tovább nem igen bírja kitartani.

Hipnotikus állapotban kitartja 15—20 percig. A 20 perc leteltével sem bocsátja le karjait, hanem ezek maguktól leesnek.

Honnan e nagyobb energia illetve energia-többlet? Honnan a nagyobb munkát végző képesség?

A nagyobb munkaképesség nem az izmok munkája, hanem az egyéni fáradtság érzetének hiányából ered. Éber állapotban a fáradtság kellemetlen, fájó érzete megrövidíteti velünk a munkát.

Egyébként ez a munkaképesség-többlet nem mindig mutatkozik, sőt néha az energia megfogyatkozik.

Igézés közben az érzéklés is mintha nagyobb, erősebb lenne. Így a médium nagyobb távolságról hallja az óra ketyegését, a finomabb vonalakat jobban észreveszi, mint az ébren levő.

De az érzéklésnek ez a nagyobbodása is csak látszólagos.

Nappal mi sem halljuk a szomszéd község harangját, de az esti csendben igen. Nos a médium azt a hangot, melyet suggerálunk neki, hallja. Minden más hangra süket. Ennélfogva a suggerált hangot minden más mellézköngé és zavaró hang nélkül, tehát erősebben érzékl.

A nézésnél a médium figyelme csak a parancsolt tárgyra irányul. A világon csak ezt az egyetlen tárgyat veszi észre. Míg éber állapotban a környezet, a megfigyeltetés tudata és több más körülmény a figyelem összpontosítását megnehezíti.

Az olvasó emlékszik, hogy a mozgó színházban a vászonra vetített képet jól látja akkor is, ha előadás közben az ajtót nyitják vagy más módon világosság szüreenkedik a terembe, de élesebben látja a képet, ha minden mást elsötétítenek előle.

Körülbelül ez a különbség az éber ember és az igézett nézése között. Az igézett is csak a sugallat által képzelete elé vetített képet látja, minden más elsötétül előtte, tehát amazzt élesebben szemléli.

Eddig a médiumot automatához hasonlítottuk. A hasonlat jó, de, mint minden hasonlat, ez is sántikál.

A médium t. i. nemcsak a sugallatra, hanem ítélőképessége következtében a saját maga fölfogta behatásokra is fogékony (reagál).

Például nem suggerálok neki sem kést, sem pengét, sem puska-lövést. De a véletlenül becsukódott kés csattanását puska-lövésnek tartva, megijed tőle vagy összerázkódik. A sötétben hirtelen támadt világosságot tűznek nézi s hasonlók.

Sőt a logika is működik a médiumban. Egy példa: suggerálok, hogy a feleségét (kiről tudom, hogy nagyon szereti) szidja meg. Nem teszi meg. De ha megadom az okát, hogy miért érdemli meg a felesége a szidást, például, mert gyermekét igazságtalanul éhezettette, a médium rögtön engedelmeskedik a sugallatnak és dühbe gurul.

Még meg kell emlékeznünk az ú. n. „ébersuggestiós“ állapotról is. Ez kb. középhelyet foglal el az éber állapot és a hipnotikus álom között. Az ébersuggestiónál a médium ébren és öntudatnál van, de a suggestió viszont ép oly *kényszerítő* hatást gyakorolt rá, mint hipnotikus alváskor.

Az ébersuggestió tehát a rendes suggestiótól is különbözik. Rendes suggestió esetén a suggerált egyén csak azért engedelmeskedik a sugallatnak, mert tévesen azt hiszi, hogy önszántából és a saját meggyőződéséből cselekszik. Ezért könnyen ellen is állhat a suggestiónak. Pl. ha a villamoson ülök és észreveszem, hogy hárman is megnézik órájukat, a példa suggestiójának hatása alatt én is megnézem órám, de abban a lappangó tudatban, hogy teljesen önszántamból cselekedtem. Ezért könnyen ellenállhatok neki, pl. a zsebtolvajoktól való félelemből nem nézem meg az órám, noha erre indítást érzek magamban.

Ellenben az ébersuggestiónál a suggerált eszme a kényszereszme erejével hat és ezért a médium vagy egyáltalán nem, vagy csak óriási erőlködéssel tud a suggestív parancsnak ellenállni. Pl. ébersuggestióval sugallom a médiumnak, hogy nem tud felkelni székéről, vagy, hogy nem tudja kimondani nevét. A médium tudatában van a parancsnak és erőlködésének; vergődik is, hogy a parancsot lerázza magáról, de siker nélkül. Nevét valóban nem tudja kiejteni, amíg a suggeráló azt meg nem engedi.

Ébersuggestióval a hipnózis vagy a posthipnotikus suggestiók összes jelenségeit előidézhetjük. Csupán ébersuggestióra jóval kevesebb ember alkalmas, mint a hipnózisra, ha csak ügyes igézővel nem állnak szemben. Azonban, ha valakit már hipnotizáltak, az éber suggestióra is könnyen hat, főképp, ha hipnózisban sugalljuk neki, hogy ébren is suggerálható.

A szíves olvasót iparkodtam végigvezetni az igézés bámulatos jelenségein. Egyik-másik jelenségen bizonyára elcsodálkozott.

Az igazság kedvéért azonban meg kell jegyezni, hogy az említett jelenségek nem minden médiumnál, sőt egy és ugyanannál a médiumnál sem mindig jelentkeznek. A felsorolt tünetek inkább csak annyit jelentenek, hogy ilyen tünetek lehetségesek.

De a lehetséges jelenségekkel egyuttal lecövekeltem az igézés csodás területének határát.

E határon túl nem hatol az igézés ereje. Ami e határon túl történik, az lehet csalás vagy csalódás, lehet csoda vagy bűvészet, de nem igézés.

Ezt azért hangsúlyozom, mert a hipnózisnak nevezett tünetekkel már sok embert alaposan fölültettek.

Azzal a megállapítással kezdem, hogy minden igézéssel összekötött „jövendölés“ ámitás vagy tévedés.

A mesék országába való beszéd, hogy a médiumokkal jövendöl-tetni lehet.

A médium tudhatja a multat, láthatja a jelent, de a jövőről egy mákszemnyivel, egy hajszál tizmilliódnyi részével sem tudhat többet, mint amennyit róla éber állapotban sejthet.

Ha mégis jövendöl, akkor vagy ébren csal, vagy alva félrebeszél. Ismétlem, jövendölni a médium nem tud és nem tudhat.

A hipnózisnak a neve persze takarója lehet számtalan más visszaélésnek, szédelgésnek és szemfényvesztésnek is, melyek nagyon beválnak a hozzá nem értő közönség fölsröfölt bámulatának anyagi kiaknázására.

A közönség e tekintetben csodálatosan naiv és hiszékeny. Nemcsak a műveletlenje, hanem tudósok, tanárok, művészek, szóval a legművelteje is.

1904. évben München város közönségét heteken át izgalomban tartotta egy párizsi asszony, aki állítólag „hipnotizált állapotban“ táncolt.

Madeleine asszony — így nevezték a bajor főváros érdekes vendégét — csodálatos szépen táncolt és táncát különös kifejező arcjátékkal kísérte. Ezt készséggel elismerte mindenki, aki táncolni látta.

Madeleine asszony állítólag heves főfájása miatt egy magnetizmussal gyógyító párizsi orvoshoz fordult, aki hipnotizálta és rájött, hogy hipnotikus állapotban a zenére rendkívül fogékony.

Mint hogy Bajorországban a hipnotikus mutatványok tilosak, Madeleine asszony Münchenben csak meghívott közönség előtt lépett fel a lélektani társaság rendezte estéken. Hogy a társaság e célra színházat bérelt és a meghívott vendégek fejenként tiz-husz mára belépő díjat fizettek (békében!), mellékes és nem is különös. De különös volt az, hogy Madeleine asszony a színpadon mindig hipnotizőrjével jelent meg, aki állandó kísérője volt a táncosnőnek és hogy ez a kísérője senkinek másnak, még orvosnak sem engedte meg, hogy asszonyát hipnotizálja.

Tudja az Ég, hogy mily nagy vagyont szedett volna össze ez az ügyes nő a beugrottak zsebéből, ha a müncheni orvos-társaság, melynek hozzáértő tudása nagyobb volt, mint a közönség bámulata, nem követelte volna az előadások megtiltását.

Egy másik példa. Európa nagyobb városait bejárta egy különféle, de mindig hangzatos néven szereplő nő-médium, aki mindenütt óriási feltűnést keltett mutatványival.

Egyik legcsodálatosabb, mondjuk a csodával határos mutatványa abból állott, hogy a legbonyolultabb számtani feladványokat hipnotikus álomban és ezenfelül bekötött szemmel megoldotta.

A közönség csak azt látta, hogy a médium bekötött szemmel egymagában ült a szinpad elő részén a közönség felé fordított fejjel és bekötött szemmel. Mögötte, jó nagy távolságban, a szinpad hátulso részén állt az ígésző-vállalkozó, aki a számtani feladványt (pl. több, sokjegyű szám összeadását) felírta a táblára.

A közönség azonban nem vette észre azt az alkalmazottat, aki a szinpad alatt volt és egy kis nyíláson át jól látta, hogy minő feladványt írt fel az ígésző a táblára. Gyorsan elvégezte a műveletet és aztán megtelefonálta az eredményt a „médiumnak“ egy finom sodrony segítségével, mely a padló alatt a szék lábán át a „médium“ hajfonatáig és innen ügyesen a füle mellett elhelyezett kis telefonkagylóig ért, melyet a női haj eltakart.

Csak mellékesen említem meg, hogy ugyanez a *hipnotikus* médium Berlinben, ahol sok volt a spiritiszta, átváltozott *spiritiszta* médiummá, aki a feladott számtani műveleteket Gaussnak, a nagy német számtan-tudósnak szellemével oldotta meg.

Elképzelhetjük, mennyire tódult a közönség ezekre a drágán megfizetett előadásokra, hol ama kiüntető, magas szerencsében részesült, hogy a nagy Gauss szellemével érintkezhetett.

Mindig akadnak, akik a legcsodálatosabbnak látszó szemfényvesztéseket az ígészés nevében készpénznek veszik. Ezek a *hipnózis terén* a járatlanok.

Viszont akadnak, akik a vallásnak vagy mondjuk a szentírásnak és Krisztusnak csodáit is ígészéssel akarják megmagyarázni. Nos ezek meg a vallás terén járatlanok, vagy pedig sem a valláshoz sem az ígészéshez nem értenek.

Az Evangélium csodáit valaki vagy elhiszi vagy nem hiszi. Aki nem hiszi, az magyarázatát sem keresi. Aki pedig hisz bennük, tudja meg, hogy ezek a csodák már lényegükben is kizárják az ígészés lehetőségét.

Mint később látni fogjuk, lehetséges kisebb bajokat, főképp azonban ezeknek külső tüneteit ígészéssel gyógyítani. De hol volt rá eset, hogy ígészéssel született vakot, sántát, bénát, éveken át nyomorékokat egy pillanat alatt meg lehetett volna gyógyítani.

Hol az az emberi hulla, melyet halottaiból fölhipnotizáltak volna, mint ahogy Krisztus a négy napig sírban fekvő, fölhasználásban lévő, erős büzt terjesztő Lázárt föltámasztotta.

Vagy halottakat (Lázár, a naimi ifjú, Jairus leánya) is lehet ígézni? És lehet kilométertávolságra ígézni, mint ahogyan Krisztus a kafarnaumi százados legényét meggyógyította?

És lehet egyszerre 8—10 ezer embert hipnotizálni és velök elhíttetni, hogy néhány kenyérrel és hallal jóllaktak? (Az Evangélium

5000 férfiúró szól. De hát az asszonynépség még több lehetett, hiszen kíváncsiabb is, csak megolvani nem lehetett őket. Hát még a sok gyermek !)

Lehet igézéssel vihart lecsendesíteni? A tavon több csónak volt. Az igézéshöz föltétlenül szükséges kellék a test nyugalma. Már pedig oly heves volt a vihar, hogy a halász-apostolok, ezek a tengerhez szokott, viharedzett emberek is megrettentek és jajveszékelték. Úgy-e, hogy ilyenkor a test nyugalmaról, az igézés e fő előföltételéről szó sem lehet?

És ha Krisztus Urunk valóban olyan bámulatos igéző, tehát csaló lett volna, miért nem hipnotizálta meg az utolsó vacsorán mellette ülő Judást, hogy el ne árulja; miért nem Pétert, hogy meg ne tagadja; miért nem Kaifást, hogy Pilátusnak ki ne szotgáltassa és végre Pilátust, hogy őt halálra ne ítélje?

Miért nem hipnotizálta meg anyját, hogy fájdalmat ne érezzen? Miért nem a bal latort, hogy őt ne átkozhassa stb.?

Ismételjük, csak a vallás dolgában járatlan, logikátlan, felületes gondolkozásu vagy pedig rosszakaratuan félrevezetni akaró ember hozhatja összefüggésbe az evangéliumi csodákat a hipnotikus tünetekkel.

A hipnotikus tünetek csodálatosak, különösen első tekintetre, első hallásra, de természetes tünetemények.

A csodák meg épen azért csodák, mert nem természetesek, hanem természetfölöttiek.

Valaki tagadhatja a csodákat, ép úgy mint tagadhatja Isten hatalmát, de ne azonosítson beteges tüneteket isteni tettekkel, ne emberi igézést Isten mindenhatóságával.

IV. FEJEZET.

Posthipnotikus jelenségek.

Meddig tart a hipnotikus alvás? Ez egyénenként különböző. Gyakran előfordul, hogy az igézett magától felébred. Mások az igézőnek távoztával ébrednek fel. Ismét másokat, valamely szokatlan zörej riaszt fel, de csak olyan zaj, vagy zörej, mely nem vág a sugallott eszmekörbe. Például, ha én a médiumnak gépek zakatolását suggerálom, akkor a valóságos, még oly hatalmas gépzakatozás sem kelti fel. Elhitetem vele, hogy lövést fog hallani. Ez esetben a füle mellett elsütött fegyver durranása sem hozza öntudatra. Legtöbb esetben persze az igézőnek parancsa ébreszti fel a médiumot.

A felébresztő parancs kivitele csodálatos jelenségeket mutat. Sokszor elegendő, ha az igéző megérinti az alvónak homlokát vagy szemehéját. Máskor meghagyom a médiumnak, hogy a legközelebbi óraütéskor ébredjen fel. Ilyenkor el is távozhatom. Amint az óra üt, a médium felébred. Kb. 15—20 éve történt Pesten a következő eset. Egyik cukrászüzletben a kiszolgáló leányt ájult állapotban találtak, Költögették, ébresztgették, hiába. Hivattak orvost, de ez sem birt a leánnyal. Végre megjelent a cukrász segédje és megvallotta, hogy ő hipnotizálta a leányt. Kezébe nyomott egy órát azzal a paranccsal, hogy tiz perc múlva ébredjen fel. A tiz perc elmúltával a leány valóban magához tért.

Érdekes a médiumnak lelkivilága a hipnotikus alvásból való felébresztés után. Csaknem mindegyik a szemét dörzsöli, arckifejezése ép oly álmos, mint a természetes alvás után, elbámul maga körül és az igezés közben történetekre egyáltalában nem emlékszik. Az alvás idejéről sehogysem tud beszámolni. Többnyire azt mondja, hogy jól esett az alvás. Kérdésünkre, hogy szeretett volna-e tovább aludni, igenlően válaszol.

A hipnotikus alvásból való felkeltés nem kellemes, különösen a hirtelen felébresztés után. Ezért ügyes igéző szeliden, fokozatosan, alig észrevehető átmenetekkel ébreszti fel médiumát.

Érdekes, hogy a hipnotikus sugallatnak visszaható ereje is van, vagyis a médiummal el tudom hitetni, hogy korábbi életében valamit látott, hallott, cselekedett, ami valósággal nem történt meg. Ez a téves emlékezet oly erőssé fokozódhatik, hogy még az igezés után is fennmarad. És ezzel a hipnotizmusnak egyik újabb, rendkívüli jelenségcsoportjához jutottunk, az ú. n. igezés utáni, műszóval posthipnotikus tünetekhez.

Az igéző a médiumnak adott parancs teljesítését kitolhatja a felébresztés utáni bármely időre, pl. egy hétre vagy hónapra. Más szóval, gézett állapotban oly parancsot adhatok a médiumnak, melyet csak

felébresztés után hajtson végre vagy oly érzécsalódást sugallhatok neki, mely csak a felébredés után létesüljön. Az ily módon suggerált parancs vagy eszme az igézettnek emlékezetében és pedig öntudata alatt rejtve marad és csak a megparancsolt időpontban nyomul előtérbe.

A posthipnotikus parancs teljesítése alkalmával a médiumnak sejtelve sincs arról, hogy külső sugallatra cselekszik. Ellenkezően meg van róla győződve, hogy tettét saját elhatározásából hajtja végre; még akkor is, ha tettét maga is furcsálja vagy érthetetlennek tartja. Ennek következtében kész a médium a suggerált tettet magára vállalni vagy azt egy másik sugalmazott okra ráfogni.

Nem mindenki, de mégis a legtöbbször fogékony a posthipnotikus sugallatokra. 100 megigézhető közül 80–90% fogékony rá.

Lássunk néhány posthipnotikus példát. Bécsben dr. Steckel Vilmos ideg orvos és lélektan-tudós jelenlétében elaltatott egy öreg tirolit és igézés közben ráparancsolt, hogy felébredés után kézzorítással köszönje meg az elaltatást — nekem (e sorok írójának). Dr. Steckel fölébresztette a tirolit, de a várt hatás elmaradt. Tovább folytattuk a lélektani kísérleteket és amikor az öreg tiroliról már rég megfeledeztünk, egyszer csak utat tör magának, egyenesen felém tart, megszorítja kezemet és megköszöni nekem az elaltatást.

Egy alvó hölgynek ölébe az igéző csokorka ibolyát tett azzal a sugallattal, hogy ébredés után két csokrot fog ölében találni. Így is történt. Mi több — noha az igéző felvilágosította a hölgyet — ez nem tudta megkülönböztetni, hogy a két csokor közül melyik az igazi és melyik az elhitett.

Még érdekesebb az a kísérlet, melyet Charcot tanár a Salpêtriére-kórházban mutatott be és amelyet azóta más-más alakban és sok kiforgatással annyiszor megismételtek. Charcot azt mondta a médiumának: „Ha ön felébred, X. urat nem fogja látni!” A médium a fölébredés után valóban nem látta az előtte álló X-et. Mikor aztán X irányába küldték, beleütközött a látatlan úrba a nélkül, hogy ez összeütközés okát értezte volna. Mikor X. az ablak elé állt, a médium egy felhőt vélt az ablak előtt elvonulni, mely a világosságot eltakarta. Végre X. fejére köcsöggalapot (cilindert) tettek. A médium ijedezve nézett a levegőben lógó és mozgó kalapra, melyet világosan és határozottan látott, de az urat nem látta.

Hasonló Krafft-Ebing volt bécsi egyetemi tanár híres magyar médiumának, Sándor Ilonának az esete. Suggestálták a leánynak, hogy ébredése után nem fogja észrevenni kezelőorvosát, Dr. Hellviget. Hellvig ezután többször meglátogatja a leányt, de ez nem veszi észre az orvost. Ellenben elképedve, följedve, majd megrémülve veszi észre, hogy szobája ajtaja magától nyílik és záródik, a szobában lépéseket hall, látja, hogy egy láthatatlan kéz könyvet lapoz. Másnap Hellvig égő szivarral lép az ébren levő leány szobájába. Ez rémüldözve látja az égő szivar közeledését, a friss szivarfüst bodorodását, segítségért kiált és úgy érzi, hogy meg kell bolondulnia, ha még tovább tartanak ezek a „szellem-járások”. Ez a Sándor Ilona (egyébként idegkóros, nagyfokú hiszterika) oly rendkívül fogékony volt posthipnotikus sugalla-

tokra, hogy vele e téren a legbonyolultabb kísérleteket végezték, aminőkre másutt hiába keresünk példát.¹⁾

Posthipnotikus sugallattal el tudom érni, hogy valaki éber állapotban egy soha meg nem történt eseményre annyira pontosan és határozottan visszaemlékezik, hogy kész rá nyugodt szívvel még a bíróság előtt is megesküdni. Például suggerálok a médiumnak, hogy a fölébredést követő harmadik napon jusson eszébe, hogy N. miniszteri tanácsos őt előtte való héten felkereste. A médium erről annyira megbizonyosodik, hogy abban az esetben is fönntartja állítását, ha bebizonyítom neki, hogy az illető tanácsos abban az időben külföldön tartózkodott. Saját meggyőződését az én állításaimnak és bizonyításaimnak fölébe helyezi.

Fordítva, posthipnotice el tudok a médiummal felejtetni valóban átélt eseményeket. Például elfelejtetem vele, hogy beteg volt. Ilyenkor a saját kezelő orvosának sem hiszi az ellenkezőjét.

Posthipnotice hamis önvádia a mások hamis megvádolására is rá lehet bírni a médiumot.

Kérdés, hogy a posthipnotikus parancs teljesítése idején éber vagy alvó lelki állapotban van-e a médium. Különböztetnünk kell. Ha a posthipnotikus parancs egyáltalán nem szokatlan és nem feltűnő, a médium azt teljesen éber állapotban teljesíti. Így ha igézés közben meghagyom a médiumnak, hogy ébredés után egy pohár vizet kérjen, teljes öntudattal fogja kérni a vizet. Az igézett állapotnak egyetlen tünetét nem fogom rajta észrevenni, kivéve persze magának a parancsnak teljesítését.

Ha ellenben a posthipnotikus parancs teljesítése fonák vagy szokatlan helyzetet kíván, a médium a parancs teljesítésekor magától (automatice) hipnózisba esik, melyből a parancs teljesítése után vagy magától felébred vagy újabb fölébresztésre szorul. Például meghagyom az igézettnek, hogy a fölébresztést követő napon kifordított kabátot menjen szomszédékhoz. Abban a pillanatban, amikor az illető a kabátot magára akarja öltetni, meghökken a tudatába ütődő gondolat furcsaságától és ettől a megütődéstől és meghökkenéstől többé-kevésbé hipnózisba esik. Ilyen állapotban aztán kifordítva veszi magára a kabátot, fölkeresi a szomszédékat és csak kabátja levetésekor ébred föl. Hogy közben csakugyan igézés állapotába merült ezi onnan tudhatjuk, hogy ez idő alatt az igézés többi tünete is mutatkozott rajta.

A posthipnotikus parancsok teljesítésekor néha rövid vagy hosszabb ideig viaskodik egymással a józan ész és a sugallat szította fonák kényszereszmé, míg vagy az egyik vagy a másik győz. Ha számon kérik a médiumtól a furcsa vagy bizzar tett okát, műveltségének és képzelőtehetségének mértéke szerint különböző választ nyerünk. Rendszeren a következő magyarázatokkal állnak elő: „Magam sem tudom, miért tettem, de úgy éreztem, meg kellett tennem, valami hajtott rá”, vagy: „Magam sem akartam, de belső kényszerrel éreztem.” — „Álomszerű állapotban tettem.” — „Gondolatomban annyira elmélyedtem,

¹⁾ Az érdeklődőket utasítom Dr. Krafft Ebing köv. művéhez: „Eine experimentelle Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus“. Stuttgart, III. kiadás, főképp a 42–3. old.

hogy nem tudtam mit cselekszem.“ — „Azt hittem, hogy álmodom és álomban cselekszem.“ — „Nagyon szórakozott voltam.“ s így tovább. Néha szégyenkezve bocsánatunkat és elnézésünket kéri. De legtöbbször — t. i. ha a médium a parancs teljesítésekor hipnózisba esett — egyáltalán nem emlékszik cselekedetére.

Az igéző parancsától való posthipnotikus függésnek időtartama különféle. A leghosszabb eddig tapasztalt időtartam általában egy év. Bár Liégeois és Bernheim oly posthipnotikus parancsokról is tesznek említést, melyeket a médium csak évek után teljesített,¹⁾ de ilyesmi a ritkaságok közé tartozik. A nagyobb fokú érzéksalódások rendszeresen csak percekig, órákig, ritkán napokig tartanak. Idővel a posthipnotikus hatás magától gyengül és végre teljesen megszűnik.

* * *

E fejezet függelékeül legyen szabad egy, a hipnotizmus történelmében páratlanul álló, érdekes esetet közölnöm, mely úgy tudományos, mint gyakorlati szempontból fölötte tanulságos.

Posthipnotikus állapotban történt kivégzésről van szó. 1919. május elején, tehát a proletárdiktatura első napjaiban elretentő példaképpen közölték, hogy a forradalmi törvényszék egy vörös ört halálra ítelt. A szegény áldozat Nemes Géza, 31 éves vörös katona volt, aki 100 koronát és egy ezüst órát lopott és megszegte az alkoholtilalmat. A rendkívül szigorú ítéletet fokozta, hogy a kivégzést huzták-halasztották, a halálra ítéltet pedig vigasztaló szó nélkül hagyták vergődni emberfeletti kinjaiban.

Ebben az időben dr. Schmidt Lajos idegorvost, egyetemi tanársegédet rendelte ki dr. Moravcsik Emil elme- és idegkörtani klinikája a forradalmi törvényszék mellé elmeszakértőnek.

A nemesszívű és emberséges orvos tudomást szerezvén Nemes Géza esetéről, engedélyt kért arra, hogy a halálra ítéltnek rettenetes félelemérzéseit s a kimulás kinzó tudatát hipnózis révén csökkentse illetve megszüntesse.

Egyedüli feltételül csak azt kötötték ki, hogy a halálra ítélt saját lábán menjen vesztőhelyre, az Országház-térre, hol a nyilvánosság előtt akarják elretentő példá gyanánt agyonlővetni.

Most pedig átadom a szót a nemesszívű és tudós orvos úrnak, aki a következőkben maga írja le a hipnózis előkészítését, levezetését és a posthipnotikus állapot célszerű kihasználását:

„Amikor a Markó-utcai törvényszéki épület egyik cellájában az elítéltet felkerestem, egész testében reszkedett az erősen neuropathiás, közép magas, közepesen táplált, cigányos típusú fiatal ember. Láthatóan föprengett, tépelődött sorsa felett. Intézkedésemet, hogy az orvosi szobába jöjjön, bizalmatlanul fogadja és imbolyogva indul meg a szuronyos örök között. Az orvosi szobában kényelmes fauteuilbe ültettem. Bizalmának felkeltésére együttérzést mutattam szomorú sorsairánt. Elmondottam, hogy az a szándékom, hogy utolsó óráinak kinjaitól, rettenetes halálfélelmétől megszabadítsam. Felszólítom, hogy

¹⁾ A. H. Hübner: Lehrb. der forensichen Psychologie. Bonn. 1914. 124. old.

közölje utolsó kívánságait és megígérem, hogy azok a kivégzés előtt mind teljesülnek.

Úgy látszott, szavaimat eleinte meg sem értette, ijedten bámult körül és hangot sem tudott adni a reszketéstől. Úgy reszketett, mint a háborús idegsokkos. Reszkető lába dobolt a földön, a foga vaczogott. 17 perces szóbeli suggestióval annyira megnyugtattam, hogy reszketése megszűnt és kérdéseimre tudott felelni. Elsősorban azért könyörgött, hogy szeretne öreg édesanyjától elbucszni, majd újabb kérdéseimre finom cigarettaért kért.

Többé nem zavarja sem a szuronyos örök, sem a szomszédos hivatalos helyiségből betolakodó kíváncsiak jelenléte. Ezután minden átmenet nélkül hipnotizáltam. Az eleinte szapora (110—120) pulsus rithmikus, nyugodt (85—90) lesz, izomtónusa elernyed s a légzés egyenletes, nyugodt volta a mélyenelvő ember képét mutatja. E somnambulás állapotban felszólításomra kényelmesen a chaislonra fekszik. További szóbeli suggestióm: hogy szűnjék meg minden félelme, idegrendszere nyugodjék meg és felejtse el közelmúlt fájdalmait. Arra törekedtem t. i. ez amnesia provokálásával, hogy megszabadítsam a halálos ítélet kihirdetése következtében keletkezett, félelmektől színezett negatív érzélemcomplexumoktól. A kívánt eredményről meggyőződött arckifejezésének megváltozása, mely megszabadult a feldúlt rettegést eláruló torzulástól. Ez eredmény bátorított jómagamat is s elhatároztam a posthipnotikus állapot célszerű kihasználása érdekében, hogy most a hipnózis kezdetén barátkoztassam meg a könyörtelen valósággal: kivégeztetésének gondolatával. Nem találtam u. i. célszerűnek sem a hipnózis sikere, sem a hipnotizált érdekében, hogy a megrendítő valóságot illúzió keltésével meghamisítsam a halálraitélt tudatvilágában. Tehát újabb suggestió parancsom arra irányul, hogy vágyódjék a tulvilági élet után, mely sokkal szebb, mint a földi élet. Az új életben sem nyomort, sem fájdalmat nem ismer többé s ez az új élet a kivégeztetése után kezdődik számára. E hit életrekeltését, táplálását, a legcélszerűbbnek tartottam, hogy vele egyszerű lelkivilágát megnyugtassam s a meghalás biztos tudata szülte s még órákig tartó vergődésen keresztülvezessem. Ezután beváltottam azt, amit ígértem: felszólítom, hogy nyújtsa ki karját, ölelje meg és bucsúzzék el édesanyjától. Odanyújtott jobb karomat öleli, csókolja, majd sírva fakad. A karom tapintása által megindított illúziót képzelete sikerrel realizálja s percekig zokogva beszél az „édes anyjához“ és bocsánatot kér tőle, hogy ilyen szégyent hozott rá. Negatívos érzelmeit hamarosan kellemessé váltom fel, s ceruzát adok a kezébe azzal a felszólítással, hogy nagyon kellemes ópiumos cigaretta, melytől életének összes szép emlékeit végig álmódja! Mohón szívja a legjobbnak illusionált cigarettát és a valóságot megtévesztésig hűen utánozva, füstmódjára fujja ki a levegőt, s közben meglepődötten, boldogan mosolyog, ki tudja, melyik kellemes élményének, már rég a tudat küszöbe alá rejtett képe irányítja álombeli asszociációját. Az eleinte észlelhető hypaesthesia és hypalgesia anaesthesia-á és analgesia-á alakul át.

Egy és fél órai foglalkozás után délután fél egy óraker azt a suggestió parancsot adom, hogy este 7 óráig nyugodtan aludjék, 7

órákor felébred, körülnéz a szobában s ha nem vagyok ott, senki parancsára nem reagál, tovább alszik. Ezt az egyetlen tudományos kísérletet engedtem meg magamnak ama célból, hogy vajjon a hipnotizált a mély hipnotikus álomban képes-e az idő ellenőrzésére. Ezután mély hipnotikus álomban hagyva, eltávoztam.

A nem remélt jó eredmény, a tökéletesen sikerült hipnózis feledtette velem a nagy fáradságot, melyet csak később kezdtem érezni, de egy percre sem tudtam szabadulni ama gondolattól, hogy tulajdonképpen én képviselem a szegény halálraitélt tudatos énjét, mely hangulatokra természetesen deprimálóan hatott. Közben autósuggesztió folytán erősítettem magamban is a hitet, hogy a hipnotizált továbbra is alszik és teljes befolyásom alatt marad. Majd a hipnózis folytatására és célszerű posthipnotikus állapotra vonatkozóan megállapodtam magamban.

Este 7 óra után tíz perccel étem vissza a hipnotizálthoz és a fogházor jelentette, hogy Nemes 7 órákor fenn volt, körülnézett, de hiába szóltak hozzá, visszadőlt és azóta is alszik.

A hipnózis hírére mintegy 30—40 ember gyűlt össze a szobában, hivatalos személyek, katonák és újságírók, akik azután a hipnotikus kísérletet a maguk laikus megfigyelése szerint bőségesen le is írták. E felszaporodott kíváncsiak előtt folytatom hipnozissomat és azt suggerálom, hogy 30 évet öregszik, teste megrokkán s fáradt öreg embernek érzi magát. Ezzel az volt a célom, hogy a fiatal egészséges szervezet duzzadó életvágját a magas kor suggerált képzele csökkentse.

Majd ismét igyekszem odahatni, hogy vágyódjék az élettől megszabadulni és maga kívánja a halált! Posthipnotikus állapotban végrehajtandó parancsképpen pedig azt suggerálom, hogy a saját lábán menjen az Országház térre és minden félelem nélkül maga vezényelje agyonlövetését: elkéri a kivezényelt katona zsebkendőjét, kilép 20 lépéstávolságot az Országház oszlopától, beköti szemét s szívére mutatva vezényli: „Ide löjjetek!“ Megnyugtató szavaimat megismételve felébresztem. Suggestálásomnak megfelelően valósággal fáradt, meggörnyedt testtartással áll fel, bágyadtan körülnéz és apathiásan a rávárakozó szuronyos katonák felé megy. Tekintetét most már állandóan mereven szemembe szegzi. Síri csendben megindul a menet. Közönyösen, zsebbe süllyesztett kézzel megy a vesztőhely felé, semmi jelét nem mutatja a félelemnek, tudomást nem vesz a százakra szaporodott kíséző kíváncsiakról és nyomában dübörgő hullakocsiról. Azonban rögtön megáll, mintha gyökeret verne lába a földbe, mihelyt tekintetemet elveszti. Az Országház-téren kb. 1000 ember néma részvéte és a kivégzéshez hivatalból kirendelt rendőr orvos ellenőrzése mellett a fent leírt suggestációs parancsot sorrendben szó szerint teljesíti, csak utolsó szavát nyomja el a puskaropogás¹⁾

Eddig a hipnotizáló orvos közlése. Egy szemtanu a jelenet utolsó percét így írja le: „Mikor a kivégzés színteréhez értek, Nemes félrelökte az őrköt, maga mérte ki a 20 lépést, maga kötötte be a szemét s magasan tartva bal karját, kiáltott:

— Ide! A többi elnyelte a sortüz.“²⁾

¹⁾ „Moravcsik Emlékkönyv“, Budapest, 1926, 225—229. old. Dr. Schmidt Lajos cikke: „Hypnosis egy halálraitéltélnél“.

²⁾ I. D. a „Zala“ c. lap 1919. szept. 7. számában, 3. old.

V. FEJEZET.

Az igéző (hipnotizőr).

A hipnotizmust ma már annyira-mennyire meg tudjuk határozni, ismerjük tünetényeit, szabályait, de a lényegét ép oly kevéssé ismerjük, mint az alvását vagy az álmét. A rejtélyek rejtélye pedig a hipnotizmusban ma is nem a médium, hanem az, aki embertársait médiumokká tudja lesüllyeszteni, vagyis az igéző, a hipnotizáló vagy hipnotizőr.

Hadd lebbentsük meg egy kissé azt a sűrű fátyolt, mely ezt az izgató rejtélyt eltakarja.

A hipnotizmus olyan régi, mint az emberiség. Nemcsak az emberknél, hanem — mint hallottuk — az állatvilágban is sok nyomát találjuk.

De kezdetben, egészen a 18. századig a legtöbb hipnotizáló csak olyasfélékép volt a hipnotizmusmal szemben, hogy kezdte észrevenni nagyobb hatását mások lelki életére. De sem az okot, sem annak közelebbi jelenségeit vagy magyarázatát nem értette.

Az igézőket, ha nők voltak, boszorkányoknak, ha férfiak voltak, bűvészeknek, ezermestereknek, csodadoktoroknak vagy bűbájosoknak nevezték. És ezek a csodaemberek végre maguk is elhitték, hogy a többenél különb lények, hiszen látták, tapasztalták egyéniségük szokatlan, szinte csodás hatását embertársaikra.

Egy Mesmer Antal nevű bécsi orvos (1733–1815), aki szintén igézett, végre nevet is adott ennek a boszorkányos hatásnak. Mivel azt hitte, hogy hatásának titka s forrása a fluidumszerű delejesség, hát elnevezte titkos erejét magnetizmusnak.

Mesmer legismertebb tanítványa Chastenet de Puységur megfigyelte, hogy a Mesmer kezelte betegek álomszerű állapotba estek, melyet mesterségesen előidézett alvajárásnak (sommambulismus) vélt.

Egy portugál származású pap, Faria abbé, ugyanebben az időben Indiából Franciaországba érkezett. Alaposan tanulmányozva Mesmer eljárását, kettőt tapasztalt. Rájött, hogy azt a csodálatos magnetizmust, melyet Mesmer a testen ujjaival eszközölt simogatásaival (passes) hozott létre, el lehet érni erős szemráirányítással és néhány szóval illetve erős parancsadással. Majd kimutatta (1814), hogy Mesmer csodálatos sikereinek forrása nem a delejesség, hanem a médium képzelőtehetségére épített suggestio. Ezzel Faria megteremtette a hidat a mesmerizmus és mai hipnotizmus között.

Braid James angol orvos (szül. 1795), aki Faria suggeráló módszerét alkalmazta, volt az első, aki a hipnotizmust a lélektan körébe vonta. Tőle származik az igézésnek ma már mindenütt használt műszava, a „hipnotizmus“. (Hypnos a. m. alvás, illetve az alvás és álm istene).

Braid 1841-ben rájött, hogy valamely fényes tárgynak (pl. sima rézgombnak vagy csiszolt üvegnek) hosszas nézése szintén elaltatja az embert. Ezzel a felfedezéssel lázba hozta az egész világot. Divattá lett a „fixirozás“. Férfiak és nők, öregek és gyermekek órahosszat nézték merően, kidőlt szemmel a fényes tárgyakat és izgatottan várták az elalvást, (mely éppen a nagy izgalom miatt rendszeren nem következett be).

A tapasztalat eredményei azonban visszavezették a kísérletezőket Faria módszeréhez. A fényes tárgyaknál sokkal jobban bevált az igéző szeme. De csak Liebeault nancy-i iskolája fedezte fel újra, amit ugyan-csak Faria abbé már 50 évvel azelőtt hirdetett, hogy az igézést nem a fixirozás és szemráirányítás idézi elő, hanem a suggestió. A fixirozás csak eszköze, vagy ha úgy tetszik, erősítője, növelője a suggestiónak. És ez még ma is a tudomány álláspontja.

Az igézés súlypontja tehát az igézőben, a hipnotizőrben van. Már most, mi is teszi az igézőt igézővé? A szakirodalomban hiába keresünk e kérdésre választ.

Engem nagyon érdekelt a kérdés, jól megfigyeltem a magam kísérleteit, másokét is, több szakférfival eszmecserét folytattam e tekintetben és a következő meggyőződésre jutottam:

Az igézőt nem a szeme és nem a sugallata és nem a hókusz-pókusz teszi igézővé, hanem mind a három együttvéve; vagy ha a gyakorlatot is hozzászámítjuk, mind a négy tényező.

Nem maga a sugallat teszi a hipnotizmust. Hiszen suggerálni többé-kevésbé a legtöbb ember tud és mégsem tud igézni. Napoleon csak tudott suggerálni, de sehol sem olvasom, hogy igézni is tudott volna. Krafft Ebingtól származik az a mondás, hogy „Alles geschieht durch Suggestion — Az egész igézés sugallat,“¹⁾ De ha így volna, miért alkalmaz csaknem minden igéző bizonyos meghatározott módszert, mozdulatokat, szemráirányítást s i. t.?

Viszont a sok külsőség, a hókusz-pókusz sem teszi az igézőt azzá, mert hiszen ügyes igéző változtatni is tudja módszerét, sőt sokszor minden külsőség nélkül is el tudja altatni médiumát. Külsőségekre egyáltalán nincs szükség, ha az igéző már többször elaltatta médiumát. Azonkívül, ha csupán a külsőségben rejlenék az igézési képesség, úgy minden épkézlábu ember tudna hipnotizálni, pedig nem így van.

A szem sem tud egyedül elaltatni.

A titkok titka az igéző összegyéniségében rejlik. Így van ez más téren is.

Prohászka beszédét hiába akarná más szónok akár szóról-szóra is elszavalni, azt a tüneményes hatást, melyet Prohászka beszéde előidéz, nem érne el soha.

Napoleont harcászati szabályainak alkalmazásában már rég túlérték, de hatását megközelíteni sem tudják.

Vegyük a nagy szélhámosokat. Pl. a kétes dicsőségű, de világhírű hazánkfiát, Strasznow Ignácot, aki pusztá fellépésével püspö-

¹⁾ Krafft Ebing: „Eine experimentelle Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus“. Stuttgart. 1893. III. Aufl. 82. old.

köket, érseket, államférfiakat, egész politikai pártokat el tudott szédíteni és le tudott venni lábukról. Ki tudná őt ebben utánozni?

Nem tapasztaltuk-e akárhányszor, hogy valaki viccet mond és a többi nevéteben a hasát tartja, míg egy más ember, ha ugyanazt a viccet elmondja, egyáltalán nem vált ki hatást. Enilékszem arra, mikor a badeni színházban vendégszerepelt Eisenbach, a híres bécsi komikus-színész. A függöny felgördült. Ott állt Eisenbach. Állt mint a szobor, meg sem moccan. Egy mukkot sem szólt, még mimikát sem használt. És a közönség először el kezdett nevetni, aztán kacagott, végre nevetési görcs hulláma hengerelte végig a kedélyeket. Csak mikor a művész meghajtotta magát és megköszönte az extázisnak hahota-kitöréseit, eszmélt fel a közönség és kezdett tünődni azon, hogy voltaképen min is nevetett. Megjegyzem, hogy én is nevettem a közönséggel, pedig — utólagosan megvallom — azt sem tudtam bizonyosan, hogy a színpadon megjelent férfi Eisenbach-e vagy más valaki. Nos, kísérelje meg valaki őt ezen a téren utánozni.

Mesmert olyan elsőrangu hipnotizőrnek tartom, hogy pusztá fel-lépésével, egyetlen parancsával is tudott volna igézni. Hiszen ismeretes, hogy a mester később kihasználva látogatóinak hiszékenységét, mindenféle nevetséges külsőséggel iparkodott bámulatukat és csodálkozásukat fokozni és bárminő fortélyt használt, igézése sohasem mondott csődöt, de nem a külsőségek miatt, hanem a saját egyéniségének ereje következtében.

Itt is, mindenütt, ahol ember tömegeket mozdít meg és ott is, ahol az egyén összakarátát fogja le — mint a hipnózisnál — mindig az illető összegyénisége a döntő.

Dr. Weiss, ismert bécsi igéző beszélt, hogy egyik orvostársát meg akarta tanítani az igézésre. Kollegája ügyes ember volt, kitűnő orvos, jó emberismerő, a hipnotizmusról már könyvtárra valót össze-olvasott. Weiss is jó lélekkel tanította, de minden kísérlet meddő maradt. Pedig az illető orvos a kísérleteknél szemét majd kidüllesztette, a lelkét kibeszélte, módszert nem hagyott kipróbálatlanul, csak — igézni nem tudott.

Viszont amikor dr. Steckel Vilmos, bécsi idegorvossal és lélektan-tudóssal kísérleteztünk a bécsi VI. számú hadi kózházban, a híres mester felhívta figyelmemet egy Hermann nevű kis termetű, gyenge akaratú, homályos szemű, semmi tekintetben sem imponáló megjelenésű 17 éves katonára. Ez a fiatal ember nem értett a suggerálás lélektanához. Talán írni sem tudott helyesen. Külsőségeket sem használt. Szeme — mint említém — üveges, homályos, elmosódott volt, inkább hasonlított a ködhöz, melyben az ember tekintete elvész, mint szemhez, melytől megáll a lélekzet. De igézni pompásan tudott. Mindenkit! A legrövidebb idő alatt!

Az igézést egy bizonyos fokig, a kontárok fokáig sokan eltanulhatják, ellenben a vérbeli igézőről is épúgy elmondhatjuk, mint a költőről: non fit, sed nascitur, nem lesz, hanem születik.

Mozart már gyermek korában bámulatba ejtette hallgatóit művészetével. Egy hangversenye után felkereste a gyermek-művészt valami Mayer nevű úr és tanácsot kért tőle, hogyan lehetne ő is hasonló

művész. Mozart eljátszatott vele egy darabot, aztán megadta a tanácsot: „Játszék csak jó sokat és jó soká”. — „Körülbelül hány évig?” — „Úgy gondolom — válaszolá Mozart — 20—30 évig!” — „Hogy-hogy — kérde a csalódott Mayer — hiszen Kegyed mindössze 16 éves és máris művész?” — „Igen Uram — volt a csattanós válasz — de én nem is kérdeztem meg senkit, hogyan kell művésznak lenni!”

Az igézéssel is így állunk. Akinek sokat kell tannmányoznia az igézést, abból csak Mayer lehet. A Mozartokat nem igen kell az igézés művészetébe bevezetni. Elég nekik egy-két utmutatás vagy egy-két példa. A többit önmagukból kovácsolják ki.

Csak még egy előítéletet akarok eloszlatni. Sokan bámulattal tekintenek az igézőre és az igézési képességet összetévesztik illetve azonosítják a nagyobb lélekkel, az erősebb akarattal, a hatalmasabb egyéniséggel. Óriási tévedés!

A már fentebb említett dr. Stekel Vilmos, lélektan-tudós, író és degorvos, maga is elsőrangu, gyakorlott igéző, figyelmeztetett arra, hogy a legtöbb igéző, főképp azok, akik kéretlenül is, előszeretettel, szinte kéjjel hipnotizálnak és mindenkiben médiumot szimatolnak, rendszeren gyenge akaratú, erőtlen lelkek, sokszor félszeg természetűek vagy perverz hajlamuak, kik erkölcsi téren sem állják meg mindig helyüket. „Mivel — mondotta — saját akaratuknak nem képesek engedelmesskedni, másokon akarnak uralkodni. Örömeiket lelik abban, hogy másokkal hajtadják végre akaratukat.” Körülbelül olyanok, mint a papucshős férjek. Otthon mukkani sem mernek, magukba fojtják elégetlenségüket s mérgüket. Ha aztán otthonról szabadulnak, kitör belőlük az elkeseredés és hivatalukban, a tanári katedrán és különösen lefelé mindenkiel szemben kiállhatatlan fickók és basáskodó kényurak. A mindenkit mindjárt és erővel hipnotizálni akaró, magát ebben a minőségben sebbel-lobbal fölkináló egyénnel szemben legyünk nagyon óvatosak!

VI. FEJEZET.

Az öngézés (autohipnotizálás).

Ismeretes, hogy a meleg altató hatással van emberre — állatra. De még inkább a hideg. A hideg altató hatása meghatározódik, ha hirtelen vagy szokatlanul ér minket. Pl. nyáron a jeges pincében. Hallottam oly esetről, hogy egy urasági kocsis a forró nap elől a jeges pincébe menekült és a fáradtságtól meg a hirtelen hidegtől annyira elaludt, hogy föl sem ébredt. Csak harmadnap találtak rá — megfagyva.

Az alacsonyabb rendű lények azzal védekeznek a hideg ellen, hogy életműködésüket szüneteltetik. Baktériumok — 200 fokig lehűthetők. Hidegvérűek, pl. csigák napokon át bírják a 120 fokos hideget. Vízbe fagyott halak és békák fölélének.

A magasabb rendű állatok nemcsak bundájukkal védekeznek, hanem egyéb eszközökkel is. A legcsodálatosabb védőeszköz az ú. n. téli álom, melyet az ú. n. téliálom-mirigyek okoznak.¹⁾ Téli álomban a vér hőmérséklete alászáll, a test működése csaknem egészen szünetel, a lélekzés megakad, csak a szív ver még, percenkint 8—10-szer. Megfigyelték a marmotákat. Kíűnt, hogy 18 foknál álomittasok, 6 foknál álruk még mindig nem mély és csak 2 foktól lefelé alusznak el mélyen „mint a marmota“.

Kevesen tudják, hogy bizonyos körülmények között az ember is téli álomba merülhet.²⁾

Orország némely vidékén időnkint éhínség uralkodik, a rossz talaj nem tudja tulajdonosát egész évre ellátni. Pénze kevés van, a vasut hiánya és a járhatatlan utak pedig megnehezítik a gabonakereskedelmet. Ilyen vidéken a paraszt a téli álom bizonyos nemében talál menedéket. Utazók és volt hadifoglyok tanúsága szerint gyakran egész falvak téli álomba merülnek.

Történik pedig ez a furcsa álomba merülés a következő módon:

Az óriási kályhát, mely az alacsony szoba felét teszi, hatalmas fahasábokkal befűtik. A kályha tetejére a család összes bundáit kiterítik. Az így megvetett ágyba a család tagjai szorosan egymás mellé fekusznak és a bundákba alaposan begyömöszölnödnék. Aztán átengedik magukat az alvásnak. Elfeküsznek heteken, néha két-három hónapon át, csak időről-időre száll le az egyikök, hogy újabb hasábokkal táplálja a kályha tüzét. Az ilyen hosszú lejáratra lefekvő

¹⁾ Adler, frankfurti élettantudós kimutatta, hogy a téli álom mirigye ősszel elsovad, minek következtében beáll az álom és tavasszal újra megduzzad. A téli álom-mirigy az illető állatoknál azonosnak látszik a pajzsmiriggyel.

²⁾ Nem tévesztendő össze az „álomkór“ nevű járványos betegséggel, melynek okozója a Trypanosoma Gambiense és az átvitelt a „Tse-tse“-légy okozza.

emberek lélekzése meglással, az érverések száma alacsonyabb, a szív működése gyengébb, az anyagcsere lanyhább és így a táplálkozás szükségességét hosszabb időre nem érzik.¹⁾

Ez az emberi téli álom mintegy átmenet a magára erőltetett nagyobb fokú alvás és az öngézés között.

Hipnotizálhatja-e valaki önmagát?

Gennari olasz vivómestert, budapesti lakost 1908-ban azzal vádolták, hogy hipnózissal 9000 koronát csalt ki dr. Eranosz István budapesti ügyvédől. A budapesti törvényszék előtt Gennari azzal védekezett, hogy akaraterejének megfeszítésével képes hipnózisba esni. Ilyen állapotban kereste fel őt Eranosz ügyvéd.

Dr. Darvas Sándor, orvosszakértő a törvényszék kérdésére azt állította, hogy „önmagát senki sem hipnotizálhatja“. Hát ez egyszerűen nem igaz,²⁾ amint azt más orvosszakértők akkoriban mindjárt hangoztatták is.

Csupán annyi igaz, hogy egészséges, jó idegzetű ember vajmi nehezen és csak ritkán, kivételesen esik hipnózisba önmagától. A beteglelkű, elgyengült szervezetű, elkopott idegzetű, főképp a hisztérikus könnyebben tudja önmagát igézni.

Nagyfokú, különösen terhelt hisztérikákat erős pillanatnyi ingerek, hirtelen támadt fényugár, fellobbanó magnézium-láng, éles hang, erős dobpergés, robbanás álomba ejthet.

Még a jobb idegzetűek is álomba eshetnek, ha — mint fentebb említettük — fényes tárgyat hosszabb ideig mereven szemlélnék. A hatást fokozni lehet azzal, hogy szemlélet közben a szempillákat nem zárják le.

A szemnek hosszabb időn át nyitva tartása maga is altatóan hat. Ehhez persze erős akarat és gyakorlat szükséges. Ilyenkor a szemideg megmerevedése átterjed az egész idegzetre. Megtörtént, hogy az igéző, aki médiumát erős ránézéssel akarta álomba ejteni, a merev nézéstől maga esett hipnózisba médiuma helyett.

Az első öngézések mindenkinél nehezek. De ha a kísérletező a kezdet nehézségein átesett, később, főképpen állandó s következetes gyakorlat után, csodálatosan fogékony lesz az öngézésre.

Az öngéző többszöri elalvás után annyira hajlik az elalvásra, hogy figyelmének az alvásra való irányítása vagy gondolatainak álomképzetekre való beállítása elegendő az öngézésre. Sőt gyakorlattal annyira viheti az erre amúgyis alkalmas kísérletező, hogy akaratának egyetlen tényével kataleptikus merevségbe eshetik, amely állapotban még a lélekzése is megszűnik, minden külső hatásra érzéketlen marad, fájdalmat nem érez, az akaratnak alávetett izmok kikapcsolódnak a működésből, csupán a szív működik lassan, erőtllenül. Az anyagcsere annyira visszahanyatlak, hogy csak a test súlyának fogyása révén vehetünk róla tudomást. Ez az állapot hasonlít a tetszhalott, különösen

¹⁾ Ennek a téli álomnak részletesebb leírása található: „Haus und Schule“ c. osztr. ped. folyóirat 1908. évf. 149 s. köv. old.

²⁾ L. Krafft Ebing: Hypn. Experimente. Stuttgart. 1919. III. kiad. 40. old. és ugyanattól a szerzőtől: Eine experim. Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus. Stuttgart. 1893. III. kiad. 44–51. old.

a villámsújtotta tetszhalott állapotához, melynél szintén minden életműködés oly kis fokra süllyed, hogy a gyakorló orvosnak rendelkezésére álló vizsgálati módszerek nem elegendők ezeknek a visszazorított életműködési jelenségeknek kimutatására.

Lássunk néhány hiteles példát. Krafft-Ebing, bécsi egyetemi orvos-tanárnak volt egy Piegl Klementina nevű médiuma, egyébként elsőfoku hiszterika. Ezt a leányt egy izben meglátogatta valamelyik nőismerőse, a társalgás azonban nagyon untatta. Piegl úgy segített magán, hogy szeméit addig meresztette saját gyűrűjére, míg elaludt, úgy hogy csak négy óra múlva ébredt fel. Krafftnak egy másik médiuma, a magyar Sándor Ilona (szintén magasfoku hiszterika!) csak rátekintett a gázlángra és hipnózisba esett; nappal óráját használta erre a célra.¹⁾

Hazánkban a hipnotikus és suggestiós visszaélései miatt ismeretessé vált László László teljesen önként, minden külsőség vagy fixirozás nélkül, bármely pillanatban hipnotikus álomba tudott merülni.²⁾

Ide vág a fakirok öngigézése is.

Azt a fakirt, amelyik nem vallási okokból, hanem mutatvány céljából vagy pénzért altatja el magát, a többi mint méltatlant végleg megveti, vele semmiféle erkölcsi közösséget nem vállal.³⁾

Az igazi és tisztességes fakir az öngigezésben eltöltött szent időt szemlélődő és önsanyargató életmódja egyik magasabb fokának tekinti.

A fakirok az öngigezésben oly gyakorlatra tesznek szert, hogy a fentebbi példához hasonlóan ők is bármikor, minden külső hatás nélkül hipnózisba, sőt a teljes megmerevedés állapotába (katalepsia) jutnak, amely állapotban napokig, sőt hetekig el tudnak élni.

A fakirok, ha hosszabb alvásra készülnek, előbb néhány napig koplalnak, hogy az anyagcsere ne zavarja őket, közvetlenül az elalvás előtt pedig rendszerint hasist vesznek magukhoz. Ez a délszaki kender gyantájából nyert kábítószer mélyíti az alvást és biztosít a korai fölébredés ellen. Néhány európai észrevette, hogy a fakirok elalvás előtt hasist élveznek. Azt hitték, hogy ezzel idézik elő a napokig tartó álmot. Szó sincs róla. A hasis okozta izgatott állapot nem is alkalmas az öngigezésre. Csak, ha közvetlenül az öngigezés előtt veszik magukhoz a bódító szert, úgy, hogy hatása már alvás közben jelentkezik, mélyed tőle az álom.

Kataleptikus állapotban a fakir érzéketlen lévén, tüvel szurkálhatják, bottal üthetik, nem ébred fel, meg sem mozdul. Mi több, koporsóba helyeztetik magát, melyet lepecsételnek és ilyen állapotban egy-két napig élélhet.

A fakiroknak ú. n. élve-eltemettetéséről és „föltámadásáról“ sokat összeirtak a mesekönyvektől kezdve a tudományos színezetű könyvekig a legkülönfélébb változatokban.

¹⁾ L. Krafft-Ebing fönt id. helyein.

²⁾ V. ö. Tordai Vilmos írónak e téren végzett megfigyeléseit: „Magyarág“ 1922. febr. 2. szám. 7. old.

³⁾ Az Európában fellépő „fakirok“ legeslegtöbbsége álfakir, aki nem is látta Ázsiát. Így pl. 1926. júliusában Pesten általános feltűnést keltett „Calmed, indiai fakir“ bő piros bugyogójával, fehér kaftánjával, lila köpenyével, sárga sállal, fején piros beduinkendővel s zöld turbánnal. A rendőri igazoltatásnál kitűnt, hogy német állampolgár és müncheni asztalos (l. Uj Nemzedék. 1926. jul. 16. sz. 7. old.)

Könyvemnek nem az a célja, hogy meséket, minden kritika nélkül tovább adjak. Ezért lelkiismeretesen utána jártam a dolognak és a legilletékesebb tényezőktől nyert információk után¹⁾ mint teljesen megbízható tényeket közölhetem a következőket:

A fakirok közül csak a „legszentebbek“, ezek is igen ritkán határozzák el magukat az élve-eltemettetésre, az önsanyargatásnak eme szörnyű módjára, mert életveszélyes. Aki vállalkozik is rá, csak néhány órára temeteti el magát. A leghosszabb ilyen élve-eltemetési idő 24—48 óra.

Kataleptikus állapotban — az állatok téli álmához hasonlóan — az embernek is vajmi kevés levegőre van szüksége, de teljesen nem nélkülözheti. Ezért a 24—48 óránál tovább tartó eltemetést (hasonlóan az eltemetett tetszhalottak szomorú sorsához) okvetlenül a megfulladás, a halál követi.²⁾

Élénk emlékezetben van még Baba Dwar Kapuri szomorú esete, kit népe szentnek és prófétának tisztelt, sőt nyíltan az újjászületett Buddhának nevezett. Dicsőségéből már csak az élve-eltemetetés hiányzott.

Baba Dwar Kapuri fakir Kali istennő iránti hódolatból akarta magát eltemettetni. 1925. október elején óriási tömeg, kb. 25.000 ember nézte végig az eltemetést.

A fakir két tanítványa, mintegy 2 méter mély sírt ásott, ezután koporsóba tette a fakirt, aki az önhipnózis következtében halotthoz hasonlóan mozdulatlanul feküdt, nem lélezett, sőt szívverése sem volt hallható.

Baba Dwar Kapuri kívánsága szerint a sírt 48 óra múlva kellett feltárni. Amikor a határidő elteltével, ugyancsak óriási tömeg jelenlétében felnyitották a sírt s a koporsót, szomorúan vették észre, hogy a fakir megfulladt. Az élesztési kísérletek csődöt mondtak, az orvos is csak a beállott halált állapíthatta meg.³⁾

Egyébként, hogy mily ritkaság a fakirok között az élve-eltemetetés, igazolja a fenti jegyzetben már említett Roche Ferenc indiai püspök nyilatkozata. Pesti tartózkodása közben így nyilatkozott: „A fakirok élve-eltemetetésére vonatkozóan annyit mondhatok, hogy én

1) Az 1925. évi wembley (London) kiállítás ázsiai pavillonjaiban alkalmas volt több bennszűöttől közvetlen felvilágosítást szerezni. 1925 nyarán hazánkban járt Roche Ferenc indiai bennszűött katolikus püspök is nyilatkozott a fakirokról. E sok oldalról nyert közvetlen értesülés lényegében mind egybehangzó, tehát már ezért is hitelt érdemlő.

2) Azok a többnyire álfakirok, kik mutatványképen több napra (5—14) temetkeznek el, mindig gondoskodnak kellő levegőről. Ezek persze csak koporsóban fekszenek, de a koporsó valamely terem nyílt ravatalán fekszik. A földre való több napi temetkezés mindig csaláson alapul. Így évekkal azelőtt Egyiptomban hosszabb időre eltemetette magát egy „fakir“ (?), de később kitudt, hogy időközben sírját földalatti alaguton át elhagyva, kényelmes lakásban tartózkodott. Ugyancsak Párizsban is leleplezték Pauletti fakirt. Róla is kitudt, hogy — noha a levegőt el sem zárták előle — csak nappal aludt, éjszaka felkelt, megvacsorázott és hajnalban újra visszafeküdt koporsójába.

3) Lásd az 1925. évi október 7—10-ig az összes bel- és külföldi lapokat.

indiai vagyok, de ilyet sohasem láttam és sohasem beszéltem olyasvalakivel, aki maga annak tanuja lett volna.¹⁾

1926. februárjában Budapesten is bemutatta az élve-eltemtetést Thawara Ray nevű fakir (ha ugyan fakir!?). Először a közönségnek a Vigadóban mutatta be a néhány percre való eltemtetést, majd pedig a Corvin-filmgyár parkjában a következő orvosok ellenőrzése mellett: Donáth Gyula dr. egyetemi tanár, Hajós Lajos dr. törvényszéki orvos-tanár és Décsy Imre dr. ideg orvos.

Donáth egyetemi tanár először Thawara Ray ütőerét vizsgálta meg. A mutatóvány előtt százhuszat vert, vérnyomás: 180 mm., szívverése rendes. Az orvosok kedvéért Thawara pusztá akaraterével meglasztotta érverését és a vérnyomás 50 mm-el csökkent.

Thawara mereven egy pontra szegezte szemét, hüvelykujjával elszorította a gégefőt s néhány másodperc múlva kataléptikus álomba merült. A koporsóba helyezték, a fedéllel letakarták és földdel körülvették. A kikötött húsz perc leteltével fölnyitották a koporsót, Thawara pedig lassan fölébredt. Ismét megvizsgálták. Az érverés a legalacsonyabb, a vérnyomás szabálytalan s alig érezhető.

Nem tartanám teljesnek s befejezettnek jelen fejezetet, ha nem emlékezném meg Krajnoz Milijaról, a krajnai Popoviza nevű község „prófétájáról“, aki az öngigézés szülte kataléptikus állapot csodálatos ellenállásának példát ritkító esetét mutatja.

Nevezett gyakran esett (mint a községben mondták) „átszellemült“ állapotba. Ilyenkor 5—17 napig nem evett-ivott s testi szükségletre sem szorult.

Egy alkalommal, amikor ismét önkivületi állapotban találták, elhurcolták a járásbirósághoz, mert gyanusnak találták a „próféta“ viselkedését, aki önhipnotizáló képességét a nép hiszékenységének rovására akarta értékesíteni. Azt hitték, szinleli az alvást.

A bíróságnál lepedőt terítettek a padlóra és ráfektették. Hat napig hagyták ez állapotban, közben persze folyton figyelték, hogy nem mozdul-e meg és kísérleteztek vele. Orra alá tartották a legerősebb szagosítókat: nem ébredt fel, még arckifejezése sem változott. Mustártapaszra érzéketlen maradt. Tépték hajszálait a legérzékenyebb helyeken, meg sem moccant. Alaposabb próbára akarták tenni. Nádpálcával harmincat vertek a talpára, meg sem mukkant. Szénparazsat tettek a hasára. A bőrön égési sebek keletkeztek, de a prófeta merev maradt mint az élettelen szobor. Végül mesterségesen erős hánytatószer erőltettek bele. A hatodik napon végre — úgylátszik a hánytatószer hatásától — fölébredt s vizet kért.

Mikor azonban hozták a vizet, visszautasította.²⁾

Talán mondanunk is felesleges, hogy a gyakori öngigézés mennyire gyengíti, elerőtleníti, szinte szétmorzsolja az idegzetet. De a legvégzetesebb hatása szellemi téren mutatkozik. A sok öngigézés következtében eléri az öngigézett, hogy egyetlen akarati tényére, önhipnózisba esik,

1) Uj Nemzedék 1925. augusztus 22. sz. 7. oldal.

2) V. ö. Das Buch für Alle. 1920. XIV. 276. old.

de más irányban annál inkább gyengül akaratereje és ezzel együtt erkölcsi érzése. A vallásos meggyőződésből itt-ott önhipnózisba eső valódi fakiroknál az önigézés által előidézett akaratroncsolást még ellensúlyozza a sok önmehtagadás és önsanyargatás, mely viszont erősíti az akaratot.

De akik tisztán mutatvány vagy feltűnési viszketeg céljából ejtik magukat önhipnózisba, nem igen szokták magukat sanyargatni és így rohamosan esnek az erkölcsi gyengeelméjűség (insania moralis, moral insanity) szánandó állapotába és a morfinistákhoz hasonlóan nyomortan szoktak elveszni.

VII. FEJEZET.

A hipnotizmus határa.

E fejezetben voltaképen arra a kérdésre óhajtának válaszolni, meddig terjed az a határ, amelyen túl az igézőnek már nincsen hatása a médiumra.

Természetes, hogy ez a határ nem vonható meg geometriai pontossággal. Hiszen világos, és az eddig mondottakból is önként érthető, hogy az igéző hatásának határa mindig függ egyrészt a médiumnak, másrészt az igézőnek egyéniségétől. Vannak — igaz ritka számban — médiumok, kiken a hipnotikus jelenségeknek minden változata bemutatható és viszont vannak, akik éppen csak hogy elaltathatók. Az igéző személye is fontos. Krafft említi,¹⁾ hogy klinikáján Piegl K. nevű leány-médiumát azonnal katalepsiába tudta ejteni, míg ugyanőt egy másik orvos (kitűnő igéző léte!) sehogyszem tudta elaltatni.

Rendkívüli fokban kitágul az igéző hatásának határa az olyan médiummal szemben, akit ismételten hipnotizált. Minél gyakrabban hipnotizálok valakit, annál könnyebben tudok uralkodni rajta, annál nagyobb körű lesz vele szemben a hatalmam.

De elválva az egyéni különbözeteiktől, elvben és általánosságban mondhatjuk, hogy az igéző teljesen uralkodik a médium akaratan és ez uralomnak határa csupán a fizikai és erköcsi, illetve lélektani törvény. Lássuk e két fajta törvényt külön-külön.

A fizikai törvény megszabta határ könnyen érthető. Mint igéző a legalkalmasabb médiumnak sem parancsolhatom meg, hogy test-súlya nagyobb legyen, vagy hogy ugorjék magasabbat, mint amennyit izmai engednek. Ha fizikai értelemben lehetetlen parancsot adok a médiumnak, azt egyszerűen nem teljesíti vagy megmondja, hogy erre nem képes, bár törekszik s erőlködik, hogy a parancsnak megfeleljen. Pl. Ha azt a parancsot adom neki, hogy ugorjék 3 m. magasra, valóban neki rugaszkodik, ugrik is, persze csak akkorát, amekkorát éber állapotban is tudott volna ugrani.

Krafftnak elsöranu médiumai voltak, főképp Sándor Ilona (magyar nő) és Piegl K. Rajtuk el tudta érnei, hogy a már közeledő vonathoz való gyors futás suggestiójának hatása alatt érverésük és léleketük meggyorsult; el tudta azt is érnei, hogy lábuk alatt jégbeszakadást és vízbeesést suggerálva, a hidegtől összehúzódtak, reszkedtek, foguk vacogott és testük ludbörös lett (cutis anserina). De már azt, hogy náthát kapjanak, nem tudta még náluk sem

¹⁾ Krafft-Ebing dr.: *Hypnotische Experimente*. Stuttgart. 1919. III. kiad. 30. old

elérni.¹⁾ Ugyancsak Krafft el tudta érni médiumain, hogy közönséges papírt kötve lábukra és azt mustárpapírnak adva ki, másnap a papírral takart bőr megvörösödött és rajta kisebb hólyagok keletkeztek; vagy egy dobozt nyomott bőrükre és elhitetve velök, hogy az tüzes, valóban ugyanilyen alakú égési seb keletkezett rajtuk; mégpedig a dobozon levő betűk helyén ezek tükörképe látszott. De már lázt sohasem tudott elérni médiumain. A legnagyobb ezirányú suggestiók hatása alatt rosszul lettek ugyan, de a hőmérő nem mutatott emelkedést.²⁾

Az is megesik, hogy a médium fizikai lehetetlenségek erős suggerálására, rögtönzött kifogásokkal hozakodik elő, vagy a parancs teljesítésére haladékot kér.

Sokkal érdekesebb és tanulságosabb a hipnotikus suggestiónak erkölcsi s lélektani határa.

Hasonlatképen először hivatkozom a természetes álomra. Tudjuk, hogy mindenféle hadarságot összeálmodhatunk. Repülünk a csillagokig, leugrunk egy 5 emeletes ház tetejéről és semmi bajunk sem esik. Állatá változhatunk, mely azonban emberi módon gondolkozik s i. t.

Álmodhatunk metafizikai képtelenségekről és logikai lehetetlenségekről, pl. hogy kétszer kettő kilenc, de soha nem álmodunk és nem álmodhatunk, erkölcsi lehetetlenségről. Soha sem álmodjuk, hogy a lopást erénynek érezzük, vagy az erényt bűnnek. Az álomban elkövetett bűn után is bánatot, lelkiismeretfurdalást vagy félelmet érzünk. Viszont, ha álunkban jót cselekedtünk, erényt gyakoroltunk, érezzük nemes tettünknek jótékony, jutalmazó hatását is. Megtörténhetik, hogy a legtisztább lélek álmában a legszörnyűbb bűnt követi el, de ugyanakkor érzi lelkiismerete feddő szavának kínzó súlyát, márcangoló terhét is és örül, ha felébred és rájön, hogy a bűnt nem követte el.

„Gondoljunk vissza — mondja Szitnyai Elek — a különféle tarka álmokra. Álunkban nem ütközünk meg azon, ha a folyam hegynek fölfelé folyik, a ló velünk társalgásba elegyedik, a halott felkel; de az erkölcsi jót rossznak, a rosszat jónak, tehát a bűnt erénynek álmainkban sohasem fogjuk elismerni. Oly feltűnő és fontos jelenség ez, mely annál inkább is érdemel figyelmet, mivel minden egyéb összezavarodhatik álunkban, csak a jó és rossz fogalma nem; a jónak felismerése s vele együtt az öröm, a megnyugvás érzete s vele együtt a megbánás, fájdalom, félelem, sőt rettegés nem zavarodnak össze”.³⁾

A következők könnyebb megértésére legyen szabad még egy hasonlatot említenem. Kellemetlen, rossz, kínzó álunk közben arc-kifejezésünk (mimika) is zord, barátságtalan, kesernyés, fanyar. Viszont a jó, kellemes, üdítő álom is visszatükröződik az alvónak derült, szinte mosolygós arcán.

A hipnózisban is hasonló az eset: logikai és helyzeti képtelenségeket könnyen tudunk a médiumnak suggerálni; pl. hogy a kört

¹⁾ Krafft-Ebing dr. *Hypnotische Experimente*. Stuttgart. 1919. III. 41. old.

²⁾ Krafft-Ebing dr.: *Eine Experimentelle Studie auf dem Gebiete d. Hypnotismus*. Stuttgart. 1893. 22. old.

³⁾ Szitnyai Elek: *Esz és sziv*. Budapest. 1909. 337. oldal.

kockának lássa, hogy kétszer kettő 10, hogy a méz keserű, az ecet édes, hogy a nő férfi, a férfi meg nő, az öreg gyermek, az ifjú pedig vén stb. — De ha a médiumnak oly gondolatokat, érzelmeket vagy tetteket suggerálok, melyek mélységes *erkölcsi* felfogásával, világnézetével s meggyőződésével ellenkeznek, a médium arcán, külsején azonnal észrevevesszük a húzódozást, a kellemetlen, bántó közérzést, arca eltorzul, teste megremeg, elveszti előbbi biztonságát, egész viselkedése elárulja a belső nagy küzdelmet a suggerált parancs és a vele ellentétes erkölcsi meggyőződés között. Ha pedig a hipnotikus parancs az erkölcsi törvények súlyos áthágására, az erkölcsi meggyőződésnek vakmerő megsértésére irányul, a médium vagy megtagadja az engedelmességet vagy a nagy erkölcsi rázkódtatástól felébred.

Azonban, sajnos, az emberi erkölcsi érzetnek ezt a csodálatosan finom és erős ellenállását is megingathatja, vagy meggyengítheti a nagyon gyakori igézés. A többszöri suggestió folytán az akarat ellenállása folyton-folyvást gyengül, akárcsak az alkohol, morfium, vagy kokain hosszabb ideig tartó élvezete után.

Természetes, hogy az éber állapotban uralkodó erkölcsi érzés a hipnózisban is megmarad. Tolvajoknak, betörőknek vajmi könnyen suggerálhatok lopást, betörést vagy hasonló bűnöket. Viszont züllött jellemeknek, erkölcstelen egyéneknek csak nagy erőfeszítéssel és hosszas kísérletezéssel suggerálhatok jellemükkel ellenkező pl. papi, szerzetesi, bírói stb. szerepet.

A médium szenvedélyét is könnyen kihasználhatom. Ha tudom, hogy a médium gyűlöli szomszédját, minden nehézség nélkül suggerálhatom neki, hogy ölje őt meg.

Sajnos a gonosz lelkű és ügyes igéző még a legtisztább lelkű és legerősebb akaratú médiumába is fel tud ébreszteni erkölcstelen érzéseket a suggestiók ravasz kombinálása által.

Vegyünk egy példát: A férjét hűségesen szerető, erkölcsösen élő feleségnek ugyancsak hiába suggerálnám, hogy a férjét ölje meg. Nem tenné, felébredne vagy az utolsó pillanatban a fegyvert eldobná. De ha először suggerálok neki, hogy az otthonában talált férfit (értem a férjét) nem az ő férje, hanem az általa ismert gyűlölt ellenség, ennek a megölésére kapható.

Szóval — sajnos — ügyességgel, ravaszsággal, fortélyal a hipnózisban is meglehetősen kerülni az erkölcsi törvényt. Amit a médium megtagadna mint bünt, azt mégis elköveti, ha sikerül azt az erénynek, vagy legalább a közömbös tettek látszatával feltüntetni.

Idézem a hipnotikus kísérletek és hypnotherapia ügyében Párizsban összegyűlt második nemzetközi kongresszuson dr. Schrenk-Notzing báró, egyetemi orvostanárnak beszédéből az idevágó részt: „Wie die interessantesten Versuche von Delboeuf zeigen, setzen manche Hypnotisierte den Angriffen auf ihre Schamhaftigkeiten heftigen Widerstand entgegen. Aber auch das Gegenteil ist möglich, indem ein raffinierter Hypnotiseur das somnambule Opfer durch Suggestion zu einer activen Feilnahme an dem moralischen Attentat veranlassen kann.“¹⁾

¹⁾ Dr. Schrenk-Notzing: Die gerichtlich-medizinische Bedeutung der Suggestion. (Archiv für Kriminalanthropologie. Leipzig. V. Band, 3. old.)

Innen magyarázható az a sok szomorú eset, melyben az igézők teljesen kifogástalan jellemű médiumokkal visszaéltek. Ezekről a következő fejezetben lesz szó. Itt csupán csak egy példára szorítkozunk, mely érdekesen mutatja, hogy a gyakori igézés mennyire megtörheti az erkölcsi ellenállást sőt a médiumot ellenkező erkölcsi irányra hajlóvá teheti. A példa, melyet Liébeault említ, a következő: „Egy 18 éves, minden tekintetben egészséges s erkölcsi tekintetben abszolút kifogástalan fiatalembert több orvos, hosszab időn át felhasznált kísérleti médiumul kisebb lopások elkövetésére. A következménye az volt, hogy az ifjú később a kísérletek ideje után, teljesen éber állapotban is folytatta a lopásokat, úgy hogy a bíróság ezért el is ítélte. Jellemző, hogy e lopások jórészből semmiféle anyagi haszna nem volt, (pl. névjegyeket tulajdonított el). Ime a lopás képzele a fiatalember lelkében a hipnózis révén gyökeret fogott, mely ösztönné nőtt.“¹⁾

Látjuk tehát, hogy a hipnotikus sugallmazásnak erkölcsi határa is van, mely azonban többszöri suggestióval és raffinériával szűkíthető és tágítható.

A hipnózisnál jelentkező erkölcsi ellenállás a posthipnotikus parancsoknál is hasonló módon, sőt fokozottabb mértékben megnyilatkozik. Egy érdekes példa:

Dr. Stekel, a bécsi volt simmeringi hadi kórházban javaslatomra több betegnek azt a posthipnotikus parancsot adta, hogy felébredés után a teremben levő összes személyeket tegezzék. A médiumok a fölébredés után valóban nemcsak társaikat, de még az ápolónőket is tegezték, az egyik még engem az idegent is te-nek szólított, ellenben az orvost nem merete egyik sem letegezni. Látszott valamennyi igézetten az erőlködés és a belső lelkitusa, valahányszor az orvos megszólítására került a sor.

Jellenző az is, hogy a hipnotizált nemcsak a saját, valóságos erkölcsi jelleméhez ragaszkodik, hanem a vele elhitetett szerepnek megfelelőhöz is.

Érdekes idevágó példát említ Lombroso: Valakinek suggerálták, hogy Napoleon. A szerepet szívesen vállalta. De amikor a felséges császárnak suggerálták, hogy a hadiparancsot palavesszővel és palatáblára írja, megtagadta az engedelmességet és a hadiparancs helyett Napoleoni göggel ezt írta a palára:

„Katonák!

Mivel most már a császárnak is parancsolni akarnak, ezennel lemondok trónomról.

Napoleon.“

¹⁾ Schrenk—Notzing: i. h. 11. oldal.

VIII. FEJEZET.

A tömegigézés.

Ha egy csomó embert külön-külön hipnotikusan elaltatok és ez állapotban mindegyiknek azt a poszthipnotikus parancsot adom, hogy egy adott szóra vagy jelre ismét aludjék el, — alkalmas médiumok esetén — elég az adott szó kiejtése vagy a jel alkalmazása és valamennyi egyszerre hipnózisba esik.

De a fejcímbe használt „tömegigézés“ szón nem az effajta igézést értjük, hanem az igézőnek azt az állítólagos képességét, hogy általa még soha el nem altatott több egyént (csoportot, tömeget) egyszerre (egyidőben) meg tud igézni.

Azért vetettem közbe ezt a szót „állítólagos“, mert magam soha tömegigézést nem láttam, sem olyannal össze nem jöttem, aki ilyen tömegigézésnek tanuja lett volna, pedig a világnak sok híres igézőjével beszéltem már és mutatványaiknak tanuja voltam.

Hát akkor honnan eredt a tömegigézés fogalma?

Ezt a fogalmat azok a bizonyos „fakirmutatványok“ születték, melyekről már bizonyára olvasóim is több ízben hallottak vagy olvastak.

Például: a fakir elvet egy mágot a földbe. Másodpercek alatt fává nő, kizöldül, kivirágzik és gyümölcsöt terem. Vagy a következő: a fakir kötelet dob a magasba, mely a levegőben szilárdul megáll. Erre felküldi inasát, aki gyorsan fölhasznál és mikor a kötél tetejére ér, hirtelen eltűnik. A fakir visszahívja inasát, de ez nem jön. Erre a fakir dühbe gurul, szájába kést vesz és a kötélre a gyermek után mászik, míg ő is eltűnik. Nemsokára sikoltás és jajveszéklés hallatszik a levegőből és íme egy levágott, véres gyermek-kar hull le a magasból, majd egy másik, aztán egy láb, meg egy második, végre lehull a véres gyermekfej és a csonka törzs. Aztán láthatóvá lesz a kötélre lefelé csúszó fakir, kinek kése, keze, arca s ruhája csupa vér. A földre érven, fölszedi a véres tagokat, leteríti ponyvával, amely alól aztán vigyorgó arccal ugrik ki az inas a nézők legnagyobb bámulatára.

Már most hogyan magyarázzuk meg e csodálatos mutatványokat? Van rá háromféle magyarázat.

Az első magyarázat hipnózissal vélte megoldani a talányt és az igézésnek ezt a tömeghatását nevezte el tömegigézésnek.

Két érvük van. Az egyik az, hogy a dolog semmiképen sem történhetik meg úgy, mint ahogyan látják. És ha ennek ellenére a tömeg mégis egyformán látja, hallja, érzékeli a történeteket, ezt csakis a tömegsuggeráló nagyobb fokával, a tömegigézéssel lehet megmagyarázni. A második érvük pedig az, hogy a szóban levő fakirmutatványokat állítólag le is fényképezték, de íme, az érzékeny lemez a fakir személyén kívül semmit sem mutat.

Kutattam, hogy kicsoda, hol és mikor fényképezett le már ilyen fakirmutatványt. Mindössze két pozitív és konkrét adatot tudtam felfedezni. Az egyik fényképező Mister S. Elmore volt, egy fiatal amerikai, ki 1890-ben a „Chicago Tribune“-ben közölte a már említett véres fakirmutatványt. Azt állítja, hogy mint szemtanu lefényképezte a jelenetet, de az érzékeny lemez csak a hevesen taglejtező fakirt és a báméskodó közönséget mutatta, ellenben a kötélről, a boyról, a véres testrészekről stb. a legkisebb nyomot sem lehetett felfedezni. A másik tanu Franci de Croisset, aki Féerie Cingalaise címen kiadott utirajzaiban említi a véres fakirmutatványt. A vele utazó Miss Underfield szintén látta s végigcsodálta a fakir mutatványait. Látta a kötelet, mely a levegőben magától megmerevedett. Látta a kötélre mászó gyermeket, ki a kötél tetején barna kezével épen neki csókot hintett. Egyidőben mozigéppel is felvette a jelenetet, de filmje mindebből semmit sem mutatott.¹⁾

E két „szemtanura“ még visszatérünk.

A második magyarázat bűvészi fogásokkal iparkodik megoldani a kérdést.

Igy például nemrég londoni forrás alapján egyik napilapunk is közölte Iohn Dittmar következő magyarázatát:

A mangó-mag csodálatosan gyors növése. A fakir meglehetősen mély lyukat váj, melyet könnyen omló főveny-homokkal tölti be. Ebbe a homokba épügy mint vízbe, bármit el lehet temetni s utána könnyedén ki is lehet húzni. A fácska valóban száraz, többszörösen elágazott mangófa, melynek ágai belül ki vannak fúrva. Ezekbe a járatokba a fakir fiatal levélsáskákat rak, melyeknek hátsó lábát finom fonállal térszerűen az ágak bizonyos pontjaihoz rögzíti. Tudni kell, hogy ezek a sáskák állandóan faüregekben huzódnak meg s így szívesen tartózkodnak a kivájt csövekben. A fakir tehát a mangófát a homokba rejti s utána fokozatosan kihúzza. Amikor azután már levélre van szükség, a kendő alatt valami sajátos, indiai készítményű rovarport fúj a csövekbe s erre a sáskák hanyathomlok elhagyják rejtkehelyüket s miután meg vannak kötve, kiülnek az ágakra. Ezeknek a sáskáknak zöld fényben ragyogó szárnyuk megtévesztésig hasonlít a mangólevelekhez. A gyümölcsérlelés még ennél is könnyebb, mert a fakir a homokból kihalássza a gyümölcsöket és az ágakra tüzi.

A véres mutatvány bűvészi magyarázata pedig a következő volna: A levegőbe dobott kötélben az izülethez hasonlóan csontdarabok vannak összefonva. Ha tehát a fakir kellő hozzáértéssel egyet csavar a végén, a csontdarabok egymásba kapcsolódnak és a kötél megmerevedik. Amikor a boy felért a kötél végére, a kötél villámgyorsan összeomlik, természetesen a boy talpára ugrik s a nézők, akik távolabb állnak, azt hihetik, hogy a fiú eltűnt. S így tovább.²⁾

A bűvészfogásokkal valóban több fakirmutatványt meg lehet magyarázni, de nem valamennyit, sőt épen a legérthetlenebbeket s

¹⁾ Franci de Croisset említett műveinek ide vonatkozó fejezete magyarul is megjelent az Új Idők 1926. június 20. számának 697—8. old.

²⁾ L. Új Nemzedék. 1924. okt. 9. szám 2. old.

legcsodálatosabbakat nem, mint a minő pl. a véres tagok lehullása, a gyermeknek a kötél végéről olyan gyors leugrása, hogy a nézők ne vegyék észre s így tovább.

A harmadik magyarázat végre nem más, mint az említett mutatóványoknak kerek tagadása.

E magyarázat hívei először is arra a sok utazóra hivatkoznak, kik keresve kerestek ilyen mutatóványokat, szinte vadásztak rájuk, de eredménytelenül. Aztán hivatkoznak arra, hogy ha a fakírok valóban be tudnák mutatni a szóban forgó jelenségeket, miért nem lépnek fel Európában is, miért nem tudományos bizottságok előtt? Az 1925. wembley-i (London) kiállítás rendezői felszólítást intéztek a fakírokhoz, hogy szóban forgó mutatóványaikkal lépjenek fel. De a várható „allmighty coin“ (mindenható ércpéNZ) ellenére sem jelentkezett senki.

A magam részéről utána jártam a dolognak, hogy ki, hol és mikor közölt először hirt e véres fakírmutatóványról. Lehmann könyve alapján¹⁾ rájöttem, hogy Blavatsky Helén asszony, szül. Petrowana v. Hahn Rottenstern (1831—1891), a teozófia megalapítója közölte először „Isis unveiled“ c. művében. Ezt a valamikor súlyos elmebajban szenvedő idegbajos kalandornőt először a londoni „Society for Psychical Research“ (lélektani kutatások társulata), majd később mások annyiszor leleplezték és házugságon fogták, hogy egyáltalán nem jöhet tekintélyszámba.²⁾

A már említett londoni „Society for Psychical Research“ Indiába küldötte dr. Hodgson, hogy a fakírizmust a helyszínen tanulmányozza. A kiváló tudós, aki a fakírok iskoláit is látogatta, azt állítja, hogy ismeri a fakírok összes fogásait és találó példákat közöl arra, hogy még a legélesebb megfigyelő is milyen nehezen veszi észre ezeket a fogásokat, úgy hogy a mutatóványok után még bámulatosabbaknak tünnek fel.³⁾ De még ő is úgy nyilatkozik, hogy indiai tartózkodása alatt hiába iparkodott azt a bizonyos véres fakírmutatóványt látni, nem sikerült neki. Mi több, még nem is tudott emberre akadni, aki ezt valaha látta vagy mástól mint szemtanutól hallotta volna. A már fentemlített Mister S. Ellmore szemtanuként közölte a „Chicago Tribune“-ban egy ilyen mutatóványt, sőt ő volt az, aki cikkében említést tett az érzékeny lemez negatív eredményéről. De később ő maga visszavonta ez adatokat és nyíltan, férfiasan megvallotta, hogy elejétől végig koholt történetet közölt és ezért használta ezt az írói álnévet: S. Ellmore (a. m. sell more vagyis „több megtévesztés!“), hogy az olvasót nagyobb kritikára ösztönözze. Az egész történet tehát egy merész jenkai képzeleti szüleménye. Viszont Franci de Croisset, aki szintén elbeszéli, hogy

¹⁾ Dr. Alfred Lehmann: Aberglaube und Zauberei. Stuttgart. 1908. II. kiad. 354. oldal.

²⁾ Kimutatható, hogy „The Isis unveiled“ c. főműve is „mindenünnen összeollózott könyv- s cikktöredékek fantasztikus kompilációja“ (Bernhard Zs.: A modern teozófia irányjai: M. Kultúra Budapest. 1923. 580. oldal.)

³⁾ L. Dr. Alfred Lehmann i. m. 353. és 413. old. A megfigyelések megbízhatatlanságát illetőleg rendkívül tanulságos tanulmány: Albert Hellwig „Der Okkultismus im Lichte der Aussagepsychologie“ in der „Deutsche Rundschau.“ Berlin. 1924. Dec. 274—282. old.

látta a véres fakirnutatványt és hogy társnője azt le is fényképezte (de nyom nélkül), olyan stílusban ír, hogy a legnaivabb olvasó is rögtön észreveheti, hogy egy költő -- mesél.

A magam részéről is ezt a harmadik magyarzatot találom a legvalószínűbbnek. A rendelkezésemre álló könyvtárakban kutattam Ázsiáról szóló komoly földrajzi, utazási és ethnografiai munkákban, de a véres fakirnutatványokról seholsem találtam közlést.

Azon pedig nincs csodálkozni valónk, hogy ezeket a fakirnutatványokat a kevésbé komoly, népszerű vagy szenzáció-éhes könyvek és lapok egész tömege minden kritika nélkül átvette és egymásról leírta. Hiszen még a tudományok történetében is számos példáját találjuk a legszembeszökőbb tévedések hagyományoszerű továbbadására. Ime egy példa :

Van-e (legalább az év legnagyobb részében) mindennaposabb és kézzelfoghatóbb, szemelláthatóbb lény a közönséges szobalégynél (*musca domestica*). Ennek a légynek a nagy Aristoteles elnézés következtében *négy pár* lábat tulajdonított és ezt a tévedést s hamis adatot kétezer éven át egyik tudós és író a másik után kritika nélkül átvette s hirdette. Csak a 18. században jöttek rá, hogy a házi légynek három pár lába van.¹⁾ Vagy ott van Steele (német) és Woodward (angol) archeologusok világbotrányt keltő esete. Két kamasz diák egy csontdarabra kezdetleges lófejet rajzolt és a „leletet“ bemutatta Steelenek. A tudós e rajzban az ősember művészetének legrégibb nyomát fedezte fel, Woodward pedig minden kétséget kizáróan a korát is megállapította: a lelet a kőkorszakból való volt. A régisége, ritkasága s művészeti értéke miatt megbecsülhetetlen lelet természetesen élénk feltűnést keltett a tudós világban és a cikkek, ismeretések, értekezések, méltatások s felolvasások lavinája indult meg nyomában, míg végre, csaknem két évtized múlva, 1926-ban kipattant a való. Hasonlóképen ismeretes az a számos ú. n. történelmi hazugság is, mely nemzedékről-nemzedékre szállott és csak az utolsó félszázad kezdi ezeket észrevenni és helyreigazítani.

¹⁾ „Die Wunder der Natur“. Unter Mitwirkung hervorragender Fachmänner. Berlin—Leipzig. 1912. I. Band. 106. old. Dr. Thesing Curt, lipcei biológus cikke.

IX. FEJEZET.

Hipnotizáltassuk-e magunkat?

E fejezetben nem lesz szó a gyógykezelés céljából történő igézésről. Ezt külön fejezet fogja tárgyalni.

A mai társadalmi életben azonban gyakran kerülhetünk oly körülmények közé, melyek a fenti kérdésre választ követelnek.

Már a bevezetésben említettük a hipnotizmus nagy elterjedését. Összejöveteleken, zsúrokon, estélyeken, baráti körben, sőt már az iskola padjain is nemcsak szó esik a hipnotizmusról, hanem gyakran akad valaki, aki szórakoztatásból vagy kérkedésből szereti elaltatni a másikat.

Egyik-másik helyen szinte sportá, szenvedéllyé, sőt járvánnyá nőtt az igezés. Az indítást rendszeren valamelyik nyilvánosan fellépő „hipnotikus vagy telepatikus stb. fenomén” előadása szokta megadni.

Az ilyen, kenyérkeresetből hipnotizáló „fenomén” előbb nagy reklámmal, kísérteties hirdetésekkel és szerénytelen önmagasztalásokkal fölébresztik a tömeg kíváncsiságát.

Az előadás napján a mindig előkelő megjelenésű úr a kíváncsiságot felcsigázó bevezető után a színpadra kéret néhány hölgyet és urat, akiket aztán vagy hipnózisba ejt vagy éber-suggestióval varázsol médiumokká.

Ezeken azután bemutatja a hipnózisnak mindig ugyanazokat a tüneteit, melyeket a hipnotikus állapotról szóló fejezetben is említettünk. Az igező leülteti a médiumot és ez nem tud felkelni. Némáságot suggerál neki, mire a saját nevét sem tudja kimondani. Vízet itat és elhitheti vele, hogy pezsgő volt, melytől megrészegülve tántorog. A katoná nem tud vigyázz-állásban megmaradni. A médium a kezébe nyomott papirkést szomszédjának mellébe szúrja. A kezével malmot járat és a médium addig forgatja a kezét, míg az igező meg nem állítja. És hasonlókat.

Persze e tünetmények elképesztő hatást váltanak ki a közönségben, szorongó érzés, félelem, rosszullét, idegesség szállja meg a lelkeket, különösen azokat, akik először láttak hipnotizálást.

A járatlanok természetesen e csodás tünetmények a „fenomén” javára írják, benne természetfölötti képességekkel felruházott személyt látnak, akit ennek folytán mint valami magasabb lényt, tünetmenyes személyt nem győznek eléggé bámulni és csodálni. Előadás után körülrajazzák, kérdésekkel ostromolják, névaláírásért könyörögnek, néhányan örülnek, ha ruháját érinthetik. Heteken át képes levelezőlapokkal, ebédre-vacsorára való meghívásokkal halmozzák el és jó néhány hétre a községben vagy városnegyedben élénk megbeszélés és eszmecsere tárgya a „fenomén” bámult személye és a tünetmények csodás szokatlansága.

Mindig akad férfi és főképp nő, idősebbje s fiatalabbja, aki a fenomén felszólítására készséggel lép a szinpadra és engedi magát megigéztetni. Részint kíváncsiságból, részint a rendkívüliség okozta izgalom végett.

A fenomén kísérleteit rendkívül megkönnyíti, sikerét szinte előre biztosítja az a tapasztalati tény s megállapítás, hogy rendszeren épen a könnyen suggerálhatók, főképp a hisztérikusok, szóval a jó médiumok szoktak jelentkezni és hipnotizáltatásra vállalkozni.

Engedjük-e magunkat megigézni, akár nyilvánosan és kenyérkeresetből fellépő „fenomén“ akár pedig valamely jó barátunk, ismerősünk, jegyesünk, előljárónk szólít fel rá?

Válaszunk épen az olvasók érdekében a szokottnál terjedelmesebb lesz. Nem ok nélkül. Épen erre a kérdésre ritkán nyerünk másutt kimerítő választ; mi több, a legtöbb szakkönyv szándékosan kitér e kérdés elől.

Érthető. A hipnotizmusról háromfajta ember szokott írni vagy értekezni. Vérbeli, alapos, lelkiismeretes tudósok. Ezek ugyancsak tudósok részére irnak és gyakorlati kérdésekkel nem foglalkoznak.

A másik fajtához az elméleti szaktudósok tartoznak, akik még senkit sem hipnotizáltak, talán hipnotizáltat sem láttak, ilyen kísérleteken nem vettek részt, de egy csomó szakmunka elolvasása, áttanulmányozása és összevetése után egy újabbal vélik gazdagítani a hipnotizmusnak irodalmát. Ezekben meg hiányzik az érzék gyakorlatias kérdések tárgyalására.

Vége van a hipnotizmusról szóló könyvek szerzőinek egy harmadik fajtája: a hivatásos igézőké. Alig ismerek pénzért hipnotizáló egyént, ki nem követett volna el hipnotizmusról szóló „irodalmat“ a maga védelmére, oltalmára, híre növelésére és legfőképpen cégje reklámozása érdekében. Ilyen hipnotikus reklám-könyvekkel teli vannak azok a boltok, melyek ú. n. „népszerű orvosi könyveket“ és álmoskönyveket, ponyvaregényeket és szerelmi levelezőket szoktak árusítani.

Az ilyen fajta könyvek persze olcsóságuk, hangzatos címük és hátborzongató képük folytán különös kelendőségnek örvendenek; míg az értékes művekről a nagy közönség alig vesz tudomást.

A reklámírók természetesen nem érintik, nem is érinthetik a hipnotizmus veszélyeit, hiszen ez esetben önmaguknak mondanának ellen és önmagukat ítélnék el.

Azok, kiknek a hipnotizmus mindennapi kenyerük, üzletük, reklámjuk, cégérük, nagy dobjuk, a „profi“-igézők nem csak hallgatnak a hipnózis veszélyeiről, de ezeket tagadják is; nem tényekkel, nem adatokkal, hanem a saját mesterségükkel: suggestióval, vagyis nagy hangon, többszöri ismétléssel, fölényes biztonsággal, ellenmondást nem tűrő határozottsággal és legfőképpen az ellenkező állásponton levőknek kigúnyolásával. Sőt a hipnotizmust úgy állítják az olvasó elé mintha az minden bajnak eloszlatója, minden áldásnak „új“, „modern“, „egyetemes“, „csodás“ forrása volna.

De a tettek és tények hangosabbak. Mi a rendelkezésre álló adatok közül a helyszűke miatt csak néhány adatot sorakoztathatunk fel, de ezeket, a reklámíróknak névtelen példái helyett, mindenkor az idő, hely és személy pontos megjelölésével.

Mi nem frázisokkal, nem nagy hanggal, hanem hiteles történeti tényekkel, nem képzelt, hanem való példákkal fogunk arra a kérdésre válaszolni, hogy hipnotizáltassuk-e magunkat.

Mindenekelőtt hangsúlyozzuk és olvasóink figyelmét különösen is felhívjuk arra a tényre, hogy a hipnotizálást a legtöbb állam törvényben tiltja. Csupán az orvosoknak engedi meg gyógykezelés és itt-ott tudományos kísérletezés céljából, de ezeknek is csak bizonyos feltételekkel és körülírásokkal.

Igy hazánkban a Btk. 92. §-a tiltja a hipnotizálást és 1894-ben a belügyminiszter nem csak az orvosi gyakorlatra nem jogosított egyéneknek tiltotta meg az igézést, hanem azt még az orvosoknak is csak a következő három feltétel mellett engedi meg:

a) az igézés gyógyítás céljából történjék;
 b) a nagykorú egyén igézéséhez a saját beleegyezése, kiskorú vagy gondnokság alatt álló egyéneknél a szülők, a gyám vagy gondnok beleegyezése szükséges;

c) az igézés mindig csak harmadik személy jelenlétében eszközölhető. E rendelet ellen vétők 15 napig tartó elzárással és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtandók.

Ugyancsak felhívom az olvasók figyelmét arra, hogy a hipnotizálás tilalmát mindegyik államban a hipnózis okozta egy-egy döbbenetes büntény vagy szerencsétlenség váltotta ki.

Sajnos a hatóságok a hipnotizmus ügyében ritkán szereznek érvényt a törvényeknek és miniszteri rendeleteknek. Az ú. n. „fenomének“ nyilvánosan fölléphetnek és a hatóság szeme láttára hipnotizálják vagy éber-suggestióval kezelik médiumaikat. Az elnézés okát többnyire abban látom, hogy a hatóságok sokszor maguk sem tudják, hogy a végzett mutatványok a hipnózis körébe vágnak-e és ha előadás közben meg is győződtek róla, a botrány elkerülése végett nem szívesen függesztik fel az előadást. Aztán meg ezek a fenomének hivatkoznak másutt, annyi helyen, bel- és külföldön tartott hipnotikus előadásokra, úgy, hogy a helyi hatóság sem akar kivétel lenni és kellemetlenkedni. Dicséretre és utánzásra méltó kivételként emeljük ki a budapesti rendőrfőkapitányságnak 1922 januárjában kiadott ismételt rendeletét, hogy hipnotikus előadását egyáltalán nem engedélyez és azok ellen, kik engedély nélkül tartanak ilyen előadást, eljárást kell indítani. Csak az a baj, hogy a fenomének kijátszák a rendeletet. A „hipnózis“ szót nem is említik, előadásaitak más hangzatos szó cégére alatt hirdetik (telepátia, varázserő stb.), a színpadon pedig éber-suggestióval kezelik a médiumokat, ami nem olyan feltűnő és félelmetes, de valahogy mégis pótolja a hipnotikus elaltatást.

Még a hipnotizmus főszószólója és védelmezője, Forel is így nyilatkozik: „Alig szükséges megemlítenem, hogy Lilienthallal teljesen egy véleményen vagyok abban a tekintetben, hogy hipnotizáltak nyilvános mutogatása mint a nyilvános erkölcsöt s egészséget károsító, durva garázdaság szigorúan eltiltandó. Ilyen látványosságok az elmebeteg mutogatásával hasonlíthatók össze.“¹⁾

¹⁾ Dr. Forel Ágost: Hypnotismus. Ford. Dr. Herz S., Budapest 1921. — 6. kiad. 287 l.

De még veszélyesebbek a magánigézők, a szalon- és zsurrhipnotizálók. Ezek csakhamar felfedezik magukban igézési képességüket és közülük a tapasztalat szerint ugyancsak kevesen uralkodnak magukon annyira, hogy képességükkel vissza ne éljenek.

Elméleti tudás és gyakorlati ismeretek nélkül igéznek oly társaságokban, melyek szintén nem állnak azon a tudományos és erkölcsi magaslaton, mely megengedhetővé tenné e rejtélyes erővel való veszély nélküli foglalkozást.

De lássuk csak a *hipnotizálás veszélyeit* szép sorban:

1. Az igezés többé-kevésbé mindig szerencsejáték legfőbb kincsünkkel, *egészségünkkel*. Az igezés veszélyeztetheti egészségünket, sőt kedvezőtlen esetekben halálunkat is okozhatja. „Sok ember egészségére — mondja dr. Biswangen Ottó, a jeni egyetem orvostanára — a hipnotizálás *beláthatatlan következményekkel* járhat“.

Számos médiumnak ugyanis szervi baja, belső sérülése vagy titkos betegsége lehet, melyet az igézőnek az igezés közben figyelembe kellene venni. Az igézőnek minden esetben alaposan ismernie kellene az igézendőnek szervezetét, egészségi állapotát és kórtörténetét, holott erről legtöbb esetben szó sem esik. Az igéző nem szokta kérdezni és az igézett hallgat róla.

Vegyünk néhány példát. A médium szívbeteg. Az igéző — magában véve ártatlan — mutatványt végeztet vele, melyet beteg szív nem tűr. Éber állapotban a médium azonnal tiltakoznék a parancs ellen vagy tiltakoznék a szíve s közérzete. De hipnózisban többé-kevésbé az érzéketlenség állapotába jut, elvégzi tehát a parancsolt mutatványt, szíve fölmondja a szolgálatot és a helyszínen szívhűdést (synkope) kaphat.

Egy másik médiummal nehezebb tárgyat emeltetek, holott az illetőnek sérve van. A terhet fölemeli és sérve megújul.

Valakinek gyomorfekélye van. Etetek-ítatok vele valamit és gyomra kifuródhatik.

A kezdő vagy orvosilag nem képzett igéző még a legegészségesebb médiumon is görcsös rohamokat idézhet elő; annál inkább nyavalyatoréses (epileptikusoknál), szívbeteg és hiszterikus egyének-nél.¹⁾ A hipnózis időtartama is erősen befolyásolja az egészségi állapotot.²⁾

Dr. Finlay R., a dublini egyetem tanára idézi dr. Benedikt, bécsi egyetemi orvostanárnak, a híres igézőnek levelét, melyben ez a többi között említést tesz egy tanulóról, ki hipnózis következtében az egyik szemére egészen megvakult, a másikra részben, úgy hogy többé nem is nyerte vissza látását.³⁾

De nem ritka eset, hogy a médium igezés közben meghalt. Már Mesmer több igézése a médium halálával végződött.⁴⁾ Itt csak két

¹⁾ Dr. R. v. Krafft-Ebing: Eine experimentelle Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus. Stuttgart. 1893. 101. oldal.

²⁾ U. o. 25 -26., 32--33., 62. és 74. oldal.

³⁾ R. F. Finlay: Der Hypnotismus. Aachen. 1892. 55. oldal.

⁴⁾ Dr. Alfred Lehmann: Aberglaube und Zauberei. Stuttgart. 1903. II. kiadás 590. oldal.

esetet hozok fel, egy külföldit és egy hazait, melyeket annak idején a világsajtó is szárnyra vett.

1909-ben New-Yorkban gyilkosság miatt letartóztatták és vád alá helyezték Everston Artur nevű hipnotizálót, mivel mutatványa közben keze alatt meghalt a médium.

Everston Sommerville városkában előadást tartott a hipnotizmusról és mikor a közönség között mutatványaihoz alkalmas médiumot keresett, egy 35 éves férfi lépett az emelvényre, akit azonnal hipnotikus álomba ringatott és azután különböző dolgokat végeztetett vele. Amikor álmából fel akarta kelteni, a hipnotizált ember egy pillanatra felnyitotta szemét, de a következő pillanatban lefordult a székről, melyen ült és holtan terült el a padlón. A véletlenül jelenlevő orvos megállapította a halált.

A másik eset hazánkban, Tuzséron történt 1894. szeptember 14.-én. Egy Neukom Ferenc nevű verseci kútfúró Dr. Vrogassy Vilmos bécsi gyakorló orvos jelenlétében hipnotizálta Alapi Salamon Tódornak Ella nevű leányát. A nyiregyházi kir. törvényszék ez ügyben tartott és a m. kir. Kuria által is jóváhagyott 6966/1895/B. sz. ítélete szerint az eset így történt: „A Neukom Ferenc által vacsora előtt eszközölt tíz percig tartó hipnotikus állapotban Salamon Ella egyszerre elalélt, azután erősen felsikított, végre hármat tüszentett, ezután álla leesett, nyelve kilógott és hasztalan igyekezett őt Dr. Vrogassy Vilmos aether-injekciókkal, Neukom Ferenc hipnotikus módon, környezete pedig erős dörzsölések által életre hozni; minden sikertelen volt mert eme hipnotikus állapotban hirtelen halála következett be. Az orvostörvényszéki boncjegyző-könyvből kitűnik, hogy Salomon Ellánál nem volt semmi oly régebbi szervi elváltozás, mely a rögtöni halál beálltát indokolhatóvá tenné, míg ellenben az Igazságügyi Orvosi Tanács felülvéleményében kifejtett tapasztalati megfigyelések szerint a hipnotizálás vérkeringési zavarokat idéz elő az agyban és az agyszélhűdés is vérkeringési zavar következménye és mert nincs más ok, ami e hevenyen keletkezett vérkeringési zavart előidézte, mint a hipnotizálás, a halált okozott agyszélhűdést sem lehet más okra visszavezetni, mint erre.“¹⁾

Az Igazságügyi Orvosi Tanács az estről így nyilatkozott: „A külső körülmények és az egész eset lefolyása mindenesetre azt a gyanút keltik, hogy a hipnózis idézte elő a halál beálltát.“²⁾

Igen gyakori eset, épen egészséges médiumoknál, hogy nehéz a felébresztésük.

1922. nov. 28-án történt Budapesten: Pollák Árpád tőzsdebizományosnál szolgálatban levő Juhász Júlia nevű cselédleányt ismeretlen férfiú megszólított és hívta, hogy jöjjön vele. A leány vonakodott, mire az ismeretlen erősen és hosszan a szemébe nézett és hipnotizálta. A hipnotikus alvás oly erős volt, hogy a leány semmiféle ébresztési kísérletre sem ébredt fel. Már két nap óta feküdt az igézés állapo-

¹⁾ A törvényszék idézett végzését a M. Kir. Kúria 1896. április 9-én, 2364—1896/B. sz. végzésével hagyta helyben.

²⁾ Az Igazságügyi Orvosi Tanács Munkálatai. Kiadja a m. kir. Igazságügy-miniszterium. Szerk. Dr. Moravcsik Ernő Emil. III. kötet. Büntető ügyek. 261—62. oldal. (Epikrizis).

tában, közben természetesen egy falatot sem vett magához, úgyhogy a Rókus-kórházba kellett szállítani. De az itteni orvosok élesztési kísérletei sem vezettek eredményre. Csak erre a célra felkért fővárosi ügyes szakorvos tudta végre felébreszteni a leányt.

1926-ban Nagy Jenő állásnélküli zenész a budapesti városligetben „Vesztőhely“ címmel mutatványos bódét nyitott. A bódében hipnotikus mutatványokat végzett, de az egyikén rajtaveszett, mert a hipnotizált Forgács János napszámot nem tudta fölébreszteni. Kihívták a mentőket, akik Forgácsot a kórházba szállították, ahol nagy nehezen felébresztették. de oly súlyos betegségbe esett, hogy 3 hétig kezelték a kórházban. A fővárosi büntetőörvényszék Publik-tanácsa Nagy Jenőt gondatlanságból okozott súlyos testi sértés címén 1926 jún. 28-án kétheti fogházra s 200.000 K. pénzbüntetésre ítélte.

De kisebb fajta élesztési nehézségek is rendkívül kellemetlenek, mert óriási ijedelmet s aggodalmat okoznak.

Nehammer Gyula, a kőszegi első nemez- és fezgyár igazgatója rendkívül ügyes s gyakorlott igéző. 1925-ben feleségét hipnotizálta. Amit idegeneken soha sem észlelt, saját feleségét csak félórai kínos erőlködés után tudta felébreszteni. Elképzelhető, milyen lelki kínokat állott ki a végtelennek tetsző félóra alatt az igéző, de egyuttal felesége is, aki nem tökéletes, mintegy szendergésszerű hipnotikus félálomban mindent hallott és érzett, de sem beszélni, sem megmozdulni nem tudott.

Legyen szabad közbevetően megjegyeznem: ha netalán előfordulna olyan esetünk, hogy az igéző nem tudja médiumát felébreszteni, rögtön hívassunk ügyes idegorvost, aki mesterséges és fokozottabb lélekzés alkalmazásával, befecskendezéssel vagy elevenítő szerekkel (strophantin, adrenalin stb.) is támogathatja ébresztési kísérleteit.

2 A hipnózis okozta veszélyekhez sorakoznak *a lelket és kedélyt* érhető, sokkal gyakoribb veszélyek.

Ha a médiumnak igézett állapotban gondolatokat, érzéseket vagy cselekedeteket suggerálok, melyek hivatásával, életfelfogásával, világnézetével, vallási vagy erkölcsi meggyőződésével párhuzamosak, a sugallat *közvetlenül* nem hat károsan a lélekre.

Ellenben, ha az igézettnek olyan eszméket, érzéseket, főképp pedig cselekedeteket suggerálok, melyek gondolat- és érzésvilágával, vallásos vagy erkölcsi meggyőződésével, világnézetével és életfelfogásával ellenkeznek, a hipnotikus álom romboló hatással lehet az idegzetre és az ideges lelki betegségek egész sorozatát idézheti elő.

Hiszen már a közönséges alvásnál is milyen különféle hatást vált ki a jó és a rossz, a kellemes és a nyomasztó álom.

Megtörtént, hogy egy-egy kellemetlen, félelmetes, lidércnyomásos álom örökösen keserű s lehangelő emlékként nehezedik lelkünkre; pedig a legrosszabb álom is, mint Freud kimutatta, még mindig *természetes* viszonyban s kapcsolatban van benső, lelki világunkkal.

Elképzelhetjük tehát, hogy minő romboló s őrlő hatással lehet idegzetünkre és lelki életünkre a hipnózis által reánk erőszakolt, lelkünkbe beékelt, meggyőződésünkkel ellentétes, egyéniségünknek minden ízében idegen eszme, gondolat vagy cselekedet.

Krafft-Ebing, bécsi egyetemi tanár, világhírű elmeorvos, ugyan-csak kiméletesen, szeretettel kezelte médiumait és mégis maga írja, hogy egyik médiuma rimánkodva kérte a hipnózis által előidézett ferde lelki helyzetből való megszabadítást.¹⁾

Egy másik médiumról, kinek az illető előtt érthetetlen parancsot suggerált, ezt írja: „Genaue Überwachung der Patientin erscheint notwendig, da sie aus Verzweiflung über die unaufgeklärte Situation auf der Straße sich ein Leid zufügen könnte. Sie erklärt, nicht länger so leben zu können; denn entweder sei sie verrückt oder nicht wie andere normale Menschen angelegt.“²⁾

A legtöbb lelki betegnek tünete valamely kényszereszmé, kényszer-félelem vagy rettegés. Ámde mi más a hipnotikusan sugallt eszmé, mint reánk erőszakolt kényszereszmé, mely ellen akaratunkkal nem tudunk védekezni, melynek nem tudunk ellenállni.

A kényszereszmé a figyelemnek vagy akaratnak megrögzítése valamely irányban. A sugallt eszmé is az.

Csakugyan. A hipnotikusan sugallt kényszereszmé vagy ebben az eszmekörben végrehajtott cselekedet szülte lelki kettéosztottság és ellentét rögtöni örültséget is idézhet elő.

Egy példa a legújabb időből: A kísérleti lélektan egyik érdekes problémája, hogy hipnotikus úton mennyire lehet valakit olyan tett elkövetésére bírni, melytől különben, éber állapotban visszariadna. Egy osztrák orvostanár Sebenicoban 1924. január 10.-én erre vonatkozóan érdekes kísérletet végezett. A tanár nyilvános előadást tartott és megkérte a szolgálatot teljesítő rendőrök egyikét, hogy lépjen az emelvényre. A rendőr előbb vonakodott, majd a közönség biztatására engedett a felszólításnak. A tanár pár perc alatt hipnotizálta, majd egy fadarabot, nyomott a kezébe s megparancsolta hogy lőjjön támadóira. A rendőr felkapta a fadarabot, de nyomban el is dobtá s aztán villámgyorsan kirántotta az oldalán lüggő táskából revolverét s mind az öt golyót kilőtte. A közönség rémülten menekült s a teremben csak három halott és négy sebesült maradt, ki vérében fetrengve segítségért kiáltott. A szerencsétlen kísérlet bebizonyította, hogy az ösztön erősebb lehet a suggestiónál, mert hiszen a rendőr nyomban észrevette, hogy nem a revolverét tartja a kezében. Az eset természetesen óriási felháborodást keltett s a rendőrség nyomban letartóztatta a tanárt. A szomorú esetet betetőzte még, hogy a hipnózisban gyilkoló rendőr, mikor öntudatra ébredt, megőrült.³⁾

Nem hagyhatjuk megemléltlenül, hogy a hipnotikus mutatványok nemcsak a médium lelkében szülhetnek zavarokat, hanem még a közömbös szemlélőben is.

1911. február 19 én jelen voltam a bécsi Uránia egy hipnotikus előadásán, melyet dr. Fulda Henrik tartott. A hipnotikus mutatványok közben az egész közönséget borzalmas izgatottság fogta el. Egy nő

1) Dr. Krafft-Ebing: Eine experimentelle Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus. Stuttgart 1893. 62. oldal.

2) U. o. 48. oldal.

3) Uj Nemzedék 1924. január 10. s az összes bel- és külföldi napilapok.

ideges vonaglások között összeesett és rendkívül heves rohamok szállták meg. Egy másikon a megzavarodottság tünetei mutatkoztak, úgy, hogy dr. Viktorin ügyeletes rendőrbiztosnak be kellett szüntetnie az előadást.

Ez esettel kapcsolatban, mely annak idején kínos hatást tett a szakkörökben is, a steinhofi (Bécs) elmeegógyintézet igazgatója, tehát igazán elsőrendű és praxisban élő szakember, így nyilatkozott: „Das Hypnotisieren ist für die Umgebung des Experimentierenden häufig durchaus nicht so harmlos, wie man annimmt. Unsere Praxis lehrt, daß alljährlich eine Anzahl von Geisteskranken auf Kliniken und in Heilanstalten gebracht wurden, die Opfer der Hypnose geworden sind“¹⁾

Franciaországban a számtalan eset közül dr. Charcot-ot idézem, aki igen komoly lelki zavarokról számol be, melyeket Chaumont-en-Bassinie-ben egy hipnotizáló előadása a közönség körében előidézett.

Cesare Lombroso a híres elmeegógyász írja, hogy Turinban és Milanoban Donato által tartott néhány hipnotikus előadás egy csomó jelenlevő lelket rendkívül megzavart. Egyeseken ellenállhatatlan álomság vett erőt, mások magánkülvili állapotba jutottak, ismét másokat a tompaelméjűség egy neme szállt meg. Jegyzeteiből elég lesz a következő eseteket közölni. „Criv. királyi közigazgatási tisztviselő és író paresisbe esett (muló bénaság), F. . . kisasszony előadás közben hipnotikus álomba merült, melyet megmerevülés követett. R. nevű nőn az örültséghez hasonló hiszterikus roham tört ki. X. nevű asszony epileptikus görcsöket kapott. Col. nevű tanuló, aki holdkórosságából (sommambulismus) már kigyógyult, Donato által való megigézése következtében régi betegségségébe visszaesett.“²⁾

„Az összes turini orvosok — mondja Lombroso — Bozzolo, Silva és én magam, az idegbetegségek súlyosbodását észleltük azokon a kezeltjeinken, kik hipnotikus előadásokon akár mint médiumok, akár mint nézők jelen voltak.“³⁾

A Lombroso említette esetek oly komolyak voltak, hogy a hatóság azokat Bacceli egyetemi tanár elnöklete alatt álló római legfelsőbb egészségügyi tanácsnak jelentette, mely alapos vizsgálat és tárgyalás után a hipnotikus előadásokat egész Olaszországban megtiltotta.

Pitre közli hogy Bordeauxban egy hipnotikus előadás valóságos örület-ragályt idézett elő.

Ausztriában dr. Weiß orvos hipnotikus előadásai olyan kedvezőtlen lelki hatást keltettek nemcsak a gyenge női lelkekben, hanem a világháborúban vívőzül harcoló katonaság soraiban is, hogy az 1917. évben a volt cs. és kir. hadügyminiszterium tiltó rendeletet adott ki, a bécsi rendőrség (Polizeidirektion) pedig 1917. április 3.-án kelt 8533/917. S. B. sz. rendeletével a legerélyesebb ellenintézkedéseket kilátásba.

¹⁾ Neues Wiener Tagblatt. 1911. Febr. 11. szám, 14. old.

²⁾ Finlay R. F., dublini egyet. tanár: „Der Hypnotismus“ Aachen. 1892. 56. old. és Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik. Leipzig. 1900. V. Band. 28—29. old.

³⁾ Idézve: Nikolai-Pletl: Ungeratene Kinder, Psycholog. Studie. Regensburg, 1904. 18. kiadás, 425. old.

Hipnotikus előadások egyik-másik városban vagy vidéken olyan nagyszabású lelki járványokat idéztek elő, melyek éveken át termelték a tömeg-hisztériát, sőt mondhatni tömeg-őrületet.¹⁾

3. A hipnotizálásnak egyik további, döbbenetes veszélye abban áll, hogy az igazító a médiumával bűnöket és vétségeket, lopást, rablást, hamis tanuvalomást, sőt gyilkosságot is elkövethet, melyeket a médium a saját lelkiismerete és a bíróság előtt, mint a saját akaratából eredt tettet ismer el.

„Kétségtelenül létezik számos médium — mondja Forel — ki oly hihetetlenül befolyásolható, hogy a hipnotizáló suggestiónak majdnem teljesen, ellenállhatatlanul ki van szolgáltatva. Ezek azok épen, kik büntettek veszedelmes eszközei, valamint legjobb tárgyai lehetnek. Ezért nem kell szükségképen rossz vagy akaratgyenge embereknek lenniök; gyakran csak ebben a tekintetben gyengék. Sőt ismerek közöttük ugyancsak tisztességes jellemeket.“²⁾

E fejezetben nem szándékozunk felsorakoztatni azokat a tudományos célból klinikákon vagy lélektani intézetekben ezer s ezer számra rendezett kísérleteket, melyeknél a médiumokkal látszólagos büntényeket követtettek el. Például egy jámbor embernek töltetlen pisztolyt adtak azzal a hipnotikus suggestióval, hogy azzal löjje le kezelő orvosát és a pisztolyt valóban rásütötte. Vagy meghagyták a médiumnak, hogy mérget keverjen barátjának italába. Megtette. Hatalmas könyvtárt tenne ki ehhez hasonló tudományos kísérleteknek csak föl-sorolása is. Jelen fejezetben nem ezekre hivatkozom. Mert elvégre ellenvethetné valaki, hogy az ilyen kísérletek épen csak a klinikákon sikerülnek, de a gyakorlati életben a médium talán mégsem hajtaná végre a ráparancsolt büntetet. Pedig óriási tévedés!

Épen a gyakorlati élet szolgáltatja e tekintetben a legszörnyűbb és legrettenetesebb példákat. A számtalan esetből hadd lássunk néhányat izelítőül.

1903. évben történt. A győri kir. ügyészség a soproni póstaigazgatóság feljelentésére Lessényi Béláné zurányi póstamesternőt sikkasztás címén vád alá helyezte, mert 1903. év január 27.-én a zurányi póstán 1643 korona hiányt állapítottak meg. De úgy a kir. törvényszék, mint a kir. tábla felmentette a vádlottat, mert kitünt, hogy a jelzett napon a postamesternőt egy előtte ismeretlen férfi hipnotikus álomba ejtette, hogy tőle a pénzt átvehesse.

Budapesten 1923. március 1-én este hét órakor Wittenberg László 25 éves műtervező és Ernő nevű 20 éves öccse cigaretta-vásárlás ürügyével bement Balkányi Farkas Vilmosnak a Vilmos császár-út 20. sz. alatti dohánykereskedésébe, ahol Wittenberg Ernő a bátyja segítségével fojtogatni kezdte az öreg trafikost, majd pedig, mikor az aléltan összeesett, az árusító-asztal alá nyomták és az üzlet pénzét kirabolták.

Wittenberg Ernő a vizsgáló bíró előtt megvallotta, hogy mielőtt a dohánytőzsdébe mentek, sugerálta László bátyját, aki így hipnoti-

1) V. ö. Forel i. m. 296. old.

2) Forel i. m. 280. old.

zált vagy posthipnotikus állapotban segédkezett neki a rablógyilkosság végrehajtásában.¹⁾

A Bölcseleti Folyóirat szerint (1900. 48. old.) a cigányok ma is hipnózissal rabolnak gyermekeket.²⁾

1920. novemberben nagy port vert fel egy bécsi leánynak, Dostál Micinek pisztoly-merénylete Wagner-Jauregg bécsi egyetemi orvostanár, udv. tanácsos ellen. A leányt még abban az évben s hónapban föl kellett menteni és szabadon bocsátani, mert a vizsgálat kétségen kívül kiderítette, hogy őt egy Grundmann Ágost nevű nyomdász tanúk jelenlétében hipnotizálta. Hogy a posthipnotikus parancs kivitelét biztosítsa, hipnózisban elhitette a leánnyal, hogy vőlegénye a harctérről betegen került Wagner-Jauregg klinikájára, ahol elpusztult. Grundmann ezekután maga nyomta a leány kezébe a pisztolyt azzal a paranccsal, hogy az orvostanárt löjje le. A leány csakugyan november 14.-én elkövette a merényletet, Grundmann maga is bevallotta tettét.

1913 szeptemberében New-Yorkban általános feltűnést keltett egy különös öngyilkosság, Turner T. A. Fort Smith-ben (Arkansas) feleségével és leányával megmérgezte magát a nélkül, hogy e közös öngyilkosságot lélektanilag meg lehetett volna okolni. Mintaszerű családi életet éltek, óriási vagyonuk volt és mindenki boldognak tudta őket. Turner azonban hosszú gyógykezelés után megmenekült a haláltól. Vallomása megoldotta a rejtélyt. A családnak egy Farrel I. G. nevű hipnotizáló sugallta, hogy legyen öngyilkos és Turnernek, hogy tegye meg őt általános örökösévé. Turner megvallotta, hogy a leghevesebb ellenállás ellenére sem tudott igézője hatásának ellenállni. Először végrendeletet készített, melyben halála esetére egész vagyonát a hipnotizálóra hagyta és azután rávette családját, hogy vele együtt a méreghez nyuljon. Ha Turner nem marad életben, Farrel valóban az óriási vagyon birtokába jutott volna, a nélkül, hogy bárki valaha is sejtette volna égbekiáltó bűnét.³⁾

Ami különben az öngyilkosságra való hipnotikus rábeszélést illeti, nem kell példáért a külföldre mennünk. Hazánkban László Lászlót 1925. április havában a m. kir. honvédtörvényszék végérvényesen hat évi börtönbüntetésre ítélte, mert a többi között egy Krizs Emilia nevű fiatal leányt suggestióval az öngyilkosságba kergetett. Kiderült róla az is, hogy lakásában megalapította a Nincstelének klubját, melynek gyors egymásutánban hat tagja lett öngyilkossá.⁴⁾

4. Az igézőnek azonban — ha érdeke úgy kívánja — nem is kell médiumával a tettet tényleg végrehajtatnia. Hipnózis következtében a médium olyan büntetteket is vállal magára, melyet soha el nem követett,

1) A budapesti kir. ítélőtábla és a Kúria ítéletét, mely W. Lászlónál az öntudatlanság védelmét nem fogadta el, *jogi szempontból* teljesen helyesnek vélem. Ellenben az igazságügyl Orvosi Tanács *lélektani megokolását* nem tartom helytállóknak. Erről a 14. fejezetben bővebben lesz szó.

2) V. ö. Magyarság 1926. május 1. számban hasonló esetet.

3) Az esetről annak idején a legkimerítőbb jelentést adta a bécsi Reichspost 1913. okt. 9. sz.

4) V. ö. Magyarság 1922. február 2. Budapesti Hirlap 1922. június 9. és Uj Nemzedék 1925. ápr. 10.

de amelyről maga is megvan győződve, hogy elkövette. Vádolja lelkiismerete, a nélkül, hogy eszével a saját tettét meg tudná érteni vagy okolni.

Posthipnotikus sugallattal el tudom érni, hogy valaki éber állapotban, például a bíróság előtt tanú-minőségben soha át nem élt eseményekre visszaemlékezék („hal'ucination rétroactive“), vagy, hogy valóban átélt esetekre egyáltalán ne emlékezék.

Igaz, hogy a posthipnotikus sugallat ereje idővel gyengül és megszűnik, de ha a médium posthipnotikus hatás alatt egyszer már bizonyos irányban nyilatkozott, sőt meg is esküdött rá, vallomását már tisztán emberi, lélektani és jogi okokból bajosan fogja megváltoztatni, ha később rá is jön, hogy tévedett.

Dr. Schrenk-Notzing báró, müncheni egyetemi orvostanár közli a következő érdekes esetet:

„Vagy hét év előtt egy öt éves leányka került gyógykezelésem alá, ki rombolási hajlamban szenvedett, mely ravasz módon épen a legértékesebb dolgokra irányult. Sohasem sikerült a szülőknek a gyermeket tetten érni, a cselekedetek mindig a hátuk mögött vagy távollétükben következtek be. Egy ízben a gyermek az ágyában lángok között volt. A számos, mindig megújuló, ravasz módon véghezvitt tolvajlások és rombolások a szülőknek tetemes anyagi kárt okoztak. Nevelő rendszabályok és büntetések nem vezettek eredményre. A gyermek sírt és mindig újból javulást fogadott. Végére megláncolták és hipnotikusan kezeltették, de a gonoszságok mégis csak folytatódtak. Végre kilenc hónap múlva a véletlen leleplezte az igazságot. A gyermek a szülőkkel falura ment, mialatt a cselédleány a városban maradt. E pillanattól kezdve a rombolások megszűntek. Kitűnt, hogy a gyermek teljesen ártatlan, hogy ellenben a hiszterikus cselédleány volt a rombolások elkövetője. Értette a módját, hogy a felügyeletére bízott gyermeknek a bűnéretet állandóan suggerálja oly fokig, hogy kilenc hónapon keresztül minden büntetést készségesen elszenvedett, részletes (suggestív úton beadott) vallomásokat tett, a nélkül, hogy zsarnokát egyszer is elárulta volna.“¹⁾

Talán még érdekesebb Gruppen Péter esete, kit 1921-ben Kleppelsdorfbán (Németország) elkövetett kettős gyilkosság miatt halálra ítélték. Gruppen bűne az volt, hogy egy vagyonos német leányt vett feleségül, de hálójába kerítette ennek szintén gazdag unokahugát, egy magányos vár úrnőjét is, aki, mint mondták, öngyilkos lett. Kiderült azonban, hogy a leányt Gruppen gyilkolta meg és hogy a leánynak a halála előtt írt búcsúlevelet Gruppen hipnotikus álomban diktálta. Megölte továbbá az unokanővér társalkodónőjét, hogy az egyetlen tanút eltüntesse. Hipnózis hatása alatt a meggyilkolt leány nagyanyja is Gruppen mellett vallott.²⁾

5. De a hipnotizáló nemcsak médiumát használhatja fel, hogy vele követessen el büntetett, hanem az ígézés révén *maga is elkövethet büntényeket a médium ellen.*

¹⁾ Archiv für Kriminal-Anthropologie u. Kriminalistik. Leipzig. 1900. V. Band. 17. o. — V. ö. még Forel i. m. 116—7. old.

²⁾ Nemzeti Ujság; 1922. febr. 25. szám. 5. old.

Az idevágó példáknek se szeri se száma. Lássunk egynehányat: 1923-ban a fővárosi rendőrségen Horváth főtanácsosnál megjelent egy úrinő és elmondotta, hogy megismerkedett valami Bencze Gábor nevű fiatalemberrel, aki gyakran meglátogatta őt a Nagymező-utca és Andrassy-út sarkán levő újságárusházikóban, ahol észrevette, hogy a pénz egyre-másra eltűnik a pénztárból és az is feltűnt neki, hogy a fiatalemberrel való találkozás után rendszeren erős fejfájása van. Ezért megkérte egy Mátéfi nevű ismerősét, legyen a társaságban, mert ellenállhatatlan kényszer hatása alatt kénytelen cselekedni, ha Benczével találkozik. Azonban Mátéfi sem tehetett semmit, mert nála is jelentkezett a fejfájás a Benczével való találkozás után. Megtörtént az is, hogy az asszonynak Benczével való beszélgetése után eltűnt értékes briliánsgyűrűje és pecsétgyűrűje is. Hogy miként tűntek el a gyűrűk, arról az asszony nem tudott felvilágosítást adni. A következő napon, ugyancsak ellenállhatatlan kényszer hatása alatt az asszony elvitte a zálogházba arany karkötőjét és egy másik gyűrűjét is, a zálogcédulát pedig odaadta Benczének. A rendőrségen panaszkodott az uriasasszony, hogy a fiatalemberrel való minden egyes találkozása után heves fejfájás gyötörte, ami a hipnózisból való ügyetlen felkeltési mód következménye szokott lenni. Az asszony vallomása alapján a rendőrség széleskörű nyomozást rendelt el, de Benczének sikerült megszökni.¹⁾

Egy másik példa: 1925. februárban Rómát rettegésben tartotta egy perzsa igéző. Az ügy azzal kezdődött, hogy a római rendőrprefekturán megjelent egy jónevű szövetáru-kereskedő és különös ügyben tett feljelentést. (Üzlete a város egyik legforgalmasabb pontján van: a Corso Umberto I. sarkán). Az esetet így adta elő: Tegnap este hélt óra volt, zárási idő. Alkalmazottaim már elhagyták a helyiséget s magam az ajtót készültem bezárni. Ebben a pillanatban egy vevő lépett be, erősen villogó szemekkel, melyeket aranykeretű szemüveg takart. Nem szólt egy szót sem, hanem az elárusító asztalon felhalmozott szövetekhez lépve, válogatni kezdett. Végre megállapodott egy maradék darabnál s szó nélkül egy ezerlírás bankjegyet nyújtott felém. Megnéztem a kiválasztott darabot s mivel az 150 líra volt, a pénztárhoz mentem, hogy visszaadjak. Amint válogattam a pénz között, hirtelen valami szédülésfélét éreztem. Az idegen merően tekintett reám. Összeszedtem minden erőmet s kiolvastam a visszajáró pénzt. Legalább is az hittem, hogy kiolvastam. Mert mikor a titokzatos vevő, még mindig szó nélkül zsebregyűrte a pénzt s csomagját véve távozott, én jobban megnézve pénztárkészletemet, láttam hogy tévedtem: 850 líra helyett 1050-et adtam vissza a különös vevőnek, aki tehát engem tulajdonképpen 200 lírával megkárosított. Hiába néztem utána. Eltűnt. Régi üzletember vagyok. Ilyen tévedés még nem történt velem. Azt hiszem, hipnotizáltak“.

Pár nap múlva hasonló panasszal jött egy másik kereskedő. Ez ékszerész volt. Az igéző megjelenvén az üzletben, hipnotizálta az ékszerészt, a feleségét, két segédet és egy hölgyet, aki éppen ékszer vásárolt. A hipnotizálás hatása egyenesen megdöbbentő volt. Az

¹⁾ Uj Nemzedék 1923. február 20. sz. 3. oldal.

egész tarsaság, az ékszerésztől kezdve a vásárló hölgyig hipnotikus álomba merült és a csalafinta igéző észerekkel és pénzzel jól meg rakodva távozott az üzletből. A panaszok és feljelentések egész sora következett. Csak a véletlen adta a gonoszlevőt a rendőrség kezébe. Nem is tagadta, hogy hipnotizálta a kereskedőket.¹⁾

1924. novemberében B. Gy. pozsonyi újságíró bűnvádi feljelentést tett a rendőrségen, hogy feleségét egy Hlatki József nevű biztosítási ügynök hipnotikus álomban elrabolta és megszöktette.²⁾

Lénvegben hasonló eset történt Nagyváradon. Az ottani törvényszék 1926. júliusában rendkívül érdekes válópert tárgyalt. A per hősnője igen vagyonos és előkelő nagyváradai kereskedő leánya, ki 1924 tavaszán ment nőül egy ugyancsak nagyváradai kereskedőhöz. A házasság a legboldogabb volt, míg hirtelen meg nem zavarta valami. A fiatal asszony ugyanis megismerkedett férjének egyik rokonával, aki elismert hipnotizőr és több ízben igézett Nagyváradon, ahol legiőbb médiuma épen a fiatal asszony volt. Ettől az időtől kezdve különös dolgok zavarták meg a fiatal házaspár viszonyát. Például egy hál éjszakán történt, hogy a férj táncolni akart a feleségével, az asszony meg is indult vele, azonban a másik férfi egyetlen tekintetere a nő elsápadt és elájult. Máskor hiába hívta társaságból haza a férj a feleségét, ez a rokon tekintetétől meg sem moccan s végül is féláljultan kellett kocsin hazavinni; s így tovább.

Az ügy a törvényszék elé kerülvén, úgy a férj, mint a felesége egyértelműen kijelentették, hogy ma is változatlanul szeretik egymást, a védő pedig bizonyítást indítványozott arra nézve, hogy a fiatal feleséget a rokona hipnotizálta és ez bontotta meg boldog életüket.

Tanukat hallgattak ki, akik feltűnést keltő vallomásaikban igazolták a hipnotizálás tényét, sőt az orvosszakértők is (főként Ruzdea főorvos) az eset tüzetes megvizsgálása alapján határozottan megállapították, hogy a hipnotizőr-rokon az oka mindennek és az ő leküzdhetetlen hipnotikus hatása alatt állott az asszony, mikor látszatra elhidegült férjétől.

A bíróság a házasságot nem bontotta fel, mert megállapította, hogy férj és feleség szeretik egymást és hogy az egyetértés felbomlásának oka a rokon igézése volt. Nem érdektelen az sem, hogy a hipnotizőr ellen olyan nagy volt a társadalmi felzúdulás, hogy gyorsan el kellett menekülnie Nagyváradról.³⁾

A médiumot hipnotikus suggestióval súlyos beteggé tudjuk tenni, sőt halálát is okozhatjuk. „Nem foroghat fenn kétség, — mondja Forel — hogy gonosz módon suggestióval betegségeket, esetleg közvetve, sőt talán közvetlenül is, halált idézhetünk elő”.⁴⁾ Völgyesi pedig nem tartja kizártnak, hogy már a lélekzés hipnotikus megszüntetése által is előidézhetjük a halált.⁵⁾ Már pedig a lélekzés megszüntetése könnyen

1) Uj Nemzedék 1925. febr. 13. sz. 5. old. és Nemzeti Ujság 1925. febr. 19. sz. 5. old.

2) Uj Nemzedék 1924. nov. 22. sz. 9. old.

3) Magyar Hirlap 1926. július 9. sz. 6. old.

4) Forel, i. m. 157. old.

5) Dr. Völgyesi Ferenc: A hipnózis. Budapest. 1920. 157. old.

sikerül. Jendrassik tanár 120—195 mp.-ig tudta kísérleti médiumainak lélekzését megakasztani egészen addig, amíg elhalványulás, reszketés állott be.¹⁾

Érdekes a következő eset: Egy francia tisztnek suggerálták az elvérzést. Mikor azt suggerálták neki, hogy érverése is megszűnt, rövid időre rá valóban megszűnt dobogni a szíve s meghalt egy csepp vér-ontás nélkül.²⁾

Könyvünk tiszta célja nem engedi meg, hogy a hipnotizálásnak erkölcsi téren elkövetett bűntényeiről szóljunk. E helyett utalok a hipnotizmus két világtekintélyére Krafft-Ebing bécsi egyetemi orvostanár, világhírű elmegyógyász azt mondja: „Leider finden sich in der wissenschaftlichen Literatur bereits *zahlreiche Fälle*, wo in tiefem hypn. Schlaf befindliche, also bewußt- und hilflose Frauenpersonen Opfer schändlicher unsittlicher Attentate wurden“.³⁾

Dr. Schrenck-Notzing, müncheni egyetemi orvostanár pedig a kísérleti és gyógyhipnotizmus kérdésében Párisban összegyűlt II. nemzetközi kongresszuson tartott beszédében ezt állapította meg: „In der Kategorie der an hypnotisierten Personen begangenen strafbaren Handlungen nehmen die *Sittlichkeitsdelicte den ersten Platz ein*.“⁴⁾

A „Magyar Jogi Lexikon“ írja: „Számталanszor előfordult már, hogy a hipnotizáló felhasználta a médium öntudatlan s akaratonélküli állapotát s ez ellen büntetendő cselekményt követett el. *Különösen az erkölcstelen merényletek gyakoriak*.“⁵⁾

És egy hipnotikus gyógymóddal hivatásszerűen foglalkozó magyar orvos mondja, hogy „Sexuális bűneseteknél sokkal többször jönnek elő hipnotikus befolyások, mintsem gondolnók“.⁶⁾

E tárgyat még csak a következő megjegyzéssel szeretném megtoldani: Ha koros, komoly tudós, egyetemi orvostanár (Forelról van szó) tanu jelenlétében, minden nyomósabb ok nélkül, a szemérmert annyira sértő s fölháborító kísérletet végeztet el egy másnemű médiumon, ennek ismert akarata s erkölcsi érzése ellen, melyről maga is elismeri, hogy „a megengedhetetlennel határos“⁷⁾ volt, akkor elképzelhető, mennyire bizhatunk kisebb állású, kevésbé művelt s fiatalabb igézők tanuk nélküli kísérleteinek kifogástalanságában.⁸⁾

1) Ú. o. 158. old.

2) Dr. Ranschburg P.: Lelki gyógy módok. Bpest. 1910. 23. old.

3) Dr. Krafft-Ebing: Eine experiment. Studie auf d. Gebiete d. Hypnotismus. Stuttgart. 1893. 92. old.

4) Dr. Freiherr v. Schrenck-Notzing: Die gerichtlich-medizinische Bedeutung der Suggestion. Archiv für Kriminal-Anthropologie u. Kriminalistik. Leipzig. 1900. V. Band, 3. old.

5) IV. kötet, 268—9. oldal.

6) Dr. Nemes Nagy Zoltán: A hipnotizálás. Bpest, 1925. 92. old.

7) Forel, i. m. 279. old.

8) V. ö.: „Der Prozess Czynski u. d. Fascination“. (Beilage zur Allg. Zeitg. 1895. Nr. 52.) — A. H. Hübnér: Lehrbuch d. forensichen Psychiatrie. Bonn. 1914. 124. s köv. old. — Archiv für Kriminal-Anthropologie u. Kriminalistik. Leipzig. 1910. XXXVIII. Band. 372. s köv. old.

Ezekután mindenesetre érthetetlen, hogy akadhat még ember, ki magát igézőnek kiszolgáltatja.

Ijű olvasóim! Titeket is szeretettel és hangsúlyozva óvjak, ne engedjétek magatokat soha, senkitől sem hipnotizáltatni. Nem fogjátok megbánni.

6. Az igéző képes a legföltettebb személyi, családi, hivatalos, állami s katonai (hadí) titkainkat kicsalni.

— Csak egy példát: 1925-ben Leirer Amália nevű nő meggyilkolásával — mint később kitűnt, teljesen tévesen — édes atyját, Leirer Lőrincet vádolták meg. Bár ténybeli gyanuok nem volt ellene, annál több látszat-ok. A rendőrség és az ügyészség tanácsstalanul állt vele szemben. Ekkor (márc. 7.-én) megjelent az ügyészségen dr. Völgyesi Ferenc, budapesti ideg orvos, ismert hipnotizáló és fölkinálkozott, hogy Leirert hipnózisba ejtve, 3 perc alatt kiszedi belőle a szörnyű titkot. Mint évek hosszú során hipnózissal foglalkozó szakember nem tehette volna meg ezt az ajánlatot, ha nem lett volna biztos abban, hogy ügyes igéző igenis a legszigorúbb titkot is kiszedheti médiumából.

Megtörtént a következő eset: Egy magasabb tisztviselőt hivatalos titok elárulása miatt a bíróság elé kellett állítani, mert az illető, nehogy hivatalos titok megsértéséért felelősségre lehessen vonni, megígéztette magát és ebben az állapotban árulta el minden hivatalos titkát.¹⁾

Mit mondjak, a japánok is felhasználták a hipnózist kémkedésre. De erről megbízható hiteles adatot nem tudtam szerezni.

7. De ki tudná elszámolni, vagy csak el is gondolni a hipnózissal való visszaélésnek minden eshetőségét.

A bíróságok előtt a következő ügyek szerepeltek, melyeket hipnotizáltak követtek el: Gyermekölés, hivatalos személyek, tanuk és hivatalos szakértők elleni súlyos testi sértések, gyujtogatás, lopás, csalás, zsarolás hamis eskü, okmánylopás, sikkasztás; aláírások, adólevelek s végrendeletek kikényszerítése; följelentésre vagy hamis tanúzásra való felbujtásra és hamis bizonyítványok kiállítására.²⁾

Megtörtént, hogy valaki suggerálta barátjának, hogy javára irjon alá váltót; más esetben a lakó suggerálta háziurának, hogy a lakbért már megfizette. Megtörtént, hogy az alárendelt suggerálta főnökének, hogy kérje nyugdíjaztatását, hogy helyébe jusson, és cselédjének, hogy érje be kevesebb bérrel. Hipnózisban az ügyvéd, orvos, mérnök stb. médiumaiknak nagyobb tiszteletdíj fizetését suggerálhatja és — ezt már nem én mondom, hanem Schrenk-Notzing egyetemi orvostanár és híres hipnotizáló: „Amióta szülési folyamatok is hipnózisban végeztetnek, könnyen gyermekcsere is történhetik (fiú helyett leánynak becsempészése.“³⁾

¹⁾ Quartalschrift. Linz. 50. Jg. I. 65.

²⁾ Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik. Leipzig, V. Band, 9. old. Linzer Quartalschrift i. h. és Medizinische Wochenschrift. Prag. 1889. I.

³⁾ Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik. Leipzig, 1900. V. Band, 6. old.

Még egy ténnyt említtek fel, mely talán sok érvnél többet mond. A vérbeli tudósok közül, kik a hipnotizmussal önzetlenül, valóban csak a tudomány érdekében foglalkoztak, ismerek hármát, kik tudóstársuk részéről magukat is igézni engedték, hogy saját személyükön is észlelhessék, illetve észleltessék a hipnózis tüneteit. Ellenben a pénzért igézők és az üzletből hipnotizálók közül egyetlen egyet sem ismerek, aki magát is hipnotizálni engedte volna vagy engedné. Még az efféle ajánlatot is mindig a leghatározottabban visszautasítják. Tessék csak megfigyelni még a hipnózissal gyógyító orvosokat is. Ha nekik esik valami bajuk, ha őket kínozza a betegség fájdalma, sohasem keresnek segítséget a hipnózisban.

X. FEJEZET.

Folytatás.

Van a hipnózisnak még egy nagyon káros következménye, melyet még seholsem találtam eléggé kidomborítva és hangsúlyozva. Ez a suggestibilitásnak hatalmas arányban való megnövesztése.

Mi a suggestio vagy sugallat? Megokolás és tárgyi alap nélküli elhíttetés.¹⁾ Az elhíttetéssel többnyire azt a látszatot is felkeltem vagy legalább elősegíttem a suggeráltban, hogy az elhíttett eszme az ő saját meggyőződéséből eredt.

A suggestio lehet hetero-suggestio vagyis mások által előidézett sugallat és auto-suggestio vagy önsugallat.

A hetero-suggestiónál más hitet el velem valamit, a nélkül, hogy e hitemnek vagy meggyőződésemnek tárgyi vagy logikai alapja volna. Egy példa: Schrenk-Notzing báró, müncheni ideg orvos-tanár közli: „Egy neurasthenia következtében évek óta tökéletes álmatlanságban szenvedő urinó jött hozzám, hogy kezeljem. Minthogy Münchenből épen el kellett utaznom több hónapra, a betegnek egy gombot (amulett) adtam ama jól hangsúlyozott suggestió kíséretében, hogy annak közvetítésével kitűnően fog aludni. Az eredmény meglepő volt. Hölgyünk rendszeren aludt. Hosszabb idő mulva azonban ismét beállit hozzám és jajveszékelve panaszkodik, hogy nem tud aludni, mert az amulettet elveszítette. Én megnyugtattam, adtam neki egy másik gombot és hölgyünk azóta ismét rendszeren alszik éjjelenként.“²⁾

Az önsugallatnál az illető önmagával hitet el valamit minden tárgyi alap nélkül.

A törvényszék elrendelte egy halottnak kiemelését. A sirásás előrehaladtával a jelenlévő hivatalnok olyan erősen érezte a feloszlás bűzét, hogy rosszullet miatt el kellett távoznia. Amikor a koporsót felnyitották: üres volt.³⁾

¹⁾ Akit a suggestiónak *számtalan*, egymásnak többé-kevésbbé ellentmondó ú. n. „tudományos“ meghatározásai érdekelnek, ezeket fellelheti dr. Loewenfeld L. „Hypnotismus u. Medizin“ c. művében. München. 1922. 11—21. old. Maga Loewenfeld így határozza meg a suggestiót: „Die Vorstellung eines psychischen oder psychophysischen Tatbestandes, welche infolge von Beschränkung oder Ausfall der sich normalerweise an sie knüpfenden Assoziationsvorgänge eine außergewöhnliche Wirksamkeit erlangt, die sich durch Herbeiführung bzw. Realisierung des betreffenden Tatbestandes oder durch gewissen Zwangscharakter äußert.“ (S. 12.) Bernheim szerint: „L'acte, par lequel une idée est introduite dans le cerveau et acceptée par lui.“

²⁾ Bölcséleti Folyóirat. Budapest. XV. évf. 467. old.

³⁾ Fröbes J. Lehrbuch der experimentellen Psychologie. Freiburg i. Br. 1920. II. kötet, 605. oldal.

Egy fiatalember késő este tengeri hajóra szállt. Életében először. Hamar elaludt. Egyszerre csak erősebb zörejt hallott. Azt hitte, hogy a hajó elindult. Tengeri betegséget kapott, mely reggelig tartott. Reggel vette észre, hogy a hajó a kikötőből el sem indult.¹⁾

A suggestibilitás, a sugallhatóság pedig nem egyéb, mint egyéni fogékonyság a suggestióra.

Hát többé-kevésbé minden éplelkű ember suggestibilis, sugallható. Aki egyáltalában nem suggestibilis, az vagy örült, vagy hülye, vagy leike más alapon rendellenes.

A suggestibilitásnak bizonyos foka szükséges és velejáró tulajdonsága a józan, egészséges emberi léleknek.

A józan suggestión alapul az élet legtöbb élvezete, ezen a művészet értékelése s lelkét nemesítő hatása, ezen a regényolvasás, a szinpad, a mozi élvezete, ezen többé-kevésbé a szeretet s szerelem mámorba ejtő varázsa.

Suggestibilitáson alapul az ékesszólás hatása, a sajtó hatalma, a nyilvánosság ingere, a közvélemény zsarnoksága, a reklám eredménye, a divat hóborija, az ünnepélyek villanyozó hatása, a bátor fellépés érvényesülése és a példa vonzó ereje.

A kellő suggestio teszi az életet bensőségessé, meleggé, izessé, ez vonja be a rideg valóságot a költészet zománcával és varázsol köréje színt, illatot. A suggestio fűszerezi meg mindennapi kis gondjainkat, ad lendületet fáradt idegeinknek, ez indítja könnyőreltet szívünket s óv minket a kicsinyességtől és elsavanyodástól.

De baj, sok és nagy baj forrása lehet a suggestibilitásnak akár jobbra, akár balra való erős kilengése. A suggestibilitás olyan mint a só; valami belőle szükséges a rendes izelítéshez, de a sok is, a kevés is elizteleníti, elrontja, élvezhetetlenné teszi az ételt. A suggestibilitás egészséges és beteg foka közötti különbséget legjobban szemléltethetjük azzal a különbséggel, amely fennáll a rendes optikai csalódások, megtévesztések és a káprázatok (hallucinatio), rémlátások, illúziók között.

Az olyan ember, aki a rendes mértéken alul suggestibilis: száraz, unalmas, érzéketlen, szívtelen, mondhatnám embertelen.

A sírfosztók, a halottrablók, a tömeggyilkosok, a szadisták, a „kékszakállók“, a zsarnokok, a szipolyozó uzsorások, a kedélytelen különcök úgyszólván kivétel nélkül többé-kevésbé insuggestibilisek vagy igen nehezen sugallhatók.

Akinek a finom tokaji bor fatányérban épúgy ízlik, mint velencei üvegből készült billikomból, azzal én nem mernék egy szobában aludni.

A suggestibilitás hiánya durvítja az önzést, kiapasztja az örömförését, letöri az élet költészetét, kiaszítja a kedélyt, az embert rideggé, szárazzá, izetlenné, bizalmatlanná és kiméletlenné teszi.

De ép oly kevésbé kívánatos a suggestibilitásnak a kellenél nagyobb foka.

Minden nagyság, minden erkölcs, minden jellem, minden kitartás, állhatatosság és áldozatosság feltételezi, hogy akaratumk elég erős és edzett bizonyos suggestiók legyőzésére is.

¹⁾ U. o.

A nagyravágyás, önszeretet, becsvágy, büszkeség, sértett hiúság, indulat és szenvedély lágy, csalogató, meleg vagy pedig nyugtalanító, követelődző önsuggestióit is le kell tudnunk győzni, amikor az igazság, erkölcs és becsület útján való megmaradásról van szó.

„Große Suggestibilität ist für das intellektuelle, wie für das moralische Leben eine große Gefahr. — A nagy sugallhatóság úgy szellemi mint erkölcsi téren nagy veszély“ — mondja egyik jeles, modern lélektan-tudósunk.¹⁾

Kolumbus terve ellen beszélt, írt, szónokolt, kiabált, gúnyolódott, fenyegetődött a királyi udvartól az utolsó matrózáig mindenki. De Kolumbussal, hála Istennek, senki senki tudta elhíttetni, hogy hamis uton jár.

Gutenberg Straßburgban felállította első nyomdáját, de oly kellemtelen bosszantásokban volt része, hogy Mainzba kellett költöznie, hol új nyomdát létesített (1445). De itt sem boldogult, sőt törvényes ítélet alapján a nyomdát is elvették tőle. De Gutenberg nem engedte befolyásoltatni magát.

Fultonnak, a világ egyik legnagyobb feltalálójának, egész nagysága a suggestiókkal szemben való küzdelmében és győzelmében mutatkozik. Mikor Dacres tengernagynak felajánlotta a tengeri aknát, ez ridegen visszautasította. Mikor búvárhajójának mintájával elkészült és bemutatta a tengerészügyi miniszternek, ez sértő szavakkal utasította vissza. Három év után találmányát Napoleonnak ajánlotta fel, aki mint szélhámost le akarta csukatni; majd meg mikor később kézzelfoghatóan tudta bizonyítani az első vizalattjáró hajónak (Nautilus) használhatóságát, találmányát mint értéktelent semmibe sem vették. Neki fog a gőzhajónak, de ez elmerül; megépíti a másodikat, de azt meg figyelemre sem méltatják. Aztán felajánlja az angoloknak a búvárhajót, de ezek még azért ígértek neki pénzt, hogy hagyja abba kísérleteit. Amerikában próbált szerencsét, de itt mint bolondot egyenesen megvetették és kerülték. De ez a számtalan kudarc nem befolyásolta, a balsors, sikertelenség, nyomor és százezer dollárnyi adósság lebeszélő suggestiója nem volt rá legkisebb hatással sem. Ennek köszönheti a világ mesés találmányait.

Ezért nagyon helyesen követeli Foerster, korunk legjelesebb pedagógusa, hogy az embereket nemcsak a *szociális* erényekre kell nevelni, hanem bizonyos értelemben *antiszociális* erényekre is, nehogy gyáván, erőtlenül és pipogyan engedjen minden ellenhatásnak, csábításnak, csalogatásnak, gúnynak vagy megtévesztő illúzióknak.

Halljuk saját szavait: „Betrachtet man die Konflikte und Bedürfnisse des menschlichen Lebens genauer, so sieht man, daß der Mensch neben der socialen Erziehung mindestens ebenso notwendig auch eine *antisociale* Erziehung braucht, nämlich eine Sicherstellung seines inneren Lebens gegen die übermächtige Beeinflussung von seiten der Massengefühle, der Heerdeninstinkte, der korporativen Leidenschaften und Interessen.“²⁾

1) Dr. M. Schneider: Psychologische Pädagogik. 1920. 86. oldal.

2) Fr. W. Foerster: Jugendlehre. Berlin 1907. 396. old.

A vallás is előírja, hogy a legkisebb rossz gondolatoknak s kívánságoknak is álljunk ellen.¹⁾

A nagyon suggestibilis embernél megingathatatlan jellemről, következetes elvhűségről vagy egyéni meggyőződésről nem lehet szó. Az ilyen ember erkölcsi téren sohasem lehet megbízható. A nagy suggestibilitás meglazítja az ítélet önállóságát, gyengíti az akarat ellenállóképességét, megzavarja ítélőképességét, megingatja a megfigyelés hűségét, kétessé teszi a tanuvallomás megbízhatóságát, elsorvasztja az eszményiséget, petyhüdtté teszi a meggyőződést s lehetetlenné az egyéni vagy hivatali függetlenséget.

Már pedig a suggestibilitást mi sem növeli és fokozza erőbben, gyorsabban és kiméletlenebbül mint a gyakori hipnózis.

Még Forelnak is el kell ismernie s meg kell vallania, hogy „ha valaki hosszú időn át ismételtelen hipnotizálva lesz, a legotrombább suggestiókat mind inkább magától értőbbnek tartja.“²⁾

Érdekes dr. Bleuler E. egyetemi orvos-tanárnak saját magán végzett tapasztalata. Bleuler, aki maga is híres hipnotizáló, tudományos önmegfigyelések céljából gyakran kísérelte meg, hogy őt magát megigéztesse, de eredmény nélkül. Még olyan világhírű igéző, mint Hansen sem tudta hipnózisba ejteni. Ez elég erős bizonyítéka annak, hogy Bleuler úgyancsak nem volt suggestibilis.

Számos kísérlet után végre tanártársának Dr. Speyrnek sikerült őt nagynehezen elaltatni, de még ez első hipnotikus álmában is öntudatánál volt s önmagát figyelhette. Megírja, hogy a suggestiók tudatos gondolatartalmát nem befolyásolták másképen, mint az ébrenlétben. Az első hipnózist több is követte. Speyren kívül még Forel is álomba ejtette. És az eredmény? Szóljon maga Bleuler: „A későbbi suggestióknál *akaratom annyira gyengült*, hogy néha elhatározásom ellenére már nem voltam ura idegeimnek, minthogy sikertelen megkísérlésem nagyon is megerőltető volt, vagy mert abban a pillanatban *a suggestióval szemben* ellenállásra már nem is gondoltam. A parancsra való gondolat az elalvásig kintzott és még az ágyban is közel voltam ahhoz, hogy ismét felkeljek és a parancsot csak azért is teljesítsem, hogy nyugtom legyen.“³⁾

Fentebb bizonyára feltűnt Dr. Schrenck-Notzing báró, idegorvos anárnak közlése egy álmatlanságban szenvedő nőről, ki olyan természetellenesen suggestibilis volt, hogy álma, tehát nyugalma, jóléte és így észben boldogsága is egy hitvány gombtól függött, mert az orvos elhitette vele, hogy az elüzi baját. E példa kiegészítésére és magyarázatára utólagosan meg kell jegyezni, hogy azelőtt ezt az asszonyt s hosszabb időn át hipnotizálta az említett orvostanár. Értjük már most hatványozott suggestibilitását?

1) Péld. 15—26. és Máté, 5, 28.

2) Forel, i. m. 86. old.

3) Münchener Medicinische Wochenschrift. 1889. 5. szám.

„Az ú. n. éber suggestiót is — idézem Forelt! — többnyire csak oly embereknél érjük el, kik már egy vagy több ízben hipnotikus álomba merültek“.¹⁾

Sőt a médium, akit az igéző már többször hipnotizált, annyira ennek személyéhez és akaratához fűződhetik s igazodhatik, hogy teljes éber állapotban is minden szavát teljesíti. Hübner írja: „Wichtig aus der Lehre vom Hypnotismus ist, daß besonders disponierte Individuen durch wiederholtes Hipnotisieren tatsächlich in eine Art Hörigkeitzustand zu dem Hypnotiseur geraten können, so daß dieser seinen Willen auch schließlich ohne Hypnose durchsetzen kann.“²⁾

Maga Hübner említ egy kalandornőt, aki egyik gazdag ifjúval megismerkedvén, hipnozis segítségével magát vele eljegyeztette s minden pénzéből kifosztotta. A sok hipnotizálással annyira hatalmába ejtette a fiatal embert, hogy midőn később a nőt eltávolították, ez telefon útján adott parancsaival is uralkodni tudott a fiatal emberen, holott ez bensejében minden erejével ellenállni törekedett és vonakodott a parancsokat teljesíteni. A rendőrséget kellett segítségül kérni, de a nő, megneszelve a veszélyt, megszökött.³⁾

És ezekután kérdezzük meg gondolatban a biblia prófétáit, a kereszténység szentjeit, a világtörténelem nagyjait, a finomabb és nemesebb élet arisztokratáit; kérdezzük meg a Kopernikusokat és Newtonokat, a Gaussokat és Bolyaiakat, a Dantekat és Shakespearokat, a Hunyadiakat és Zrinyieket, a Rákócziakat és Bethleneket, a Napoleonokat és Hindenburgokat, az Aranyakat és Petőfieket, a Deák Ferenceket és Széchenyieket, a Prohászkiakat és Berzeviczyeket, a Tisza Istvánokat és Apponyi Alberteket, hogy engedték volna, vagy engednék-e magukat a hipnozis révén bohóc-mumiákká dermesztetni, akaratnélküli bábokká varázsolgatni, igézőknek játékos ólomkatonáivá és nevetető kísérletek karrikatura-szoborautomatáivá lefokoztatni?

Utána pedig kukkancsunk be a „modern“ dekadentia felcifrázott, villanyfényes termeibe és rejtekeibe: a bárókba és mulatókba, a lokálok és találkahelyek oduiba, a kártya- és roulettclubbok redőzött zúgaiba, ahol tombol a léhaság, zihál az érzékiség, tobzódik az erkölcsstelenség, őrvjög a mámor, kurjant az álkedv, viharzik a szenvedély, tüntet a szabadosság és a parföm illata küzd a párázat bűzével; itt ezeken a helyeken igenis bele fogunk botolni az alkoholizmus durvaságába, a morfiumönbefecskendezők és kokainszippantók árny- s álomvilágába, a babona butaságába, a jövendőmondás ostobaságába, a kártyavetők csalafintaságába, a theosofia tanulatlanságába, a spiritizmus őrvjögésébe és — a hipnotizmusnak romlott idegzetű hiszterikákat mulattató akaratgyengítő sportjába.

* * *

¹⁾ Forel, i. m. 112. oldal.

²⁾ Á. H. Hübner: Lehrbuch der Forensischen Psychiatrie. Bonn. 1914. 124. oldal.

³⁾ U. o. 128—129. oldal.

A hipnotikus álomba való ejtés ellenkezik az emberi méltósággal és merénylet az akaratszabadság ellen, hiszen a médium a hipnózis idejére, sőt posthipnotikus parancs esetén továbbra is, lemond az önrendelkezés jogáról és személyes szabadságát teljesen és fenntartás nélkül átadja az igézőnek, akinek hatalmába kerül, akaratával az rendelkezik, cselekedeteit egészen a nevetségességig, egészen a hóbortig az ő kénye-kedve igazgatja. A hipnotizáló a médiumot még a megreszegtésnél is mélyebbre süllyeszti, amennyiben olyan cselekedetekre indítja, melyeket ébren, józan ésszel maga jószántából sohasem tenne.

A hipnózis lelki fertőzés, lelki infekció! A testi fertőzés abban áll, hogy idegen testek jutnak a szervezetbe és itt átveszik az uralmat; a szervezetnek minden eleme, a vérnek minden cseppje a befurakodott idegen bacillusoknak romboló hatását érzi.

A hipnózis a lélek ragálya, idegen léleknek, idegen akaratnak befurakodása, mely elszibbasztva a mienkét, föltétlen parancsolóként, kíméletlen zsarnokként átveszi az uralmat. A bacillusok ellen védekezhetik az egészséges szervezet, de ha már egyszer minket az igéző elaltatott, még a védekezést is az ő kezébe helyeztük át.

A testi ragály legyengíti, esetleg ágyba dönti, megsoványítja, megsorvasztja a szervezetet, úgyhogy még a betegségből való kilábolás után is soká, néha életünk végéig érezzük következményeit.

A hipnózis lelki ragálya is nemcsak a megszállás idejére bénítja meg akaratunkat, de, mint láttuk, későbbre is meggyengíti, ellágyítja lelkünk ellenálló képességét, megporhanyítja akaratunkat és fokozza befolyásolhatóságunkat, úgyhogy a hipnotikus álom után is soká-soká, talán életünk végéig is megsínyli lelkünk az „idegen akarat megszállását“.

Mert a hipnózis bizony valóságos megszállottság.

A szentírásban sok helyütt szó esik az ú. n. megszállottságról (obszessió, possessió, inzessió), amelynél az ördög, mint az embernél hatalmasabb szellemi lény, az emberi testet uralmába veszi és a maga céljainak megfelelően kénye-kedve szerint kezeli. Az ördög az érzékek használatát káprázatokkal megtévesztheti, sőt megszakíthatja, az áldozatot vakká, süketté és némává teheti,¹⁾ súlyos betegségeket,²⁾ sőt halált okozhat,³⁾ különböző veszélyekbe, például öngyilkosságba döntheti a megszállottat. A test szerveit a lélek uralma alól kivonhatja és gyalázatos tettekkel használhatja fel pl. a beszélő szerveket állati hangok adására, stb. A testet mozdulatlaná teheti. A lelki erőket illetőleg a képzeletet és az érzéki vágyótehetségeket természetellenes irányba kényszerítheti. Mindez többnyire öntudatlanul, tehát erkölcsi beszámíthatóság nélkül történik.⁴⁾

Nem hangzik-e e részletes leírás úgy, mintha a hipnotizmus jelenségeiről volna szó?

¹⁾ Máté 9, 32.; 12, 22.; Luk. 11, 14.

²⁾ Luk. 13, 11.-16.; Máté 15, 22.

³⁾ Tób. 3, 8.

⁴⁾ V. ö. Máté 8, 28.; Márk 5, 2.; Luk. 8, 27.; Ap. Cs. 19, 13-16.; Wetzter-Welte-s: Kirchenlexikon, II. Band, 519-20. old.

A megszállás azonban nemcsak a Szentírás korában volt meg, ma is megeshet. Ilyen megszállás hiteles leírását adja a többi között a Stuttgartban Dr. Moll Albert udv. tan., orvostanár szerkesztésében megjelenő „Zeitschrift für Psychoterapie u. Mediz. Psychologie“ 1910. II. Band, 4. H. 209—10. old. és hazánkban: Pogány Géza ezredes: „Exorcizmus“ c. könyve (Budapest, 1925). Azonban nyugaton manapság ritka a megszállottság¹⁾; ellenben keleten ma is gyakoribb jelenség, mint ezt főképp a missionáriusok hiteles s hitelt érdemlő jelentéseiből tudjuk.²⁾

De kell-e nagyobb és tökéletesebb megszállottság, mint a hipnózis állapota, amikor testünket szintén idegen lélek és akarat, idegen parancs és suggestió tartja fogva. Úgyhogy a megszállatokhoz hasonlóan szinte két lelkünk van, melyek közül az egyik, t. i. a médiumé a saját teste fölötti uralmától megfosztva, föltüggesztve s mintegy sarokba szorítva gunnyaszt és tehetetlenül szemléli, amint a másik, a behatolt idegen lélek, revolvert szegző betörőként a testünkkel kényekedve s szeszélye szerint rendelkezik, játszik és kísérletezik.

És ez a megszállottság, a hipnózis okozta kétlelkűség nemcsak a hipnózis alatti és a posthipnotikus időre szorítkozik, hanem azon túl is; különösen az öntudat alatti lelki életben tovább tombol. „Minden benyomás, melyet az agy a hipnózis folyamán nyert, benne megmarad“, — mondja Forel.³⁾

Az igézés illetve igéztetés végre bűn, úgy az igéző, mint az igézésbe beleegyező médium részéről. (Ismételjük, e fejezetben nem az orvos által gyógykezelés céljából történt hipnotizálásról van szó! Erről külön fejezetben szólunk.)

Bűnt követ el az *igéző*, mert minden fontosabb ok nélkül (rendszeresen csak mások mulattatására, igézőképességének fitogtatására vagy kíváncsiságból) megfosztja felebarátját egyik legnagyobb lelki javától, a szabadságtól, ellopja tőle önrendelkezési jogát, szeszélyének rab-

1) Hiszen tudjuk, hogy egyes lelki s testi ragályok is csak bizonyos korban szerepéltek, pl. a 14. s 15. században Közép-Európában a vitustánc s Itáliában a tarantismus. (V. ö. Dr. Alfr. Lehmann: Aberglaube u. Zauberei, Stuttgart 1908. s Dr. Györy Tibor egyet. tanártól „Das metaphys. Element bei den Massensuggestionen“: Pester Lloyd, 1926. ápr. 3. sz. 5-6. old.)

2) Mivel a megszállottság természetfölötti hitet föltételez, a hitetlenek gyakran azonosnak tekintették a megszállottságot az epilepsiával, hisztériával, elmebajjal vagy vitustánccal. Pedig a megszállottság egészen más jellegű rendellenesség, bár nem tagadható, hogy régebben, sőt az egyszerű nép körében ma is sok epileptikus vagy hisztériás esetet ördögi megszállottságnak tartottak. Ezért már Valerius Henrik (1603—76. De sac. Philos. col. 28. p. 220.) és később XIV. Benedek pápa (1740—58. De Servorum Dei beatific. lib. IV. p. l. c. 29. n. 5.) hangsúlyozták, hogy sok megszállottságnak látszó jelenség nem más, mint betegség. A római Szertartáskönyv pedig megparancsolja, hogy ne egy könnyen higgyünk ördögi megszállottságban, mert hasonló tünetek a testi szervezettől vagy betegségtől („vel atra bile vel morbo aliquo“) is származhatnak. (Rituale Romanum. Tit. X. c. l. n. 3.) és meghagyja, hogy a testi gyógykezelést orvosra bizzuk. (U. o. n. 18.) Egyébként a megszállásról orvosi és lélektani szempontból igen értékes és kimerítő tájékoztatást talál az olvasó a köv. műben: Dr. Surbled-Sleumer: „Die Moral in ihren Beziehungen zur Medizin u. Hygiene“. Hildesheim, 1909. II. kötet, 2. rész, 78-93. old.

3) I. m. 275. old.

szolgájává fokozza le, meggyöngíti ellenállóképességét, meglágyítja jellemét és lealacsonyítja emberi méltóságát.

De bűnt követ el a *médium* is, ha tudatában van a hipnotizmus veszélyeinek és mégis megengedi, hogy megigézzék; hasonlóan ahhoz, aki ismeri a bor erejét és mégis lerészegszik.

A leittasult és hipnotizált egyaránt felelős nemcsak emberi méltósága lealacsonyításáért, hanem mindazokért a következményekért, melyeket öntudatlan állapotban végez, illetve vele végeztetnek. A részegségnél inkább az aktív, a hipnózisnál a passzív következmények lehetnek súlyosak és sérthetik Istennek, a vallásnak, a hazának, a társadalomnak és az erkölcsnek törvényeit.¹⁾

A mondottak után az olvasó maga is megadhatja a helyes s józan választ arra a kérdésre, hogy hipnotizáltassuk-e magunkat.

¹⁾ V. ö. Dr. Kovács Ferenc: A hipnotizmus hittudományi megvilágításban Szentgotthárd 1913. 110—116. old.

XI. FEJEZET.

Hogyan védekezhetünk a hipnotizálás ellen?

Bizony akárhányszor előfordulhat, hogy társaságban, zsúrokon, összejöveteleken valamelyik igéző minket is kiszemel médiumának. Mint néhány már említett és e fejezetben említendő példa mutatja, az sem ritka eset, hogy bűnös szándékkal akar minket valaki megigézni.

Hogyan védekezzünk?

Főszabálynak tekintsük, hogy az igézés előtt ne maradjunk nyugodtan.

Az a víz, melyet folyton kavarunk és rázogatunk, nem fagy meg. Ha izgünk-mozgunk, nyugtalankodunk, fészkelődünk, hol ide, hol oda tekintgetünk, nem vagyunk hipnotizálhatók. A köhögés és az önkéntes izomrándulások is akadályozzák vagy legalább megnehezítik az igézést.

Ha pedig valakinek nem áll módjában külső nyugtalanságot magára eröltetni (betegség, bénaság, stb. miatt), akkor törekedjék a külső nyugtalanságot belsővel pótolni.

Belső felindulás, heves indulat, vagy legrosszabb esetben élénk beszélgetés, szóváltás, perlekedés (ha gondolatban történik is) mentesítenek a megigézés veszélyétől. E célból esetleg élénken elképzelhetünk valamely velünk történhető szerencsétlenséget (földrengés, a ház ránk szakad, otthon rablók fosztják lakásunkat, szeretteinket megöléssel fenyegetik, stb.) —

Általában a nyugalom egyik főfeltétele az elaltatásnak.

Szellemi megerőltetés, indulatok, heves fájdalom, hidegrázás megnehezítik az elaltatást.

Költöket az ihletés perceiben, perlekedőket tárgyalás előtt, tudósokat legérdekfeszítőbb kísérleteik közben alig lehet elaltatni.

Végső esetben, amikor az áldozat nemcsak a hipnotizálás szándékát vette észre, de már ereje sincs, hogy védekezhessék, sőt a hipnózis már annyira lefogta, hogy beszélni, bensejében felindulást felébreszteni sem tud, marad még egy utolsó mentőeszköz, mely már igen gyakran megmentette a kiszemelt áldozatot: kísérelje meg a kiáltást, a sikoltozást.

Érdekes, hogy a teljes elaltatás küszöbén az ember már beszélni, dadogni nem tud, végtagjai már megdermedtek, bőre érzéketlen, de egy végső sikolyt képes még kiadni. A természet utolsó ösztönszerű védekezése ez.

Szolgáljon néhány példa részint okulásra, hogy óvatosak legyünk, részint bátorításra, ha bajba kerülünk.

Fentebb már említettük Cziffer Ádám esetét. 1922. aug. 3.-án egy Cziffer Ádám nevű ismeretlen egyén megszólította Angyal Endre dr. 22 éves ügyvédjelöltet, Angyal Pál egyetemi tanár fiát és elpanaszolta neki nyomorúságos helyzetét. A jószívű Angyal megsajnálta a fiatalembert és

felvitte magával lakásába, ahol újból elkezdett panaszkodni nyomorúságáról. Angyálnak már gyanús volt a fiatalember előadása, de úgy érezte, hogy ereje egyre jobban megbénul. Cziffer merően nézett rá, egyre erősebben. Angyal érezte, hogy fáradtság vesz erőt rajta, de erejének utolsó megfeszítésével segítségért kiáltott, úgy hogy az elősiető házbelieknek sikerült még elfogni Cziffert és átadni a rendőrségnek.¹⁾

Ugyancsak a VIII. fejezetben említést tettünk a két Wittenberg testvér rablógyilkossági esetéről, amelynél az egyik testvér a másikat hipnotizálta, hogy bűntársa legyen. Borzalmas tettük után menekülni akartak. Becsukták maguk mögött a trafik külső vasajtáját és zsebükben a pénzzel indulni akartak. Ebben a percben egy leány lépett hozzájuk, aki már régen figyelte az eseményeket. Wittenberg a leányhoz lépett és megkérdezte mire vár. A cselédleány ebben a percben azonban már sikoltozni kezdett, mire összefutottak a járókelők és a leány megmenekült.²⁾

A legizgatóbb esetek egyike azonban 1921. júniusban történt: A főváros szívében, a Múzeum-utcában L. L. művész nő kimenőre készülten állott lakásának előszobájában, amikor a nyitott ajtón át besurrant egy cigányasszony. Szúrós szemét a művész nő szemére szegezte. Monoton hangon, egyenlő ütemben beszélt. A művész nő úgy érezte, hogy ellenállási ereje percről-percre csökken, hogy kénytelen meghallgatni a cigányasszonyt. Első pillanatban támadt akarata, hogy kikergeti a betolakodót, elgyöngült, elhalványodott emlékezetében. Szó nélkül hallgatta és szemét nem tudta elfordítani az asszony szeméről.

— Hogy higyen nekem, — mondotta a cigányasszony — meg fogom mutatni a számpadlását. Látja-e rajta a fehér keresztet?

Kinyitotta száját. A művész nő világosan látta rajta az élesen kirajzolt fehér keresztet.

— Látja?

— Látom.

A művész nő hagyta, mert kénytelen volt hagyni, hogy arca előtt különféle vonalakat huzgáljon. *Mozdulatnyi ereje sem volt.* A fekete kéz lassan rásiklott a homlokára, szemére, óvatosan húzódott végig rajtok. Egyszerre érezni kezdte, hogy egész teste elzsibbad, megmerevedik. Állva, nekidőlt a falnak, szeme felakadt, mintha ezernyi hangya mászkálna a homloka és halántéka mögött. Ekkor egyszerre, mint ahogyan a villám fénye áthatítja az éjszakát, tudatára ébredt, hogy ez az asszony hipnotizálni akarja, bizonyosan, hogy kirabolhassa. Rémület öntötte el és iszonyú erőfeszítéssel — *felsikoltott.* Ez volt a szerencséje. A távolabbi szobából a sikoltásra kirohantak, a cigánynő persze már megugrott, nem felejtve el magával vinni a művész nő kezitáskáját.³⁾

1) L. Vasvármegye c. napilap 1922. aug. 6. 3. old.

2) L. Uj Nemzedék 1925. dec. 15. sz. 3. old.

3) L. Nemzeti Ujság 1921. június 22. 7. sz. 8. oldal.

XII. FEJEZET.

A hipnotizmus és a nevelés.

Körülbelül 17—20 évvel azelőtt a pedagógusokat izgatta és lázba hozta az a kérdés, nem lehetne-e a hipnotizmust a nevelés szolgálatába állítani. Egy csomó pedagógus és orvos a legmelegebben ajánlotta ezt a „legmodernebb“ eszközt. Nagynevű tekintélyek állottak sorompóba az eszme érdekében.

Az új csodamódszerek legerősebb s legékesszóióbb ügyvédek, a tények voltak. Eltagadhatatlan eredmények igazolták a hipnotizmus jogosságát a családi és iskolai nevelésben.

Csirkefogók megszélidültek. Tolvajok idegen jószágához többé nem nyúltak. Ismert hazudozók ezentúl igazat mondtak. Nyugtalan vérűek sírkő gyanánt ülték meg helyüket. Az egyik leány, kit minden oktatás és büntetés ellenére sem lehetett folytonos orrpiszkálásáról leszoktatni, a hipnotikus kezelés után még szükség esetén is csak félve nyúlt orrához.

A hipnotikus ráhatás módja a rendes hipnotikus elaltatás volt a szokásos suggestióval. Helmert Felix tanár a következő eljárást ajánlotta: „Elhozattam a fiút a szobámba, melyben még nem volt, mely berendezésével az első benyomást teszi rá. Komoly és lemondó tekintettel nézek rá. Leültetem velem szembe, megfogom a két kezét s merően a szemébe nézek. Lassan, nyájasan, de határozottan beszélek vele, egyforma hangon, hogy ez az egyhangúság álomra készítse. Ebben a derengő álomban meggyengül a gyermek akarata. Akkor hibáiról beszélek, éreztetem vele a kellemetlenségeket vagy veszélyeket, megmutatom neki a következő eredményeket, hogy attól tartson, hogy e hibák vagy lűnök folytán elveszítheti szüleinek szeretetét, nevelői, tanítói bizalmát, tiszteletét, rokonérzését, sugallom neki a bánatot és azt az óhajt, hogy bocsánatukat meg akarja nyerni és a megjavulás erős szándékát.

A gyermek álmos, esze inog, akarata eltűnik, lefegyverzem, megfosztom az ellenállás eszközétől. Arra törekszem, hogy úgy gondolkozzék, mint én, hogy ossza nézetemet. Akár alszik, akár nem, mindegy, én folytatom a búzdítást. Ezt többször ismétlem minden türelmetlenség nélkül, hogy kitartásommal kifáraszam és legyőzzem. Oktatásomat hallja, megérti, meggyőzőm őt könnyű vagy mély, természetes vagy sugallt álomban. Ha felébred, olyan helyzetben van, mint aki álmodott. Az első javulás megtörtént, a rossz szokást megbolygattam. Valahányszor feladatomra visszatérek, a javulás jelentékenyebb, míg a gyermek teljesen meg nem változik.“¹⁾)

¹⁾ Idézve: Dietrich Gyula: Az élet titka. Budapest. (Évszám nélkül) 225—226. old.

De a nagy lelkesedés nem soká tartott. Csakhamar kitűnt, hogy az elért eredmények *a)* nem voltak általánosak; *b)* ahol a kísérletek beváltak, a hatás csupán ideiglenes volt és végre *c)* még az ideiglenes eredmény is később csak látszólagosnak bizonyult.

Maga Forel, zürichi egyetemi tanár, a hipnotikus kísérleteknek lelkes előharcosa megvallja: „Kétségtelen, hogy a suggestió sohasem fog örökölt vagy szervi jellemtulajdonságokat tartósan vagy lényegesen megváltoztatni. Ilyen esetekben csak muló hatással lesz. A suggestiónak minden eredménye, ha az ébrenlétben levő tevékenységeket illeti, eo ipso post-hipnotikus“¹⁾ tehát ideiglenes.

A hipnózis által elért nevelési eredmény nem általános. Mindig csak egy különös személyre, dologra, tulajdonságra vagy eszmekörre irányul. Maga az alaptermészet, az alapérzés, az érzelem gyökere, hajtó s feszítő ereje megmarad és más irányban nyilvánul, illetve más irányba tör magának utat.

Vegyünk egy példát. O... Jancsi, egy alezredes fia vadlelkű, verekedő természetű, valóságos szadista volt. Atyja jóságot, szelidséget, türelmet suggerált a fiúba, nevezetesen, hogy testvéreit ezentúl ne bántalmazza, őket ne üsse, verje, csúfolja, hanem a leggyengédebb szeretetet mutassa irántuk. A hipnotikus suggestió következtében a fiú valóban megváltozott. Testvéreit ezentúl egyetlen szóval, de még csak pillantással sem bántja. De — érdekes — ez a jósága s szeretete csak a suggerált személyre, a mi esetünkben tehát csak testvéreire irányul. Másokat a hipnózis óta annál durvábban bántalmaz, szinte türhetetlenül kínoz. E tekintetben a fiúnak vadsága, kegyetlensége s kiméletlensége megháromszorozódott. A hipnózis egy másik következményét alább fogjuk látni.

A hipnózis által eltorlasztott érzés, vágy vagy szenvedély olyan, mint annak a híressé lett növénynek a gyökere, melyet egyik német tudós talált és mutatott be. Egy növény magja a földben ócska cipőtalpat talált akadály gyanánt. Áthatolni nem tudott rajta, gyökere tehát annyi részre oszlott, ahány lyukat hagyott az óltés a cipőtalpban. A lyukakon áthatolva a gyökérrészek újra egyesültek s önálló ágat alkottak.

Ha az emberi természet bármely megnyilvánulását gőzzel telített és megindított mozdonyhoz hasonlítom, a hipnózissal egyáltalában nem tudom ezt a robogó mozdonyt megállítani, még megfékezni sem, hanem csak — ideiglenesen — más vágányra szalasztani.

A hipnózis által eltorlasztott lelki erő vagy másutt keres kivezető utat, vagy olyan belső lelkitusát szül, mely az egész idegrendszert meg-rázkództatja és a megőrzítésig kínozhatja a szegény igézetet.

A fönt említett O... a Jancsiban egyrészt a veleszületett és az elhibázott nevelés által megerősödött vadság, másrészt a suggerált szelidség akkora lelki ellentétet váltott ki, hogy a fiún mind gyakrabban mutatkoztak a magánkivüliség, feltűnő szórakozottság, rendkívüli viselkedés, ijesztő tévovázás, sőt megzavarodottság jelei.

A legújabb megfigyelések bizonyítják, hogy az igézetre suggerált, de természetével, jellemével homlokegyenest ellentétes „kényszereszmé“

¹⁾ Forel Ágost: Hypnotismus. Bdpst. 1921. VI. kiad. 120. old.

lényegben azonos az örültnek „rögeszméjével“. A két különböző oknak (idegrendszer-zavar és hipnózis) ugyanaz az okozata. A hipnotizáltban működő kettős személyiség közé csaknem mindig oda furakodik az abnormitás.

Nem vagyok Freudista, sőt irányát teljesen helytelenítem. De a lelki eltolásnak („Verdrängung“) döbbenetes veszélyeit, melyekre Freud, Adler és Stekel fölhívták figyelmünket, tényként el kell fogadni.

Halljuk csak William Stern-t, a legmodernebb kísérleti és alkalmazott lélektannak egyik ünnevelt főmesterét: „Psychische Elemente von heftigster Affektsbetonung, die als solche dem Bewusstsein unerträglich sind, werden aus diesem, nicht aber aus dem Individuum selbst herausgedrängt; ja sie richten hier, eingesperrt in Regionen des Unbewussten, besonders starke, meist sehr schädliche Wirkungen an, denn die heilsame Folge des Sich-Entladens und des Abreagierens, die nur durch das Bewusstsein hiedurch möglich ist, bleibt ihnen versagt. Daher sind denn auch die verdrängten Elemente für die Selbstbeobachtung zum mindestens für die natürliche — nicht erreichbar; sie wühlen im Menschen, aber er weiss nichts um sie.“¹⁾

Hogy mily végzetes következményekkel járhat a mesterségesen előidézett és kívülről reánk erőszakolt idegen gondolat s érzés, illetve a kettős gondolat s érzés-komplexum közötti ellentét, arra jellemző például szolgálhat a más térről kölcsönzött, de tárgyunkra is alkalmazható Eveliny-féle kísérlet szomorú eredménye.

Ismeretesek Steinach tanárnak fiatalítási kísérletei. 1923. évben Voronoff Sergius orvos a Steinach-féle módszerrel²⁾ megfiatalította a 71 éves Evelinyt. Az eddig rendkívül komoly, fáradt aggastyán valóban visszanyerte ifjúkori életkedvét, eleveenségét, rugékonyságát és pajzánságát. Valósággal tombolt benne a fiatalság, úgyhogy rövid nadrágot követelt, később már selypíteni kezdett és egy év múlva — megbolondult, rövidre rá (1924. november) meghalt. Öreg lelke és a mesterségesen megfiatalított teste közötti ellentét kiváltotta azt a szomorú harcot, mely előbb lelki elborulását, majd testi halálát okozta.

A hipnotikus nevelés valóságos melegágya a testi bajoknak, lelki betegségeknek s rendellenességeknek, hisztériának, sőt útját egyengetheti a megőrülésnek is.

Ez mindenesetre a legnagyobb, de nem egyedüli rossz oldala a hipnotikus nevelésnek. Másik óriási hibája, hogy a gyermekben erősen fokozza a suggestibilitást s ezzel kapcsolatban gyengíti az akaratot és ellenálló képességét, amint azt a IX. fejezetben elég bőven kifejtettük.

További gyengéje és rossz oldala a hipnotikus „javításnak“, helyesebben foltozásnak az, hogy a jó tulajdonságot ráerőszakolja az egyénre, a rossz tulajdonságot pedig mintegy leláncolja. Tehát az akarat-szabadságot lenyügözve, megfosztja a neveltet a javulásnak *érdemétől*. Megfosztja attól a nemesítő, fölemelő, boldogító és tovább serkentő, értékes tudattól, hogy a gyermek a maga erejéből és jószántából emel-

¹⁾ William Stern: Die differentielle Psychologie. Leipzig. 1921. III. Auiage. 41. oldal.

²⁾ Voronoff módszere különben annyiban különbözik Steinachétól, hogy míg ez átültetéseket végez, amaz beoltja a hozzáfordulókat majom-miriggyel.

kedett hibája fölé és a maga hozzájárulásával, erőlködésével és iparkodásával küzdötte ki magának a javulást. Csak az öntevékenység növelheti és fokozhatja a gyermekben az önbecsülést és önbizalmat, mely szükséges a további küzdéshez.

Bármely hibáknak önerőnkéből való leküzdése egyuttal hatalmas energia-nagyobbodást jelent más hibákkal szemben való küzdelemben is. Aki a saját erejéből képes a dohányzásról lemondani, más téren is érvényesíteni tudja megedzett, kipróbált, győzedelmes akaratát. Hiszen ezen alapul a kisebb önmegtágadásoknak nagy gyakorlati haszna s jelentősége is.

Ellenben a hipnózis által eltorlasztott, letepert, elnyomott és agyonhallgatott hiba nem jelent győzelmet, tehát akarat-többletet, erkölcsi energianagyobbodást, önnevelési tőkegyarapodást sem.

A hipnózissal való nevelés erkölcsi kényszerzubbony, mely nem a bajt szünteti meg, hanem csak külső megnyilvánulását teszi lehetetlenné.

Igaz, hogy a hibák, fogyatkozások eltüntetése hipnotikus úton kényelmesebb és gyorsabb, nem olyan vesződéses, unalmas és hálátlan, mint a lassu, fárasztó „nevelés“, de az utóbbi az egész embert alakítja át, az egész lelket nemesíti, az egész jellemet javítja s irányítja, míg a hipnotikus kezelés magát az embert, a lelket s jellemet teljesen érintetlenül hagyja, csupán az egyes tünetek lelki s ideg-organizmusát bénítja meg bizonytalan eredménnyel és mindig csak többé-kevésbé rövidebb időre és — más lelki irányok, sokszor az egész ember rovására.

A hipnotikus javítás hasonlít a romlott vér okozta kiütéseknek fiasztrómiaal való eltakarásához. Nemcsak a baj forrását hagyjuk meg, de még a sebet sem tüntettük el a beteggel szemben, csupán láthatatlanná tettük — másokkal szemben. Mi több, az észrevétlenül hagyott seb gyógyításával nem törődünk, az tovább evesedik, esetleg más kivezető utat keres és megmérgezheti az egész szervezetet.

A hipnotikus nevelői hatás nem meggyőzés, hanem legyőzés, nem a baj megszüntetése, hanem elrejtése, nem orvoslás, hanem kuruzslás, nem az egyén megszabadítása, megváltása a bajtól, hanem a környezet megszabadítása a hipnotizált egyén kellemetlen tulajdonságaitól.

„Symptombehandlung statt Ursachenbehandlung ist die Schwäche jeder Pädagogik, die sich nicht auf gewisse Grundtendenzen der Menschenseele aufmerksam machen lässt“ — mondja Foerster.¹⁾ Ugyanez a nagy és veszedelmes gyengéje a hipno-pedagógiai nevelésnek és javítási kísérleteknek is.

¹⁾ F. W. Foerster: Erziehung und Selbsterziehung. Zürich. 1919. 62. old.

XIII. FEJEZET.

Folytatás.

A hipnotizmus és nevelés közötti viszonyt tárgyalva, egy kis kitérést is óhajtunk tenni a lélektani pedagógia területére, hogy felhívjuk a figyelmet a hipnotizmusnak egyuttal pedagógiát védő útmutatására, mellyel a nevelés fontosságának közvetve ugyan, de annál hangosabb és erősebb védője, ügyvédje.

A háborúnak és az ezt követő szomorú időnek sok pedagógiai csalódása s látszólagos nevelési eredménytelensége, a tömegek romlottsága, a bűnözések föltorlódása, az öngyilkosok számának naponkinti emelkedése sok emberben, még pedagógusokban, komoly, lelkiismeretes nevelőkben is fölvetette a kérdést, hogy vajjon van-e egyáltalán értelme, tehát jogosultsága a nevelésnek.

Megváltoztatható-e az embernek alaptermészete? Nem olyan-e az emberi jellem s vérmérséklet, mint a gummi; kihúzhatom, szétfeszíthetem, összeszoríthatom, de az első nyomás megszűntére ismét csak előbbi alakját nyeri vissza?

Nem illuzió, agyrém, önhtegetés és csalódás-e az ifjú lélek nemesítésében, a jellem kifejlesztésében, az erények kifakasztásában, a szenvedések legyőzésében való hit?

E sorok célja nem lehet a pedagógiának, a nevelés nagy munkájának és művészetének méltatása s megvédése. Csak egyetlen kérdés fölvetésével óhajtánám e helyen a tárgyat érinteni.

Nem tapasztalták-e olvasóim gyakran önmagukon, hogy egy-egy erkölcsbe vagy jellembe vágó ügyben haboztak, tépelődtek, kétségkedtek, tanácskoztak magukkal, hogy a jó és rossz, a bűn s erény, az ész és a szív, az erkölcs és a szenvedély között melyik oldalra hajoljanak.

És nem volt-e már számos eset arra, hogy ilyen habozó, küzdő, tépelődő hangulatban egy fölvetődött saját vagy idegen gondolat, baráti szó, egyetlen odavetett megjegyzés, valamely könyv, váratlan esemény jobbra vagy balra döntötte el a kérdést?

Nem látjuk-e, nem sűgja, érezteti, sokszor kiáltja öntudatunk, hogy van mindnyájunkban egy jó adag nemeslelkűség, jóakarát, áldozatkészség, irgalom, szeretet, önzetlenség és eszményiség; de viszont van bennünk ugyanakkor egy ugyancsak jó adag durvaság, önzés, kegyetlenség, szeretetlenség, aljasság, összeférhetetlenség, kiállhatatlanság?

Es ez a két ellentétes irány néha olyan egyenlőnek tetsző erővel feszíti lelkünket és húzza majd erre majd arra, mint a kötélhúzásnál a két ellenfél.

Nem esik-e meg gyakran, hogy lelkünket a jó és rossz közötti küzdelemben olyannak érezzük, mint egy mérleget, melynek két serpenyője fölváltva föl-leszáll és magunk sem tudjuk, hogy a végén melyik is fogja lenyomni a másikat?

És ilyenkor nem dönti-e el a versenyt, a küzdelmet gyakran egyetlen grammocska, vagy még ennél is kisebb súly vagy erő?

„Egy milliméteren múltott az egész — mondja Chesterton — de tudjuk, hogy egy milliméter mindent jelent, ha egyensúlyról van szó!“¹⁾

Nos hát, ha a nevelés, a ráhatás, az irányítás, az oktatás és buzdítás mást sem adhatna meg, mint ezt a Chesterton említette egyetlen millimétert, a mérleg ingadozó állásánál azt az egyetlen grammocskát, a kötélhúzásnál azt az egyetlen segítő kezet, már akkor felértékelhetetlen becsű volna a nevelés.

De a nevelői hatásnak van még egy nagyobb, fontosabb irányító és jellemváltoztató ereje, melyről itt szólni akarunk. Analógiákat használva a kisebbről fokozatosan megyünk a nagyobbra.

Kezdjük a hangon. Milyen különböző tud lenni a hangunk. Milyen más hangon beszélünk, ha alárendelttel állunk szóba, vagy ha feljebbvaló kérdésére válaszolunk. Milyen más a hangunk ereje, színe, hangsúlya, modora s stílusa a szerint, hogy a parlamentben vagy a korcsmában, otthon vagy a kaszinóban, az iroda fülkéjében vagy barátunk zsöllyeszékében, a katedrán vagy a fürdőkádban, a lovaszszázad előtt vagy otthon a feleség oldala mellett beszélünk-e. Egy-egy külső, lényegtelen körülmény annyira meg tudja változtatni a hangunkat, hogy mint a bécsi Exner kísérletei mutatták, grammofonon felvéve és visszadva nemcsak idegenek, hanem még a szülő maga is más-más ember hangjának vélte a saját hangjának különféle változatait.

Hát még a ruha! Milyen más a tartásunk, lépésünk, járásunk, fejünk hordozása, taglejtésünk, arckifejezésünk, egész egyéniségünk modora s stílusa, ha ünneplőben (frakkban, uniformisban, diszmagyarban) vagy pedig házikabátban, hétköznapi ruhában, selejtezésre szánt öltönyben, zsiros kalapban, lyukas cipőben, izzadt gallérban és foltos kézelőben jelenünk meg valahol. Milyen csekélység az, ami egész fellépésünket, magatartásunkat, megjelenésünket mássá teszi!

Menjünk még tovább!

Milyen lényegesen átváltoztató hatással van az emberre csupán az ú. n. „önbeállítás“ vagyis, hogy milyen szemszögből nézi, tekinti, becsüli, értékli önmagát. Eszembe jut egy tereferém Hevesi Sándorral, a Nemzeti Színház igazgatójával. Szellemesen jegyezte meg, hogy minden ember úgyszólván ugyanabban az időben is négyféle: először olyan, amilyen valóban, másodsor, amilyennek önmagát gondolja, harmadszor amilyennek mások gondolják és negyedszer aminőnek gondolja, hogy mások értéklik. Én hamar hozzáfűztem egy ötödiket is: amilyennek szeretné, hogy az emberek őt nézzék.

Egy úr két levéllel kopogtatott a grafológusnál, hogy hallja ítéletét. „Az első levél írója — mondotta a grafológus — angyalszelidségű, alkalmazkodó, simulékony, kedves, szerető nő; a másiké pedig összeférhetetlen, házsártos, szeretetlen, szívtelen személy.“

¹⁾ Bárány Eötvös József is írja: „Nemcsak Newton lezuhlott almája az, mely e földön nagy következtetéseket szült; lehetnek kisebb okok épen oly nagy következmények kútfői: vannak emberek, kiket egy szó, mellyel szüleik vagy nevelőjük gyermek-érzelmeiket gyakor sérté, embergyűlölké tőn.“ (A karthausi VI. fejt.)

„Pedig lássa Uram — felelte az úr — mind a két levelet egy személy írta, a feleségem; csak az első levelet menyasszony, a másikat feleség korában!”

Ismertem egy snájdig ezredest is. Vérbeli katona, vitéz, bátor, erős, önérzetes, büszke, hangos, imponáló megjelenésű; lépése alatt szinte rengett a föld. És láttam őt csendesnek is, hallgatagnak, szelidnek, szinte félénknek, cselédszerűen szolgálatkészeknek és nagyon is megújhászodónak — a felesége előtt!

De még jobban függ az ember attól, hogy hogyan állítják be őt mások. Milyen más a nő, ha valaki bókol neki és a legszebbnek, legszerezetreméltóbbnak minősíti, mint ha figyelemre sem méltatja.

A lánzséri öreg plébános ablaka előtt minden este durrogatták ostoraikat a fiatalabb legények. A plébános rájuk szólt, lehordta őket, fenyegetődött, sőt egy alkalommal vaktöltéssel rájuk is lőtt. Nem használt semmit. Tehetetlenül dühöngött. Jött aztán az utód. A legények ennél is folytatták a szokást. Az új plébános az első héten nem szólt semmit. A második héten megdicsérte durrogatási művészetüket és a harmadik héten huszfillérest kapott a legnagyobbat durrogató. Így ment ez napokon át. Egyszer csak a huszfilléresből lett krajcár, végül ez is elmaradt — és vele elmaradt a durrogatás is: sértett önérzetből!

Még jobban alakíthatja át az embert a belső erő.

Sokrateshez járult vala egyszer Zopyrus nevű fiziognomus (arcismerő). A tanítványok fölszólították, hogy mondjon ítéletet mesterük arcáról. Az ítélet ekkép hangzott: „Mestertek mértéktelen, buja, részegségre hajló és türelmetlen ember.” A tanítványok hasukat fogták a nevetéstől ekkora tévedés, félreismerés és fölsülés hallatára. Csak Sokrates maradt nyugodt és mondotta: „Ez az egyetlen ember, aki ismer engem!” Majd folytatta: „Valóban bennem van a mértéktelenség, bujaság és türelmetlenség szelleme, de azt erős akarattal s gyakorlattal elnyomom.”

Ime az emberben a dupla jellem-lehetőség, az egymás ellen küzdő s érvényesülni akaró irányzat, ahol egyetlen lelki tényezőtől, a kitartó akaraterőtől függött, hogy Sokrates az ókor egyik legnagyobb jelene s bölcse vagy pedig legzülöttebb kéjence s söpredéke legyen.¹⁾

Ennek fordítottját észlelhetjük Júdásban, az áruló apostolban.

Lélektani szempontból teljcesen elhibázottnak tartom Holbeinnak és néhány más festőnek bűnné torzított Júdás-arcát. Nem igaz, nem lehet igaz, hogy Jézus ilyen büntől sötétlő, az erkölcsi vész undorát keltő, szenvedélyek savától ennyire átjárt kérgű arcot, ilyen szörnyalaku erkölcsi törpét választott volna apostolául, mint e képek után következtetnünk kellene.

Ellenkezően, meg vagyok róla győződve, hogy Krisztus Júdásban is egészséges lelket, egyensúlyozott és apostolságra termett, Evangéliumához hangolódni és szavára rezonálni tudó jellemet szemelt ki. Amint Michelangelo és Canova a legalkalmasabb márványt választotta ki szobor-

¹⁾ Érdekes Sokrates arcára vonatkozó két előkelő helyről származó megjegyzés: Alcibiades azt állította, hogy Socrates Silenushez hasonlít. Viszont Winkelmann Silenus arcáról úgy ítél, hogy ez az emberi természet legmélyebb lealacsonyodását tükrözi vissza. Tehát Sokratest ez alapon is egyedül nagy akaraterője emelhetette fel a legalacsonyabb állatiasságból a jellem ritka magaslatára.

anyagul, úgy az isteni mester is csak alkalmas emberanyagot választhatott leendő apostolául. De ép Júdás esete is bizonyítja, hogy a legkedvezőbb, Isten által is alkalmasnak ítélt lelki alkatot is mennyire az ellenkező irányba vonzhat, húzhat, csúsztathat és téveszthet egyetlen szenvedély.

Nem jut-e eszünkbe a könyvek könyvének szava: „Az Isten vizet és tüzet tőn eléd, amelyikre akarod, nyújtsd ki kezedet. Az ember előtt az élet és halál, a jó és rossz; amelyik tetszik, az adatik neki.“¹⁾

„Szabadon bűn és erény közt
Választhatni mily nagy eszme;
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.“
(Madách).

A „veleszületett“, az „örökölt“, a „terhelt“ tulajdonságok olyanok, mint a vasuti sín. Igen, a maguk irányába kényszerítik a jellem fejlődését, de csak addig, míg egy külső irányító kéz (pl. nevelőé), vagy belső erő (pl. erős elhatározás) váltó-állítása új vágányra nem lendíti és új irányba nem téríti. Jól mondotta Chesterton: „Az átöröklés épen olyan barbár fogalom, mint az álmok és balsejtelmek. Vagyis nem szükségkép hazug fogalom, de homályos, tapogatózó és rendszertelen.“²⁾ És Dr. Stekel, hírneves bécsi lélektanudós és író így szól: „Es wird in unserer Zeit viel von Degeneration und Vererbung gesprochen. Das in dieser Hinsicht masslos übertrieben wird, das haben ja neuere Untersuchungen bedeutender Psychiater und Psychologen bewiesen.“³⁾

Sokrateséhez hasonló, igen érdekes eset történt Lavaterrel, a világhírű fiziognomussal (arcismerővel). Lichtenberg egy kilencszeres gyilkos⁴⁾ képét küldte meg a mesternek, aki a következő véleményt mondotta róla: „Das Profil ist sicher von einem ausserordentlichen Mann, der gross sein werde, wenn er etwas mehr eigentlichen denkenden Scharfsinn und mehr Liebe hätte.“⁵⁾ Tehát Lavater szerint csak némi éleseszsűségen és több szereteten múltott, hogy ez a többszörös gyilkos nem lett kiváló nagy jellem.

Még jellemzőbb Lavater véleménye a világ egyik legnagyobb gonosztevőjéről, Rütgerodt Gyula Henrikéről. Erről az emberi szörnyről úgy ítélt, hogy „Das Grösste schöpferische Urgenie, dabei drollig und boshaft witzreich.“⁶⁾ Tehát ebben az emberi szörnyetegben, az emberi gonoszság legmagasabb hatványában a legnagyobb teremtő lángész rejtőzött, mely más világnézet mellett a világ egyik leghíresebb embere lehetett volna — de így a leghírhedtebb alakja lett, ki zsenijét a legördögibb gonoszság javára gyűmölcsöztette. Ki tudja, a válaszfal mily vékony lehetett!

1) Jézus, Sirák fia, 15, 17-18.

2) Chesterton: Hagymányok és Hazugságok. Ford. Hevesi S. Budapest (Évszám nélkül), 166. old.

3) Dr. Wilhelm Stekel; „Das liebe ich.“ Berlin. 1913. 167. old.

4) A gyilkos neve Simmen Hermann János volt.

5) Archiv für Kriminal-Anthropologie u. Kriminalistik. Leipzig. 1910. XXXVIII. kötet 75. oldal.

6) Johann Caspar Lavater: Physiognomische Fragmente. Leipzig. 1775—1778 II. köt. 194. old.

Nem jut-e eszünkbe Lombroso ismert mondása, hogy a lángészt az örülettől csak egy hajszál választja el! Ime megint a hajszál, a milliméter, a grammocska, mely Rütgerodt esetében a „legnagyobb teremtő őslángészt“ elválasztotta a legnagyobb romboló ősgonoszságtól!

A hírhedtebb szélhámósokban, hochstaplerekben mennyi geniálitás, akaratéro, következetesség, törhetetlenség, lélekjelenlét, bátorság mutatható ki, csupa építőköve a nagy jellemnek. Talán mindegyiknél csak egy kis többlet hiányzott, mely a meglevő súlyt a jobb oldalra billentette volna.

Nem kisebb tekintély, mint Kraepelin, a világhírű müncheni pszichiater mondja: Niemand wird sich *dem überwältigenden Eindruck* entziehen können, den der gleichzeitige Anblick einer grösseren Anzahl von Zucht-hausgefangenen darbietet“.¹⁾

Az u. n. Lombroso-arcot,²⁾ az örökölt, terhelt, veleszületett jellemgyengeséget, az erkölcsi gyengeelméjúséget (moral insanity) csak a *kisebb* bűnösöknél találjuk, kik *butaságból*, degeneráltságból s szellemi fogyatkozásból követnek el bűntényeket. Ellenben a nagy, a hírhedt bűnösök nagyra termettek; bennök megtalálhatjuk mindazokat a tulajdonságokat, melyeket a nagyság megkövetel, de valamely erkölcsi vagy világnézeti hiány miatt a természetes lelki s erkölcsi energiák helytelen ultra terelődtek és itt érvényesülnek a maguk megdöbentő méreteikben.

Vianney szent Jánosról, az anyagi lelkű arsi plébánosról (1786—1859) csaknem minden életírója felemlíti arcának feltűnő, szinte klisészerű hasonlatosságot Voltaire arcához.³⁾

Egy fiatal francia pedig doktori értekezésében elemezve a két férfiú életét, kimutatta kettőjük számos közös jellemvonását. Ha e ritka külső és lelki hasonlatosságból szabad a két férfi veleszületett azonos lelki alkatára következtetni,⁴⁾ nem feltűnő-e, hogy az egyik az életszentség ragyogó mintaképe, a másik meg a testiség profétája lett, az egyik Isten csodálatosan hű gyermeke, a másik konok istentagadó, az egyik Krisztus rajongó követője, a másik meg a kereszténységnek fanatikus gyűlölője, az egyik a szeretetnek, a másik pedig a gyűlöletnek hérosa és mindkettő mondhatnám fanatizmussal törekedett környezetét a maga elveinek és világnézetének megnyerni. De ennél is nem megdöbentőbb-e, hogy Vianneyről már gyermekkorában megjövendölték, hogy „e gyermekből vagy nagy szent vagy nagy gonosztevő lesz!“⁵⁾

¹⁾ Lehrbuch der Psychiatrie. Leipzig, 1911. 123. old.

²⁾ A Lombroso-arcot — mint már föntebb említettük — deterministikus értelmében nem kell komolyan vennünk. A Budapesti Hirlap 1921. dec. 25. száma a köv. jellemző anekdotát közli: „A *védő*: Én Lombroso hive vagyok s állítom, hogy védcem predesztinálva volt a büntett elkövetésére. Indítványozom tehát felmentését. Az *ügyész*: Én is Lombroso követője vagyok s predesztinálva érzem magamat arra, hogy indítványozzam a vádlott elítélését.“

³⁾ V. ö. X. M. B.: Das innere Leben des im Rufe der Heiligkeit verst. J. M. Vianney. Aus d. Französischen. Regensburg. 1890. II. kiad. 159—165. old.

⁴⁾ Az arcról a jellemre való következtetést a Szentírás is megengedi: „Tekintetéből ismertetik meg az ember és arckifejezéséből ismertetik meg az értelmes“ (Jézus. Sirák fia, 19, 26.) Már Cicero mondotta: „Imago animi vultus est.“ (De Orat. I. 3, c. 59. V. ö. De Legib. 1, 9.) és ismeretes a francia közmondás: „La physionomie est le miroir de l'âme.“

⁵⁾ X. M. B.: Das innere Leben des im Rufe d. Heiligkeit vers. J. M. Vianney. Aus d. Französischen. Regensburg. 1890. II. kiad. 3. old.

De tekintsük a lehetőségek ellentétét egyazon személyben!

Nem két teljesen különböző jellem, szinte elütő egyéniség-e a fügefán báméskodó Zacheus, a fukar tőzsdés és a fügefáról leszálló bőkezű, áldozatkész adakozó; Saul, a bős farkas és Pál a tűrő bárány; a bűnös utcai nő és Mária Magdolna, a tiszta szeretet tükre; Monikának züllött fia és Agoston, a Vallomások írója?

Mi tette őket egészen más jellemekké?

Az egyiket egyetlen tekintet, a másikat egy szokatlan jelenet, a harmadikat a megérezett örök szeretet, a negyediket egy aggódó anya imája, mindegyiket egy-egy kegyelemszerű lelki érintés, belső ráhatás.

Ez előzmények, mint látszólagos hosszú kitérés után, térjünk át a hipnotizmusra! Amit a mondottak alapján a valószínűség fokáig törekedtünk igazolni, azt a hipnotikus tünetek döntő erővel bizonyítják.

A hipnózisban az embert nemcsak öntudatától és akarat-szabadságától fosztom meg, hanem mintegy lelkileg levetkőztetem vagyis levetem róla azokat a lelki összetevőket, melyek egyéni jellemét alkotják; legalább is felfüggesztem azokat úgy, hogy helyükbe bármelyik pillanatban másokat helyezhetek.

Ezért tudok ugyanabba a médiumba jó és rossz, nemes és gonosz indulatokat, gondolatokat, eszméket és érzéseket ébreszteni, tudom szeretetre vagy gyűlöletre hangolni, tudom lemeztelenített lelkét tetszésem szerint kigondolt érzésvilágba vagy világnézetbe öltöztetni.

A médium valóságos mannequin, kirakati ember-modell, melyre ráaggathatom a legkülönfélébb jellemstílusokat és jellemalkotórészeket.

A hipnózisba ejtett lélek úgy áll előttem, mint üres keret, melyet kitölthetek bizalommal és kétségbeeséssel, türéssel és lázadással, örömmel és keserűséggel, alázattal és göggel, élvezettel és undorral, tisztelettel és megvetéssel, hűséggel és árulással, lendülettel és bágyadt-sággal, érzékiséggel és eszményiséggel, derűvel és búval, merészséggel és gyávasággal, optimizmussal vagy pessimizmussal.¹⁾

Mire mutat ez?

Ugyanaz a test, ugyanaz a szervezet, ugyanaz az idegrendszer és vérmérséklet mellett, vagy mondhatnám ellenére az igéző szava, gondolata, sugallata hat a lélekre és elhat annak legmélyebb redőzetéig és kiverődik a médium arcán, tekintetén, szaván, hangján, taglejtésein, mozdulatain, lépésén, testtartásán és elömlik egész lényén. Mindez kézzel foghatóan igazolja s bizonyítja, hogy az egyén sokféle és sokoldalú kifejlődési lehetőség csiráit hordja magában és hogy az ember lelki élete, jelleme, itélete, világnézete igenis alakítható, vezethető, irányítható, egy szóval nevelhető!

A modern természettudomány felfedezte a láthatatlan sugaraknak²⁾ eddig nem sejtett, hatalmas vegyi, élettani, sőt lélektani hatását. A mai lélektan pedig kezdi mindjobban felfedezni az öntudatalatti lelki életnek kifürkészhetetlen mélységét, gazdagságát, változatosságát és főképen

¹⁾ Persze, ha volna olyan betűszedő keret, melybe új típust helyezve, a régi automatikusan kiesik addigra, míg az újat el nem távolítom: az üres keret helyett ez a nyomdászkeret alkalmasabb hasonlatul szolgálna.

²⁾ Ilyenek az ibolyántúli, a Röntgen- és a gamma-sugarak, a sokat emlegetett, de még kétséges „halálsugarak“, a Breitensteiner-féle atomromboló sugarak stb.

hatását és fontosságát. És épen a hipnózis mutatja, hogy ezt az öntudatalatti életet, sőt ezt jobban, mint a másikat, a suggerált idegen eszme, gondolat és akarat mennyire át tudja járni, hogy ez az idegen hatás mennyire átszívódik, átívódik és impregnálódik benne, úgyhogy az öntudatos és éber állapot lelki irányításában is hatalmas mozgató erő, alakító tényező és lelki összetevő marad.

Még egy, talán az eddigieknél is nyomatékosabb, idevágó tanúságot nyújt a hipnózis. Bármily nagy, sőt ellenállhatatlan hatást gyakorol a hipnózis az akaratra s általában a lélekre, egy pontban mégis csődöt mond. Mint a hipnotizmus hatáiról szóló (VII.) fejezetben említettük, hogyha olyan parancsot suggerálok a médiumnak, mely lelke legmélyebb, tehát nagyfokú (!) meggyőződésével, mélységes (tehát nem felületes!) vallási és erkölcsi meggyőződésével ellenkezik, a médium a parancsot nem teljesíti.

Íme! A fizikai akadályon kívül ismét az erkölcsi, tehát lelki gát az, melyen még a legellenállhatatlanabb hipnotikus parancs is megtörik. Vagyis, az a bizonyos mélységes vallási, erkölcsi, világnézeti felfogás (ha nem volt felszínes!) annyira le tudja fogni és el tudja foglalni, át tudja karolni a lelket, hogy újabb lefoglalási kísérlet csődöt mond.

Hát honnan vette a médium ezt a csodásan erős, szilárd, meg-ingathatatlan meggyőződést, világnézetet, erkölcsi felfogást?

Veleszületett az? Úgy-e nem. Az idegrendszerben, a csontokban, a velőben, a porcokban fészkel? Úgy-e nem. Nem úgy *szerezte-e* idővel hallás, olvasás, tanítás, tanulás, lelki ráhatás; szóval nevelés vagy önevelés által?

Íme a hipnotizmusnak hangos szava, erős érve, hatalmas védelme a nevelés lehetősége, ereje, mérhetetlen hatása, kimondhatatlan haszna és feltétlen szükségessége mellett!

XIV. FEJEZET.

A hipnotizmus a gyógyítás szolgálatában.

Ismeretes testünk és lelkünk kölcsönös egymásra hatása.

Hiszen a lélek és a test szoros egységet alkot. A két rész **oly** szorosan egyesül egymással, hogy új lény jön létre. A **nitrogén és oxigén egyesüléséből** lesz a levegő, mely különbözik alkotó elemeitől. Az ember hasonlóképp nem test és nem szellem (lélek), hanem ember. De a test közvetítő a lélek és a világ között.

Az embert hasonlíthatjuk városi táviró- vagy távbeszélő rendszerhez. A lélek a központban ülő hivatalnok, az agy a központ, az idegrendszer a dróthálózat, az érzékek az egyes állomások. Az érzékek a vett híreket leadják a központba, ahol azokat a lélek fölveszi, a lélek viszont kiadja parancsait a külső állomásoknak, az érzékeknek, az izmoknak stb. Az agyvelő a lélek eszköze. A lélek gondolkodik és akar, de az agy révén, miként a művész is csak hangszere segítségével tud játszani. Minél finomabb a hangszer, annál különben tud rajta játszani a művész. Az agynak fejlődési foka (pl. csecsemőnél, aggnál), szervezeti minősége és egészségi állapota szintén befolyásolja a szellemi életet.

Romlott hangszeren egy Liszt vagy Vecsey is csak hamisan és fület bántóan tudna játszani. Beteg aggyal, illetve idegzettél a szellemi élet is visszaságot mutat (elmebetegség).

Testi baj az elme-műveleteket is megzavarja: lehangoltságot, kedvetlenséget stb. idézhet elő, sőt az agyvelő kiterjedtebb, roncsoló betegsége súlyos elbutulást is okozhat.

Viszont lelkünk is hihetetlen hatással van testünkre. Ismeretes, hogy a kedélyváltozások (öröm, szomorúság, félelem) rögtön és láthatóan is megnyilvánulnak testtartásunkban, mozdulatainkban, arckifejezésünkben. Az örömtől kipirul arcunk, szívünk gyorsabban ver, étvágyunk megnövekedik. A szomorúság meghalványít, étvágyunkat veszi s lassítja az anyagcserét. Haragtól kezünk ökölbe szorul, arcunk (tekintetünk) fenyegető kifejezést ölt és szemünk szikrázik. Hirtelen és heves érzelmek ájulást, agyszélhűdést idézhetnek elő. Tartós bánat, nagyobb csapások ágyba dönthetik az embert s elorvaszthatják a szervezetet.

A léleknek nagy befolyását a testre, sőt az életre legjobban mutatja a különbség az önkéntes koplalók és a szerencsétlenség következtében éreltől megfosztott emberek életképessége között.

Önkéntes koplalók 30–40 napig is kibírták, szervezetük számbavehető kára nélkül. Ellenn Fred 46, Mulatti 43, Jolly 44 napig éhezett. Egy elmebeteg, kit Deviller orvosi műve említ, 33 napig koplalt. Mac Swinney a carki polgármester 63 napos böjtölés után halt meg.

Ezzel szemben, akik kényszerüsből koplalnak, pl. bányába szorultak, hajótöröttek stb., két-három napnál tovább még akkor sem élnek, ha (mint a műkoplalók) minden mozgást kerülnek és elegendő vízhez juthatnak, mert a lelki tényezők romboló hatása jelentkezik a testen. Mily egyszerű szavakkal tanítja ezt már évezredek óta a Szentírás: „A vidám szív virágzó életet szerez; a szomorú lélek elszáritja a csontokat.“ (Péld. 17, 22.) és „A szomorúság sietteti a halált és elzibbasztja az erőt.“ (Jézus, Sirák fia, 38, 19.)

A léleknek a testre kiáradó nagy hatását természetesen az orvosi tudomány is már régóta felhasználta a maga céljaira (psychotherapia.)

A XIX. század anyagi világnézete egy időre visszaszorította ezt az irányzatot, de később, főkép a világháború kijózanító hatásaként ismét hatalmasan előtérbe jutott. A psychotherapiának, vagyis a lélek közvetítésével való gyógyításnak egyik módja a hipnózissal való gyógyítás is (hypnotherapia).

Néhány népszerű mű szerzőjének ama merész és biztos kijelentését, hogy a hypnotherapia oly régi mint az emberiség, alaposan megcáfolja egy tudós német orvos, dr. Loewenfeld udvari tanácsos „Hypnotismus und Medizin“ c. művében. (München 1922. „Geschichtliches“ c. fejezetében). Gassner (német pap, szül. 1727.) és a már említett Mesmer (szül. 1734.) kezdte az új gyógymódot használni, de csak Liébeault-nak „Du sommeil et des états analogues considérés surtout au point de vue de l' action du moral sur le physique“ c. művének megjelenésétől, 1866-tól kezdődik a hypnotherapia tudományos érvényesülése. (Bár a könyvet megjelenésének idején annyira nem vették figyelembe, hogy csak egyetlen példány talált vevőre.)

Mielőtt a hipnózissal való gyógykezelés érdemére térnénk át, egy lényegbe vágó megkülönböztetést kell tennünk a szerint, amint betegségekkel van dolgunk, melyek szervi elváltozáson alapulnak vagy nem.

Akadnak ugyan kis számban orvosok, kik ezt a különbséget tagadják, de álláspontjukkal magukra maradnak és maguk is sokszor használják a hipnózist mint betegség-megkülönböztető eszközt, illetve eljárást annak eldöntésére, hogy szervi vagy csak ú. n. „működési“ (functionális) bajjal állnak-e szemben.

Lássuk előbb azokat a betegségeket, melyek nem járnak szervi elváltozással. Ilyen elsősorban minden hisztériás jelenség, az ideges álmatlanság, bizonyos kényszerek, félelmek, hipochondriás ideges panaszok, káros szenvedélyek (pl. alkoholizmus, morfinizmus) stb.

„Soká tartott — írja Stekel, híres bécsi idegorvos és író — míg átlátták, hogy az ú. n. idegbetegségek lelki betegségek. Most nagy átalakulás történik. A legtöbb idegorvos lelki orvossá válik. Az orvos az emberek nevelője, gyóntatója s tanítója lett.“¹⁾

Az idegbajok alapjukban többnyire vagy nagyrészt functionális lelki betegségek. Mivel pedig a hipnózis révén a sugallhatóság (suggestibilitás) vagyis a lélekre való hatás fokozottabb, már előre valószínűnek látszott, hogy hipnózis a nem szervi elváltozásokon alapuló, hanem functionális bajoknál sikerrel járhat.

¹⁾ Dr. Wilhelm Stekel: „Das liebe ich“. Berlin 1913 VII. Vorwort

A kísérletek csakugyan eredménnyel jártak.

Az elért sikerek okozta lelkes föllángolásban azonban lassankint mutatkozott a füst és korom is. Minden dolognak két oldala van. A tagadhatatlanul elért eredmények mellett a komoly orvosi kar a hipnotikus kezelésnek hátrányait is észrevette.

„A tűznek nappal csak a füstjét, este csak a fényét vesszük észre“, mondotta Eötvös.

A világháborúban és az ezt követő néhány év zűrzavarában, amikor a gyógykezelésnek a hadvezetőség és a körülmények sürgette egyik legfőbb elve a gyorsaság volt, rendkívül megfelelt a hipnózissal főként kényelmes és gyors kezelés. Ezért különösen Nonnes tanár kezdeményezésére, majdnem minden nagyobb hadikórházban felhasználták a hipnózist gyógykezelésre.

A világháború idején természetesen a betegek is folyton változtak, egyik a másiknak adta kezébe a kórházi rendelő kilincsét és így az orvos nem figyelhetett meg a beteget hosszabb időn át, tehát a hipnotikus gyógykezelésnek inkább csak a szembeötflő, pillanatnyi eredményeit és fényoldalait vette észre.

A rendezettebb viszonyok békéje és nyugalma nagyobb világosságot teremtett és ekkor még jobban észrevette az orvosi tudomány a hipnotikus gyógykezelés árnyoldalaait is.

Elsősorban is rájöttek, hogy a hipnotizmussal előidézett gyógyulási eredmények legnagyobbbrészt nem állandóak.

Másodszor kiünt, hogy a hipnózis alapjában csak a betegségnek *tüneteit* tudja eltüntetni, nem pedig magát a baj gyökerét. A hipnózis csak tüneti eljárás, mely nem szünteti meg a hisztériás reakciókra való készséget, csak egyes hisztériás jelenségeket. „Die hypnotische Suggestivtherapie charakterisiert sich demnach im wesentlichen als ein symptomatisches Verfahren“, — mondja dr. Loewenfeld udvari tanácsos, kiváló szakorvos.¹⁾

Harmadszor a baj az eltorlaszolt út helyett más kivezető utat keres vagyis más tünetben nyilvánul meg. Épen az a — már említett — felfedezés, hogy az idegbaj voltaképen lelki baj, tette érthetővé, hogy a nem szervi elváltozáson alapuló betegségek tünetei változtathatók, cserélhetik alakjukat, csak a gyökere marad meg, mely ha nem hajthat ki az eltorlaszolt helyen, hát feltör kerülő úton. Az említett Loewenfeld írja: „Richtet sich (die hipnot. Anwendung) gegen die zu beseitigenden Erscheinungen, so bleibt sehr häufig der gewünschte Erfolg aus, weil die psychischen Momente, durch welche dieselben bedingt werden, unbeeinflusst fortbestehen und ihre pathogene Wirksamkeit weiter betätigen“.²⁾

Hazánkban az „Igazságügyi Orvosi Tanács“ a következőképen nyilatkozott: „Ami a hipnotikus gyógykezelés nélkülözhetőségét vagy nélkülözhetetlenségét illeti, az eljárás jó hatása csaknem kizárólag a hisztéria befolyásában nyilvánul. A tapasztalat a mellett szól, hogy a hisztéria sok esetben gyógyul és csak addig és akkor nem, ha hipno-

¹⁾ Dr. L. Loewenfeld: Hipnotismus und Medizin. München, 1922. 95. old.

²⁾ U. o. 96. old.

tikus kezelés alá kerül. A hipnotikus kezelés, ha meg is szünteti a hisztéria egyik-másik tünetét, annak helyébe mást produkál.¹⁾

A villamos áram is a legrövidebb utat választja, de ha ebben megakadályozzuk, a legközelebbi hosszabb utat választja. Vagy a folyó vize is, ha medrét eltorlaszolja, kiárad és kerülő úton folytatja eredeti irányát. A szervi elváltozás nélküli bajok mindig a legközvetlenebb, — úgyszólván mondhatnók — a betegre legkedvezőbb tünetben jelentkeznek (a külvilágra talán kevésbé kedvező!). Ha ezt a tünetet megszüntetjük, a megmaradt betegség bonyolultabb tünetben fog megnyilvánulni.

Ezért még az ú. n. működési bajoknál is csak nagyon óvatosan nyúlhat az orvos a hipnózishoz.²⁾

Egy barátom tic nerveux-ben szenvedett. Hipnózis révén az orvos eltüntette baját. Nemsokára rá fulladási kényszerképzetek kezdtek kínozni. Ezt is elhipnotizálta az orvos. Néhány hét múlva ennek helyét oly nagyfokú gyomoridegesség foglalta el, hogy ezen már a suggestió sem tudott segíteni.³⁾

Néha még szerencse, ha egyik tünet helyébe másik lép. Veszélyesebb eset, ha a betegség és a hipnotikus suggestió szülte ellentét a lélekben kiváltja azt a belső láthatatlan harcot, mely lassan megőrölheti a lélek békéjét és nyugalomát, sőt elmebajig fokozódhatik.

Amint a fájdalomnak a sírás, a bánatnak a könny, az öröme a mosolygás mintegy a szelepe, a természetes levezetője, úgy a nem szervi bajoknál mutatkozó tünetek is mintegy szelepek, amelyeknek mesterséges bedugulása ép oly kevésbé szünteti meg a bajt, mint a könnyek visszatartása a bánatot, a mosolygás elnyomása az örömet.

Ami pedig a szervi bajokat illeti, a komoly tudomány ezeknek hipnotikus úton megkísérelt gyógykezelését többé-kevésbé kuruzslásnak minősíti.

Maga Krafft-Ebing, a híres elmegyógyász-tanár, a hipnotikus gyógyításoknak nagy kísérletezője és védelmezője írja: „Ein Universalheilmittel kann die Hypnose ebensowenig sein als das Wasser, die Elektrizität und die Massage, schon deshalb nicht, weil sie nur in dem allerdings großen Gebiet der funktionellen Nervenkrankheiten verwertbar ist und in ihrem Erfolg abhängig erscheint, nicht bloß von dem Wissen und Können des Arztes, sondern auch von den guten Willen und gewissen seelischen und körperlichen Dispositionen (Afficirbarkeit u. Suggestibilität) des Kranken.“⁴⁾ És máshelyütt: „Die Hypnose ist keine Panacee für Kranke. Gewisse Heißsporne, die alle möglichen Leiden mit hypnotischer Heilkunst angehen, sollten bedenken, daß sie damit immer Gefahr laufen, eine an sich berechnete und nach Umständen

¹⁾ Az Igazságügyi Orvosi Tanács Munkálatai. Szerk. dr. Moravcsik Ernő Emil. III. kötet, 261. old.

²⁾ Loewenfeld, i. m. 96. old.

³⁾ Dr. Szabó József, egyetemi orvostanárnak, a szegedi ideg- és elmegyógyászati klinika igazgatójának véleménye szerint itt bizonyára „complexusok“ lappanghattak.

⁴⁾ Dr. Krafft-Ebing: Eine experimentelle Studie auf dem Gebiete des Hypnotismus. Stuttgart. 1893. 98. oldal.

recht nützliche Seite der Therapie in Mißkredit und sich selbst in den Verdacht der Charlatanerie (szélhámosság!) zu bringen“.1)

A hipnotizmussal gyógyító orvosok ugyan — már saját igazolásukra is — számos esetet közölnek, melyben szervi elváltozáson alapuló bajokat is sikerrel kezeltek.

Ezzel szemben természetesen a nem sikerült gyógyítási kísérleteket, sőt a hipnotikus kezeléssel még jobban elrontott bajokat elhallgatják. De a hangoztatott sikereket sem kell mindig készpénznek vennünk.

Épen a nagy zajjal és hangos reklámmal hirdetett eredmények tévesszenek meg minket legkevésbé. Maga Forel, a hipnotikus gyógyítások legfőbb védelmezője írja: „A sebészetet a saját haladása, szerényebbé és óvatosabbá tette. Azonban minél kevesebbet tud valamely téren a gyógyászat, annál dogmatikusabbakká válnak a therapeutikus állítások.“2)

Akit érdekel ilyen nagy garral világgá kürtölt csodás gyógyításnak csúfos, megszegényítő és tudományos leleplezése, az olvassa el Dr. Moll Albert berlini orvos-tudósnak következő cikkét: „Ein angeblicher Paradefall des Heilmagnetismus“ (Zeitschrift für Psychotherapie u. mediz. Psychologie I. Band 6. Heft. 321—9 old.)

„A nagy hangon hirdített „csodagyógyítások“ rendesen a töménytelen sikertelenség tátongó ürességét akarják leplezni“.

Ne felejtjük, hogy szervi bajoknál a hipnózissal elért gyógyítások legtöbbször képzelődésen alapulnak, amint ez alapon a kuruzslók és javasasszonyok ép annyi sikeres gyógyításról számolhatnak be.

Emlékezetes az 1926. év első évnegyedéből az ú. n. „delejes asszonynak“ feltűnést keltő esete.

Mélyen elszomorító, döbbenetes és szinte dekadenciára valló tünet, hogy míg a nevezett időpontban elhúnyt Európa-hírű Bársony egyetemi orvostanárnak hatalmas tudását, óriási gyakorlatát, elévülhetetlen érdemeit, százezrekkel éreztetett segítségét és önzetlen jóságát a legtöbb újság egyszeri közléssel és 15—20 sorral elintézte, addig a sashalmi „delejes“ asszony nevetséges kuruzslásáról úgyszólván hónapokon át naponta terjedelmes cikkek, beszámolók, eredeti tudósítások és fényképek jelentek meg.

Én teljesen meg vagyok győződve róla, hogy a „delejes“ asszony által kezelt, szervi bajban szenvedő betegek közül akárhány *valóban* meggyógyítva — *érezte magát*, de persze meg nem gyógyult.

Hiszen ismeretes, hogy sokszor épen a legsúlyosabb betegek, pld. tüdővészések, a legnagyobb veszély vagy a közvetlen kimulás előtt jökedvően, bizakodó hangulattal, teljes egészségesnek érzik magukat, ágyukból felugranak, szobájukat el akarják hagyni; szóval egészségeseknek *érik magukat*, de épen akkor a legbetegebbek. Hasonló hatást váltogat ki a szervi bajban szenvedők lelkében a suggestió és még jobban a hipnotizmus.

Eszembe jut Surányi Miklósnak, kiváló regényíróknak a Nemzeti Újság 1926. márc. 20-i számában (6. oldal) közölt következő elménye:

1) U. o. 102. oldal.

2) Forel, i. m. 263. oldal.

„50 éves férfiú. Ügyvéd, neuraszteniás, gondokkal küzködő, előkelő nevű. Nagy klientélája van, de szóbeli tárgyalásokra nem vállalkozik, mert . . .

Ez az élete egyetlen tragédiája.

Nagyot hall. A hallása évről-évre romlik. Már csaknem teljesen süket. E miatt állandóan levert és ingerlékeny.

A napokban találkoztam vele.

— Pompás színben vagy! — kiáltottam el magamat.

— Hogyne! — felelte diadalmas nevetéssel — most jövök a delejes asszonytól.

— És?

— És már 50% kal jobban hallok . . . már csaknem egészen jól hallok . . . Barátom, mondhatom, az orvostudomány szegényítette magát, annak az asszonynak a kisújjában több van, mint az összes orvos-professorok koponyájában.

— Gratulálok!

És boldogan elrohant. Átvágott az utca túlsó oldalára. Egy autó fülsiketítő tülköléssel száguldott az utcán. Barátom gondolatlan derűvel lépdelt az utca közepén. Az autó egyenesen neki. A járókelők felordítottak. A soffőr az utolsó pillanatban félrekanyarodott és merőz ívben kerülte meg a műsem sejtő embert, akinek a hajszálon függött az élete, de ő sem az emberek jajkiáltásait, sem az autótülkölést, sem a soffőr káromkodását nem hallotta meg. Gyanútlanul, gondtalanul továbbment fel a felső gyalogjáróra és mosolyogva folytatta az útját.

Ép e pontban rejlik a suggestívós módon gyógyító kuruizsákoknak legnagyobb veszélye is.

A hipnotikus állapotról szóló fejezetben említettük, hogy el tudom érni, hogy a médiüm a cukrot keserűnek, az ecetet édesnek érezze, a fagyút csokoládénak, a vizet pezsgőnek nézze. Ép így el tudom érni hipnózissal, hogy a beteg és szúvas (carious) fogú ember ne érezze fájdalmát, de a szúvasodás megmarad és továbbterjed! A tüdővészessel el tudom hitetni, hogy már semmi baja, de azért az immár veszélytelennek hitt köpetének szétszórásával csak annál jobban terjeszti a baját.

A betegségek megérzése, a bajoknak tünetei, a kösök okozta fájdalom mindmegannyi áldása Isten jóságának és bölcsességének; mert ezek figyelmeztetnek bennünket, hogy ügyeljünk magunkra, keressünk segítséget és orvosságot, mert küzdebbön a baj.

Csak tapasztalatlan felületesség vélheti, hogy a teljes fájdalom-nélküliség egyuttal mindig boldogságot és szerencsét is jelent.

Dr. Dekker külön könyvben „Fühlen und Hören“ c. híres munkájában (Stuttgart, Kosmosgesellschaft, évszám nélkül) mesteri módon mutatja ki a testi fájdalomnak csodálatos célszerűségét és pótolhatatlan szükségességét épen egészségünk érdekében.

A fájdalom kikényszeríti figyelmünket a gyógyításra szoruló testrészre. „Sohasem a betegség hajtja az embereket az orvoshoz — mondja Dekker — hanem a fájdalom“. Szóval a fájdalom jóakaró figyelmeztetőnk, tanácsadónk, útbaigazítónk, nevelőnk.

Valakinek szálla megy a lábába. Ha nem fájna, észre sem venné vagy ha igen, ki se huzná az idegen testet, ami fertőzés esetén halálát

is okozhatná. Mindenki saját tapasztalatából tud eseteket, hogy az orvos a lábbadozó betegnek megtiltja a felkelést, de ez épen azért, mert már nem érez fájdalmat és már nem érzi betegségét, füttyöt hány az orvosi tilalomnak, visszaesik betegségébe és esetleg belepusztul.

Ugyancsak Dekker figyelmeztet arra, hogy testünk különféle helyein a fájdalomérzés foka különböző, a szerint a milyen fokú veszedelem fenyegeti az illető testrészt. Így pl. a hashártyagyulladás oly óriási fájdalmat okoz, hogy a beteg mozdulni, sőt még lélegzeni is alig tud. És ime: épen a hashártyagyulladásnak legfőbb orvossága a föltétlen és lehető legnagyobb nyugalom.

Csak azok a testrészek fájdalomérzékenyek, melyeknek betegsége esetén a fájdalom célszerű.

A fájdalom továbbá az orvosra is rendkívül fontos a betegség megállapítása érdekében. Talán innen van, hogy a külső, amúgy is könnyen észrevehető (pl. rákos) daganatok csak ritkán fájnak.

Amikor tehát a beteget hipnotikus fájdalom-érzéstelenítéssel újszólván megtevesztjük és a gyógyulás hamis tudatát ébresztjük, neki csak ideiglenes és látszólagos szívességet teszünk. Ellenben lelkiismeretlenül abba a veszélybe döntjük, hogy az orvost kerülje, a betegséget elhanyagolja és csak akkor ébredjen veszedelmes állapotának tudatára, amikor a fájdalom nélküli, tehát észrevétlenül és ellenküzdelem nélkül tovább pusztuló betegség már a gyógyíthatatlanság fokára jutott. „Ha a tűzjelző őrt agyonütjük, ne csodálkozzunk azon, ha a tűzvész akadálytalanul tovább pusztít“.

Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a hipnotizmussal való gyógykezeléssel tag tér nyílik *therapeutikus és erkölcsi visszaélésekre.*¹⁾

Az összes orvosi tekintélyek, melyek hypnotherapiáról irnak, kivétel nélkül hangsúlyozva említik, hogy a hipnotikus gyógykezelést csak elsősorú, rendkívül lelkiismeretes és gyakorlott orvosra bizzuk. „Nur in der Hand des erfahrenen Arztes — írja Krafft-Ebing — erscheint mir die Suggestivbehandlung ein wertvolles Heilmittel, dessen Bedeutung immer allseitiger zur Geltung gelangen wird. In ihrer praktischen Verwertung steht die Hypnose als eine Art psychische Operation nicht hinter den Anforderungen zurück, welche hinsichtlich einer leiblichen an den Chirurgen gestellt werden müssen.“²⁾

És nem e sorok írója mondja, hanem Forel, a hipnotikus gyógykezelés leghangosabb és legtekintélyesebb védője s terjesztője, aki még hozzá sem Istenben, sem lélekben nem hitt, aki a hazugságot is megengedhetőnek tartotta,³⁾ tehát egyáltalán nem volt gyengéd lelkiismeretű, mégis így ír: „Gyógykezelő lelkiismeretünk mérlegelésénél mindig és minduntalan ama kérdés előtt kell állnunk: nem ártottál-e többet, mint használtál?“⁴⁾ Ha ezt koros egyetemi tanár, a hipnotiz-

1) V. ö. Forel i. m. 279. és 293—4. oldal; A. H. Hübner: Lehrbuch d. Forensischen Psychiatrie. Bonn. 1914 125—7. old. Völgyesi Ferenc: A Hipnózis helye s alkalmazása a modern gyógyászatban. Bpst. 1920. 152. és 190—2. old.; Dr. Nemes N. Z.: A Hipnotizálás. Bpst. 1925. 92. és 95. oldal.

2) Dr. Krafft-Ebing i. m. 97—98. old.

3) Forel, i. m. 175. old.

4) U. o. 262. old.

musról szóló művek szerzője és a hipnotizmus terén ismert szak-
tekintély mondja, mit várhatunk másoktól!

Hogy kevésbé ügyes orvosok mily jelentékeny károkat okoz-
hatnak hipnotikus kezeléssel, arra szomorú adatokat közöl dr. Fried-
rich: „Die Hypnose als Heilmittel“ c. művében.¹⁾

A hipnotizmusról, mint gyógyító módnak jogosultságáról, hatá-
sáról, alkalmas voltáról, még nincs az orvosi tudománynak kifejeze-
sedett álláspontja. Ma még ellentétes vélemények harcolnak ellene és
mellette. A döntés órája még nem érkezett el. Ez a jövő feladata.

Am akármilyen irányban döntsön is a jövő és akármilyen állás-
pontra helyezkedjenek már ma is azok az olvasóim, kik betegségükben
igézőnél keresnek menedéket, minden esetben fogadják meg e sorok
írójának számos megfigyelés, sok évi tapasztalat és önzelen jóakarát
alapján adott következő három tanácsát:

1. *A hipnotizáló csak orvos legyen, még pedig elsősorú orvosi
tekintély, akit ebben a minőségében orvostársai is elismernek.*

A hipnotikus gyógyításhoz t. i. épen nem elégséges az igéző
képeség és a beteg részéről a kellő suggestibilitás, hanem szükséges,
hogy a hipnotizáló alaposan ismerje az emberi szervezetet, a test
működését és gyorsan, biztosan fel tudja ismerni a baj okát s forrását,
ismerje a hipnózis veszélyeit és megóvja betegjét olyan sugallatoktól,
melyek ártalmára lehetnek. Végre csak erkölcsösnek ismert orvosra
szabad magunkat rábízunk, mert hiszen a hipnózisban (sőt posthipn.
parancs révén utána is) oly viszonyba kerülünk az igézővel, hogy neki
és kénye-kedvének teljesen és védtelenül kiszolgáltatjuk magunkat.²⁾

Reklámra, főképp önreklámra ne adjunk semmit. Minél több a
reklám, annál kevesebb legyen a bizalmunk. Megeshetik, hogy az igéző,
éppen kezeltjének a maga dicsőítését és reklámozását is suggerálhatja!

Az olyan hipnotizálók pedig, — legyenek bár orvosok — akik
napilapokban cikkeket íratnak nevük gyorsabb forgalombahozása végett,
már tisztán erkölcsi szempontból is fölötte gyanúsak.

2. *Úgy a hipnózis egész ideje alatt, mint általában valahányszor
a médium az elaltató orvossal bármikor és bármely helyen összejön,
föltétlenül mindig legyen jelen egy általa választott tanu.*

A tanu jelenlétét a törvény, helyesebben befügyminiszteri rendelet
is előírja (103 816/1894. sz. B. M. rend. 2. b. pontja). Az az orvos
tehát, aki tanu jelenléte nélkül igéz, kihágást követ el és bármikor
följelenthető.

A tanu elsősorban az igézendő érdekét, de nem utolsó helyen
az igézőt is védi!

A műtéthez is mindig legalább két orvos jelenléte szükséges.
Már pedig a hipnotizálás még kényesebb „lelki műtét“. Már fentebb
idéztük Krafft-Ebing egyetemi orvostanárnak szavait: „In ihrer prakti-
schen Verwertung steht die Hypnose als eine Art psychische Operation,

¹⁾ Annalen der städt. allgemeinen Krankenhäuser in München. VI. Band.
München. 1894.

²⁾ Lásd Magyar Jogí Lexikon. IV. kötet, 268–9. oldal. Forel, i. m. 279. és
293–4. oldal. Völgyesi F.: i. m. 152. s. 190–2. o. Dr. Nemes: i. m. 92. és 95. o.

nicht hinter den Anforderungen zurück, welche hinsichtlich einer leiblichen an den Chirurgen gestellt werden müssen“. ¹⁾ Ugyanígy nyilatkozik Schrenck-Notzing, egyet. orvostanár is. ²⁾

Minden valamire való orvosi szakkönyv is idézi és magáénak vallja Bernheim és Liébeault igézési szabályait, melyeknek elseje így szól: „Minden hipnotizálásnál legalább egy alkalmas tanut kérjünk — úgy a hipnotizált, mint a hipnotizáló védelmére.“ ³⁾

Ezért a hipnotizáló orvosok, kik adnak valamit jó hirnevükre, az emberrel veleszületett gyarlóság ⁴⁾ miatt tanuk nélkül sohasem igéznek. Amelyik orvos tanu nélkül hipnotizál, azzal szemben már előre is óvatosak legyünk, mert aki a törvény szavát és a közérdeket kijátsza, attól nem lehet várni, hogy a mi érdekeinket is szem előtt tartja. Amelyik orvos pedig tiltakozik a tanu ellen, azzal szemben hatványozott fokban legyünk bizalmatlanok! A tanu jelenléte époly kevéssé becsmérlő, mint sebészeti műtétéknél a második orvos, mint szerződéseknél az előirt tanu, mint a világ mindmegannyi pénztárához utalt ellenőr vagy a magas kormány ellenőrzésére rendelt fegfelsőbb állami számvevőszék. ⁵⁾

3. *Előre kössük ki, hogy az igéző a suggestiv szavakat csak hangosan mondja, úgyhogy a tanu is minden szót érthessen, nem pedig a médium fülébe sutto-gva.*

Én tanulmány céljából bel- s külföldön sok hipnotizáló orvos rendelőjét szemléltem meg. Sajnos, a legtöbb helyen — ha jelenlétemtől eltekintek — tanuk nélkül hipnotizálták. Egy fővárosi hipnotizáló orvos rendelőjében 1922. július havában a következő jelenetet láttam: Wetterstrand módszere alapján alaposan elsötétített szobában 8 személy (többnyire nő) hipnotikus álmát aludta. Az egyik közönséges széken, a másik karos vagy kerti széken ült, egy leány pedig a diványon feküdt. A nagy sötétség miatt az alvókat az orvossal való eszmecsere közben csak egyenként vettem észre, amint szemem a sötétséghez lassanként hozzászokott. A kezeltekre a titokzatos sötétség és a sok alvónak szinte félelmetes szemlélése már magában véve is altató, suggeráló hatással van s nagyon megkönnyíti az igéző működését. Míg az összes betegek hipnotikus álomban pihentek, az orvos ur az épen jelentkező új beteget altatta el, utána a suggestiv szavakat oly halkán sutto-gta a fülébe, hogy egy szót sem értettem belőle. ⁶⁾

¹⁾ Krafft: i. m. 98. oldal.

²⁾ Dr. Freiherr v. Schrenck-Notzing: Die gerichtlich medizinische Bedeutung der Suggestion: Archiv für Kriminal-Anthropologie u. Kriminalistik. — Leipzig. 1901. V. Band. 3. és 6. old.

³⁾ Forel, i. m. 173. oldal.

⁴⁾ Adatokkal szolgál: Delboef: „Die verbrecherischen Suggestionen“. Zeitschrift für Hypnotismus. 1894. März. és Forel i. m. 175. oldal.

⁵⁾ E tekintetben mintaszerű Dr. Szabó József egyetemi orvostanárnak, a szegedi ideg- és elmeorvosorvosati klinika igazgatójának eljárása, aki pl. fiatal nőket legszívesebben orvosnőkkel altat el, kik utasításai szerint végzik teendőjüket.

⁶⁾ Könyvem összes példáit mindenütt nyílt és határozott adatok kíséretében említem. E helyen azonban visszatart ettől a vendéglátó orvos úr szívéssége iránti hála, aki interieurjébe bepillantást engedett.

Egy nagytekintélyű orvostanár, akit úgy rendkívüli tudása, mint kristály-jelleme miatt fölötte tiszteltek, a tanuval szemben felhozta előttem azt a nehézséget, hogy a kezeltnek néha nagyon kényes természetű ügyeket kell közölni az orvossal, ami nem teszi kívánatossá tanu jelenlétét. E nehézségre a következő négy megjegyzésem volna:

a) Mindig akad egy-egy bizalmas barát vagy barátnő, akit a beteg beavathat a titokba.

b) Még ha a beteg nem is találna alkalmas tanut, a magánügy kivételes érdekének háttérbe kell szorulnia a közérdekkel szemben.

Végrendeletet vagy szerződést is tanuk jelenlétében kell megkötöni. Nos, megtörténhetik, hogy a tanu nélkül végrendelező vagy szerződő fél mindenki által elismert s méltányolt igazságtalanságot vagy nagy kárt szenved ez alaki hiba miatt, a bíróság mégsem veheti figyelembe a magánfél érdekét, mert a tanuk jelenlétét épen a közérdek kívánja.

c) A nevezett miniszteri rendeletet nem jogászok fogalmazták meg, hanem az Igazságügyi Orvosi Tanács, tehát csupa orvos, köztük a bold. Dr. Moravcsik Ernő, aki maga is szaktekintély volt a hipnózis terén. És aki először követelte a hipnotikus gyógykezelésnél tanu jelenlétét, Dr. Liébeault volt, tehát ugyancsak orvos, nem pedig „laikus“.

d) Ennek ellenére nekem sem volna kifogásom az ellen, hogy a nevezett miniszteri rendeletben (szó szerinti szövegét lásd a XV. fejezetben) a 2. b. ponthoz hozzáfűzzék: „Amennyiben pedig oly kényes természetű kezelésről volna szó, mely tanunak jelenlétét nem teszi kívánatossá, az orvos csak az esetben hipnotizálhat, ha a médium tanukkal láttamozott nyilatkozatban erről a jogáról kifejezetten lemond.“

Az írásnak megkövetelése már magában erős memento volna úgy a betegre, hogy neki a tanura joga van, mint az orvosra, hogy neki is joga s kötelessége tanut alkalmazni.

Fejezetünk végén szükségesnek vélem Dr. Loewenfeld udv. tanácsosnak, a híres müncheni orvos-tudósnek és írónak őszinte megállapításait közölni. Loewenfeld 35 év óta foglalkozik úgy irodalmi és elméleti, mint gyakorlati téren a hypnotherapiával,

Alább idézett szavait a már többször említett következő művéből veszem: „Hypnotismus u. Medizin. Grundriß der Lehre von der Hypnose u. der Suggestion mit besonderer Berücksichtigung der ärztlichen Praxis“. München. Verlag von I. F. Bergmann. 1922.

1. „Hogy a hypnotherapia értékét kellően megítéljük, szükséges, hogy ne csak jó oldalait, hanem árnyoldalait is tekintetbe vegyük“. (101. old.)

2. „Ehhez járul az a körülmény, hogy a hypnotherapia eredményei nem mindig földik az elméleti várakozásokat“. (102. old.)

(A következő jelentőségteljes szavakat az eredeti szöveggel közlöm). „In nicht wenigen Fällen, in welchen die hypnotische Behandlung in Betracht kommt, begegnen wir Komplexen von Symptomen, von welchen einzelne der hypnotischen Suggestion entschieden zugänglich sind, während andere für die Suggestivbehandlung überhaupt sich nicht eignen oder wenigstens auf anderem Wege sicherer als durch diese beseitigt werden. Die seelischen Fäden, an welchen die

einzelnen Krankheitserscheinungen hängen, sind häufig verwickelt und verborgen“. (96. old.)

3. „A teljes eredménytelenségnél gyakoribbak az ideiglenes eredmények. Gyakran sikerül a tünetek egyikét hipn. suggestióval eltüntetni, míg a többi érintetlen marad“. (102. old.)

4. „Hogy a hipnózis alkalomadtán könnyebb és súlyosabb egészségi zavarokat idézhet elő, bizonyítja az irodalomban is említett számos eset“. (102.—3. old.)

5. „Hipn. kezeléssel a beteg állapotának súlyosbodása is előidézhető“. (105. old.)

6. „Hogy mely bajok és tünetek alkalmasak hipn. kezelésre, arra vonatkozólag még a legtapasztaltabb és legilletékesebb hypnotherapisták között is nagy nézeteltérések vannak“. (110. old.)

7. „Schultzzal egy nézetem vagyok abban, hogy még azokban az esetekben is, melyek a hipnotikus kezelésre alkalmasak, előbb mindig éber-kezelést alkalmazzunk és csak ha ez elégtelennek bizonyul, fordulhatunk a hipnózishoz“. (110. és 118. old.)

8. Végre halljuk legfontosabb kijelentését: „A hipn. suggestiónak mint gyógyító módszernek (legeslegujabban) hatalmas versenytársa akadt az éber-suggestióban. *Az éber-suggestióval ugyanazokat a gyógyeredményeket érhetjük el, mint a hipn. kezeléssel*“. Az eredeti szöveg szerint: „Die im Wachzustand geweckte Heilvorstellung kann dieselben Heilwirkungen entfalten, wie die hypnotische Heilsuggestion. (119. old.)

XV. FEJEZET.

A hipnotizmus büntetőjogi szempontból.

Büntetőjogi szempontból külön kell választani az igéző és az igézett személyét.

Az igézőt illetőleg voltaképen külön elbírálás alig jöhet szóba. Amint a német és osztrák büntető törvénykönyvekben, úgy a magyar Btkben is kimondottan a *hipnotizmusról* nincs is szó, nincs rá külön §. Ez a szó nem is fordul elő a szövegben. De nem is fordulhat elő, mert miként a szabad elhatározással rendelkező ember, úgy az igéző is mindazt a sok bűncselekményt, vétséget és kihágást elkövetheti, mellyel a Btk. és a Kbt. (kihágási büntető törvénykönyv) szakaszai felölelnek, — s így a cselekmény mindig a szerint minősül, hogy *mit* követtek el: egészséghaborítást, csalást, gyilkosságot?, stb., — és az ezekre vonatkozó szakaszt alkalmazza a bíróság. Például, ha akár a hipnotizáló, akár a harmadik személy felhasználja a médium hipnotikus állapotát, hogy tőle valamit elvegyen, a 333. §.-ba ütköző lopás tényálladékát követi el; ha a tettes azért hipnotizálta a médiumát, hogy ez a kívánt dolgot maga adja át, és a tettes ama célból ejtette hipnotikus álomba a médiumot, hogy ennek öntudatlan állapotát felhasználva magának vagy másoknak jogtalan anyagi hasznot biztosítson: a 379. §.-ba ütköző csalást követi el, mert ily esetekben a ravasz fondorlattal elkövetett tévedésbeejtés forog fenn.

Egészen másként áll a dolog a médiumot illetőleg. Itt elsősorban az a kérdés jöhet szóba, hogy a hipnotizban elkövetett cselekedetekért felelősségre vonható-e a médium?

Különböztetnünk kell! Ha a médium, akarata nélkül jutott hipnotizisba, akkor ez állapotban elkövetett egyetlen cselekedetéért sem terhelheti felelősség. Rá is vonatkozik a Btk. 76. §.-a, mely így szól: „Nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy akinek elmetehetsége meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt.“

A posthipnotikus állapotban elkövetett cselekedetek jogi megítélésében nagyon érdekes és általam is föltétlen helyesnek ítélt álláspontot hirdet a „Magyar Jogi Lexikon“, mely ekként szól: „A posthipnotikus suggestió folytán elkövetett cselekmény esetén csak annyiban változik a helyzet, hogy a médium felmentése nem a Btk. 76. §., hanem a 77. §.-ának ama szavaira alapítható, hogy: „Nem számítható be a cselekmény, ha elkövetője ellenállhatatlan erő által kényszerített arra. Aki felelősségre vonható, az egyedül a *hipnotizáló*, de nem mint fölbujtó, mert a fölbujtás beszámítás alá eső tettetést tételez fel, hanem mint közvetett tettes.“¹⁾

¹⁾ VI. köt. 268. oldal.

Arra az esetre, ha a bűncselekményt elkövetett médium beleegyezett az ígérésbe, a Magyar Jogi Lexikon, mely az általános magyar jogi felfogást tolmácsolja és e sorok írójának álláspontját is fedi, a következőképen ír:

„Ha ez elkövető beleegyezett a hipnotizáltatásba, ismét különbség teendő: tudta-e hogy vele, mint leendő eszközzel büntetendő cselekmény fog elkövetetni, vagy nem? Ha nem tudta és pl. abban a meggyőződésben volt, hogy vele csak kísérletezni fognak, vagy hogy őt gyógyítás céljából altatták el, nem büntethető és javára az imént kifejtett tételek teljes mértékben alkalmazandók; nem büntethető ad culpam sem, mert a gondatlanság megkívánja az eredmény képzetének létezését, már pedig aki ártatlan kísérletezések vagy éppen gyógyítási célból egyezik bele elaltatásába, annak tudatából ki van zárva az eredmény képzetének létezésé; az, magyarán mondva nem tehet róla, ha a hipnotizáló az ő öntudatlan állapotával visszaélve, vele büntetendő cselekményt végeztet. A felelőségre vonható személy e második esetben is egyedül a hipnotizáló, ki közvetett tettesként lesz büntetendő. Egészen más az eset, amidőn valaki azért hipnotizáltatja magát, vagy azért egyezik bele elaltatásába, hogy a hipnotizáló vele büntetendő cselekményt követhessen el; ilyenkor az aktió libera in causa (az okban szabad cselekedet) elvei alkalmazandók, tehát a hipnotizáló és a médium mint tettestársak büntetendők; az előbbi a fent kifejtett okoknál fogva, az utóbbi pedig azért, mert a döntő súly nem az elkövetés, hanem az elhatározás idejére esik, ez utóbbi időpontban pedig a beszámíthatóság kétségen kívül áll; a külső cselekvés későbbi volta nem szünteti meg a causalis nexust (okozati összefüggést) az elhatározás és végrehajtás között, a médium tettes, mert teljes öntudattal tette önmagát az általa elkövetni szándékoltt büntetendő cselekmény jövődöbeli eszközévé¹⁾.)

Teljesen más megítélés alá esik azonban az a kérdés, hogy adott esetben a bíró, mikor tekintse a médium hipnotizált állapotát akarata ellenére beálltnak?

A bírónak a hipnózisban elkövetett bűnténynél a hipnotizált állapotot kizárólag csakis abban az esetben szabad mentő vagy enyhítő körülménynek tekinteni, ha akár a médium, akár más személy vagy körülmény kétségtelenül bizonyítani tudja, hogy a médiumot valóban tudta vagy akarata ellenére altatták el és hogy a szóban levő cselekedetet valóban hipnózisban követte el.

Mert hiszen másként minden bűnös könnyen védekezhethék azzal, hogy hipnózisban követte el a bűntényt és hogy őt ismeretlen egyén hipnotizálta.

Amikor tehát pl. a budapesti kir. ítélőtábla mint büntető bíróság a gyilkosság és rablás büntette miatt vádolt Wittenberg László esetében nem ismerte el a vádlott ama védekezését, hogy a tett elkövetésekor Ernő nevű öccse hipnotikus befolyása alatt állott, ezt csak helyeselni lehet, mivel vádlott nem tudta ezt a körülményt kétségtelenül bizonyítani.

Csak a megokolást nem tartom a magam részéről teljesen helyt-

¹⁾ IV. köt. 258—269. old.

állónak. A nevezett kir. ítélőtáblának 19. pont B. 1676/1924. sz. ítéletének idevágó pontja nyanyis így szól: „Ami a beszámíthatóság kérdését Wittenberger László javára illeti, a kir. tabla úgy találta, hogy a nevezett vádlott javára beszámíthatóságot kizáró ok fenn nem forog. Ugyanyis az Igazságügyi Orvosi Tanács szerint az, hogy hipnotikus állapotban cselekedett légyen, több feltétel fennforgása alapján állapítható meg és pedig a hipnotizált egyének hiszteriásnak kell lennie, hogy továbbá cselekményét gépszerűleg hajtsa végre és hogy a parancs teljesítése után a hipnotizált egyén a legteljesebb visszaemlékezés hiányával ébredjen fel az álomból“

Először is láttuk, hogy teljesen egészséges lelkű és nem hiszterikus egyént is lehet hipnotizálni. Különös mértékben áll ez olyanra, akit valamely igéző már többször hipnotizált, aminek lehetősége testvérek között valószínű is.

A cselekedetnek gépszerű végrehajtása sem tartozik a hipnotikus cselekedet föltétlen ismertető jelei közé. Én ugyancsak sok médiumot láttam az életben, de akárhány a suggerált feladatot olyan természetességgel oldotta meg, hogy idegen tanu, aki a hipnózisról nem tudott nem is sejtette volna, hogy médium áll előtte. Végre tény, sőt általános szabály, hogy a hipnotizált nem emlékszik a hipnózis alatt történteke, de ez alól is vannak kivételek. Különösen a posthipnotikus hatás alatt történt cselekedeteknél.

A legnagyobb nehézséget nem is a hipnózisban elkövetett cselekedetek megilélése okozza, hanem a posthipnotikus cselekedeteké, hiszen ilyen esetekben a médium a bűntényt saját tettének és saját elhatározásából eredettnek minősíti és ismeri el. Különösen ama posthipnotikus cselekedeteknél, melyek a hipnotizálást csak napok hetek, vagy még hosszabb idő mulva követik (suggestion a échéance) rendkívül nehéz a hipnotizálás tényét bizonyítani. Itt oly nehézség előtt áll a bíróság, melyet ezidőszerint megoldani nem tudunk.

A hipnotizmus körül különben hazánkban még nem fejlődött ki joggyakorlat, ami főkép három körülményben leli elfogadható magyarázatát.

Először is nálunk általában mégsem olyan veszélyesek és gyakoriak a hipnotikus visszaélések, mint tőlünk nyugatra. Másodszor a hipnotikus bűntények a dolog természeténél fogva vagy tudatlanságból titokban maradnak, vagy legalább is nem jutnak a hatóság hivatalos tudomására. Végre az esetek legtöbbszörét a rendőrség intézi el, tehát nem kerül bírói útra s ha oda kerül is, az elsőfokú bíróságok ítéletében megnyugodva, felebbezés híjján nem jut feljebb s így a legfelsőbb bíróság tudomására sem jut.

Pedig nagy szükség volna, hogy e kérdéssel komolyabban foglalkozzunk. Elsősorban is le kellene fektetni azt a nagy elvet, hogy aki mást tudta és beleegyezése nélkül hipnotizál, a személyes szabadság megsértésének büntettét illetve vétségét követi el (Btk. 317.—325. §.)

A hipnotizmusra vonatkozó törvényszerű intézkedésekben legelőjár Belgium, mely 1892. évi május 30-án megalkotta a hipnotizmusra vonatkozó „törvényt“. Ugyanyilen értelemben intézkedett hazánkban az 1894. évi dec. 19-én kelt 103.816. számú belügyminiszteri rendelet is

E rendeletet fontossága miatt szóról-szóra közöljük.

„103 816/1894. B. M.“

M. kir. Belügyminiszternek rendelete

a hipnotizálás gyakorlása tárgyában.

(valamennyi törvényhatóságnak).

A hipnotizálás, mint olyan eljárás, amelynél fogva valaki öntudatlan és így védtelen állapotba hozható, csakis bizonyos feltételek betartása mellett lévén megengedhető, az Országos Közegészségi Tanács javaslatára a következőket rendelem:

Tekintettel arra, miszerint a hipnotizálás szakavatott orvosok kezében betegségek gyógyítására alkalmas, de avatatlanok által gyakorolva a hipnotizáltaknak, sőt a szemlélőknek egészségét különböző mértékben veszélyeztetheti, tekintettel továbbá arra, hogy a hipnotizált egyén oly cselekedetekre is felhasználható, amelyek reá vagy másokra nézve sérelmesek, esetleg a törvények által tiltva vannak:

1. Orvosi gyakorlatra nem jogosított egyéneknek a hipnotizálást egyáltalán eltiltom.

2. Orvosok a hipnotizálást csak gyógyítás céljából s a következő feltételek betartása mellett gyakorolhatják:

a) Nagykorú egyén saját, kiskorú vagy gondnokság alatt álló egyén, szülei, gyámja vagy gondnoka beleegyezése nélkül nem hipnotizálható;

b) a hipnotizálás csak harmadik személy jelenlétében szabad.

A jelen rendeletem ellen vétők kihágást követnek el és amennyiben cselekedeteik a büntetőtörvénykönyv rendelkezései szerint súlyosabb beszámítás alá nem esnek, — tizenöt napig terjedhető elzárással és 100 forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendők.

Felhívom a Címet, hogy e rendeletemnek hatósága területén való közzétételéről, pontos végrehajtásáról és az ellene vétőkkel szemben a büntető eljárás megindításáról gondoskodjék.

Budapesten, 1894. évi december hó 19-én. Hieronymi s. k.“

E rendelet 2. pontjának első mondata az orvosnak is csak gyógykezelés céljából engedi meg az igézést.

Vannak, akik úgy vélik, hogy a hipnotizmusnak tanulmányozás céljaira való fölhasználását tiltó rendelkezés a tudomány fejlődésében meggátolja. Erre az ellenvetésre a következőket jegyzem meg:

Ugyan-e címen meg kellene engedni az embereken végrehajtható vivisectiót is (élő lényeknek kísérleti célból való boncolása); mi több, e címen el kellene rendelni minden halottnak a boncolását is, mert mindez szintén elősegítené a tudományt. A különféle gyógyszereknek és mérgeknek rabokon és halálra ítéltéken való kipróbálása — mint a 90-es években néhányan ajánlották — szintén elősegítené az orvos- és természettudományok fejlődését.

De én úgy gondolom, hogy nem az ember van a tudományért, hanem a tudomány az emberért. Ezért nem engedi meg a törvény a vivisectiót emberen, ezért nem rendel el valamennyi halottnak boncolását, még a legérdekesebb és legritkább betegségek esetén sem, mert a felsőbb, erkölcsi, emberséges és kegyeleti szempontokat előbbre helyezi a csupán tudományos szempontoknak.

A hipnotikus kísérletekkel együtt jár a legnagyobb visszaélések közeli lehetősége. Ezért helyesen korlátozza a rendelet az igézést csak gyógykezelésre.

De hogy a kecske is jóllakjék, meg a káposzta is megmaradjon, azaz a mi esetünkben, hogy se a fenti rendelet szelleme, se a tudomány érdeke ne szenvedjen, a rendelet 2. pontját esetleg megtoldhatnók (c. betű alatt) a következő mondattal: „Gyógyításon kívül kizárólag tudományos kísérletezések céljából csak egyetemek orvosi fakultásainak amaz orvostanári foglalkozhatnak hipnotizálással, akiknek ezt a fakultás javaslatára a belügyminiszter bizonyos időre, vagy egyszer s mindenkorra megengedi.“

Ez esetben a tudományos kísérletezések is megtörténhetnének a legilletékesebbek részéről, másrészt úgy a kísérletezők magas állása, mint az egész orvosi fakultás tekintélye elég biztosítékot nyújtana visszaélések lehetősége ellen.

E fejezetben még két kérdésre kell válaszolnunk, melyekre másutt nem igen akadunk feleletre.

Az egyik az, hogy adhatunk-e hitelt a hipnotizált médium tanu-vallomásainak?

A leghatározottabban felelem, hogy közvetlenül semmiesetre sem!

A médium hipnózis alatt épúgy tévedhet és hazudhatik, tehát hamis adatokat közölhet, mint éber állapotban. Sőt mi több, az adott suggestió éppen arra irányulhatott, hogy a tanuvallomás hamis legyen.

Közvetve természetesen annyiban értékes lehet a hipnotizáltnak vallomása, amennyiben adatokat illetve támpontokat tartalmazhat az ügy megvilágítására.

Dr. Hübner A. H. egyetemi orvostanár, a törvénszéki elme-gyógyászat ismert szaktudósa ezt mondja: „Welchen Wert hat das Zeugnis eines Hypnotisierten? In dieser Beziehung muß vorangestellt werden, daß auch in der Hypnose gelogen werden kann. (Eredetiben dült betűkkel:.) Besonders vorsichtig muß man in der Bewertung derartiger Zeugenaussagen sein.“⁽¹⁾

Schrenck-Notzing, müncheni orvostanár pedig így ír: „Hypnotisierte lügen mitunter ebenso, wie wache Menschen, deswegen kann das Zeugnis eines Schlafenden nur einen relativen Wert beanspruchen und ist keineswegs mit einer eidlichen Zeugenaussage vergleichbar.“⁽²⁾

Nagyon helyesen mondja Bernheim e pontban a médiumokról, hogy saját képzeletüknek megcsaltjai, akik öntudatlanul meghamisítják az igazságot, amennyiben hol elvesznek belőle, hol hozzátoldanak.

A második kérdés az, hogy bűntények kipuhatolására vagy tettesek előkerítésére felhasználható-e a hipnózis.

E sorok íróját már két ízben felkérték, hogy ilyen célból hipnotizáljon gyanúsítottakat. Egy esetben hivatalos hatóság, másik esetben magánszemély részéről. Utóbbit említtem meg. Sopronban (Vasuti sor 9.) Riegel Anna urnőtől, a Brennbergi köszénbánya igazgatójának

¹⁾ Prof. Dr. A. H. Hübner: Lehrbuch d. Forensischen Psychiatrie. Bonn 1924. 127. oldal.

²⁾ Dr. Schrenck-Notzing: „Die gerichtlich medizinische Bedeutung d. Suggestion: Archiv für Kriminal-Anthropologie. Leipzig 1900. V. Band 11. oldal.

özvegyétől hatalmas összeget loptak el. Minden kutatás hiábavalónak bizonyult, pedig az úrnőnek megvolt a maga alanyi gyanúja olyannal szemben, aki ellen viszont tárgyi okokból nem lehetett vizsgálatot lefolytatni. Az úrnőnek egyetlen reménye volt, hogy a gyanúsított hipnotikus úton vallja meg tettét. E célra e sorok íróját kérte fel. Válaszomat egész terjedelemben közlöm, mert ez egyúttal válasz feltett kérdéseinkre is:

„Nagyságos Asszonyom!

B. és megtisztelő levelére a következőkben válaszolok:

1. Először is senkinek jogában valakit — annak akarata ellenére — hipnotizálni. A hipnotizálástól való vonakodás még egyáltalán nem lehet terhelő körülmény valakire.

2. Tegyük fel azonban, hogy a gyanúsított engedné magát megigéztetni, sőt tegyük fel még azt is, hogy csakugyan ő a tettes.

Minden igéző tudja, hogy a hipnotizálásnak egyik lényeges föltétele a médium részéről a lelki nyugodtság, főképp az első elaltatásnál. Ha azonban a médium csak sejtené is az elaltatás célját, a titok elárulásától való félelem oly izgatottá tenné, hogy e lelki nyugtalanság az elaltatást lehetetlenné tenné.

De tegyük föl a kedvezőbb, sőt a legkedvezőbb esetet, hogy sikerülne a gyanúsítottat elaltatni és hogy a hipnózisban megvallaná, hogy a pénzt ő lopta el. Akkor sem lehetne e vallomásra építeni. Mert nincs a világon olyan bíróság, mely öntudatlan állapotban történt tanúvallomást hivatalosan tudomásul venne.

Itt legfeljebb arról lehetne szó, hogy az elaltatott oly körülményeket árulna el, melyek alapul szolgálhatnának újabb eljárásra, pl. házkutatásra. Ámde itt viszont az ellenkező veszély lehetőségével is számolnunk kell.

T. i. hipnózisban a képzelet ép oly szabadon és korlátlanul csaponghat, mint közönséges álomban. Jelen voltam egy elaltatásnál, melyen a babonás igéző a hipnózisban levő médiumtól meg akarta tudni, hogy távollévő beteg édesanyja hogyan van. A médium valóban olyan részletes választ adott, hogy az igéző egészen megdöbbsent; a második elaltatásnál pedig közölte, hogy az igéző anyja meghalt. Az igéző azonnal távirati értesítést kért, mely megmutatta, hogy nemcsak élt a beteg, de az összes „kinyilatkoztatott” részletek is hamisak voltak.

Előfordulhat tehát, hogy a gyanúsított a hipnózisban valóban magára terhelő adatokat közöl, melyek azonban hamisak. Tessék elképzelni a következményeket: vagy az égbekiállító igazságtalanságot a médiummal szemben, vagy az óriási felsülést és a nyomába lépő neheztelést, haragot és gyűlöletet! Ezekután Nagyságos Asszony is át fogja látni, hogy a hipnotikus nyomozás célra nem vezetne“.

E levélben közölt példát kiegészíthetem még kettővel, melyek közül az egyik hazánkban történt.

1922. április 10-én a lapok hosszú tudósításokban számoltak be arról a hipnotikus kísérletről, mellyel a Dohány-utcai bombamerénylet tetteseinek nyomára akartak jutni. Dr. Országgh vasuti tisztviselő, volt főhadnagy ugyanis a rendőrkapitányságnak beszámolt arról, hogy dr.

Völgyesi Ferenc orvossal kísérletet tett abban az irányban, hogy egy hipnotikus álomba ringatott médium útján milyen adatokat tudnának a nyomozás vezetőjének rendelkezésére bocsátani.

A rendőrség utánajárt a médium által szolgáltatott adatoknak és megállapította, hogy azoknak egyike sem válhatik a nyomozás hasznára. Így pl. a kapott személyleírás még legjobban egy zsidó fiatalemberre illett (zsidóellenes bűntényről volt szó!), aki a merénylet időpontjában nem is tartózkodott a fővárosban.¹⁾

A másik eset ugyancsak 1922-ben Franciaországban történt.

Tulle városának egész nyugalma feldúlta valami lelketlen gazember, aki névtelen leveleivel számtalan család boldogságát megrontotta. A „tigrisszemű“ volt a névtelen levelek aljas írójának álneve. Miután a rendőrség nem tudta kinyomozni a tigrisszemű gazember kilétét, a bíróság vette kezébe a dolgot. A vizsgálóbíró a városka lakosságának már a felét kihallgatta, a legcsekélyebb eredmény nélkül. Legutóljára 3 nőre terelődött a gyanú, de nem volt ellenük semmi bizonyíték. Az összes írásszakértők tudománya is csődöt mondott ebben a botrányos ügyben. A vizsgálóbírónak végül az az ötlete támadt, hogy a hipnózist hívja segítségül. Egy kitűnő hipnotizáló segítségével elaltatta mind a három gyanúsítottját és úgy vallatta őket, de ezzel sem ért el semmi eredményt.

A sajtó egy része hevesen megtámadta a vizsgálóbírót, aki szerintők a hipnotizálással lejáratja a bíróság tekintélyét. A „Matin“ jónak látta a francia lélektani intézet vezetőjének, d'Arsonval tanárnak véleményét kikérni az ügyről. A kitűnő tudós a hipnózissal való vallatásról a következő szakvéleményt adta:

„Nézetem szerint a hipnotizált állapotban tett vallomásoknak soha, semmi esetben sem lehet semmi bizonyító ereje a következő két ok miatt:

1. Mert minden olyan nyilatkozat, amelyet hipnotizált állapotban tesz a tanu, lényegében semmi egyéb, mint a hipnotizáló által be-suggestált vélemény. 2. Mindazok az egyének, akik hipnotizálhatók és suggestálhatók, többé-kevésbé, mint már Babinsky tanár megállapította róluk, „pithiatikusok“, azaz közönséges nyelven szólva, természetes (és a legtöbb esetben legyőzhetetlen) hajlamuk van a hazudozásra. Mindezeknél fogva, teljesen mellőzve az erkölcsi s a tudományos szempontokat és tisztán csak a tudomány álláspontjára helyezkedve, azt kell kijelentenem, hogy az igazságszolgáltatásban nem lehet alkalmazni a hipnózist, mert a helyett, hogy az igazság kiderítésére alkalmas volna, az esetek túlnyomó részében az igazság meghamisítását biztosítaná.“²⁾

¹⁾ L. Új Nemzedék 1922. április 11. sz. 6. oldal.

²⁾ V. ö. Nemzeti Ujság 1922. évi január 14. sz.

XVI. FEJEZET.

A hipnotizmus magyarázata.

Tudományos műveknek megszokott kelléke a helyes, logikai meghatározás. Mi is szeretnénk megadni a hipnotizmus fogalmát teljesen fedő, helyes meghatározást. De nem áll módunkban.

Amely ponton csak érintkezésbe lépünk az élettellel, mindenütt titokra, rejtelemre, talányra bukkanunk. A tudomány erőlködik, hogy a titkost ismeretessel, a csodálatost természetessel válthassa föl. A kettő közötti állandó küzdelem azonban sohasem szűnik meg, csak eltolódik.

Mi tűnik fel egyszerűbbnek, természetesebbnek és valóban mindennapiasabbnak, mint az alvás, mely hatalmas darab életünkéből.

És mégis úgy vagyunk vele, hogy nemcsak a lényegét nem ismerjük, de minél jobban tanulmányoztuk, vizsgáltuk, elemeztük, annál bonyolultabbnak, érthetlenebbnek és megoldhatatlanabbnak látszik.

Az alvás lényegére vonatkozóan egy csomó többé-kevésbé bizonytalan elmélet váltotta fel egymást. Ilyen volt a Mosso-féle anémiás elmélet¹⁾; Hering és Verworn biochemiai s serologiai elmélete, melyet kiegészítettek Weichardt kutatásai²⁾; a Brown-Séquard-féle neuro-dynamikai megoldás³⁾; Claparede teleologiai magyarázata⁴⁾; Surblet föltevése az agyrészek fiziológiai viszonyáról⁵⁾; Duval histológiai magyarázata⁶⁾; Scheele endokrinológiai nézete⁷⁾ s így tovább.

¹⁾ Az olasz Mosso egy általa elmésen készített mérleg segítségével megállapította, hogy alvás közben az agy vértartalma megfogyatkozott; szerinte tehát az agynak ez a vérszegénysége (anaemia) okozza az alvást. Ez elméletet azonban jelentékenyen leértékelítették Czerny és Brodmann megfigyelései.

²⁾ Ez elmélet szerint az alvást az u. n. fáradtsági selejt-méreg okozza (toxinnak, az u. n. „ponogen” anyagok).

³⁾ E szerint az alvás az idegrendszer gátló működésének eredménye. Az alvás agyi székhelyére nézve azonban nagyon eltérők voltak a nézetek; így Wundt szerint a homlok rész (polus et lobus frontalis), Veronese szerint a thalamus optikus (látótelep) a gátlást előidéző szerv s így tovább.

⁴⁾ Claparede t. i. az alvást célszerűségi okokra vezeti vissza s az alvást az ösztön egy nemének tartja. Ez elméletet különösen Weygandt kísérletei támogatták.

⁵⁾ Surblet véleménye szerint az alvást a nagy és a kis agy szétválása okozza, míg a kettőnek egyesülése éber-állapotot szül; a kapcsolat lassu létesülése és szétválása a félálom.

⁶⁾ Histologia vagy histologia a. m. szövettan. Duval az alvást az idegnyulványok améba-szerű mozgásának tulajdonítja. Ez elméletet hevesen megátámadta Kölliker és Ramon y Cajal.

⁷⁾ Ez elmélet az alvást eddig ismeretlen „endokrin” azaz belső elválasztású szervek (mirigyek) hatásának tulajdonítja, talán a hipofízis hátulsó részének. (A hipofízis az agyvelő alatt meghúzódó babszem nagyságu, rendkívül fontoságu mirigy, mely a test növekedését szabályozza, a szellemi működésre, nem életre stb. élettani hatással van.)

Később ez elméletek egyike-másika összefonódott. Legeslegújabbán rájöttek, hogy a fizikai, chemiai és fiziologiai okokon kívül egy csomó psychikai (lelki) ok is juszt kér az alvás magyarázatában; úgyhogy a mai álláspont szerint az alvás egész sor lelki és testi, fizikai-chemiai s fiziologiai ok együttes hatásának eredménye (psychophysikai parallelizmus). Egyszerűbb nyelven szólva, rájöttek, hogy az álom oly *bonyolult* psychophysikai jelenség, hogy ez idő szerint magyarázata még nehezebbnek tűnik fel, mint eddig.

Már most, ha a tudomány elemzési, megmagyarázási és megoldási vágya ilyen egyszerűnek látszó, mindennapos, minket születésünktől halálunkig követő jelenséggel szemben csödot mond, már előre képzelhető, mily távol állhatunk a hipnotizmus magyarázatától, melynek az alvás ismét csak egyik, de korántsem egyetlen eleme s összetevője.

Ezek után érthető, hogy a hipnotizmus lényegére s mibenlétére vonatkozóan oly rengeteg magyarázati kísérlet ásítózik felénk, hogy csak nevükön elszámolni is alig lehetséges. Ahány szerző és ahány ígésző, annyi az elmélet, föltevés és magyarázat. Ez már magában véve is biztos jele annak, hogy mennyire nem ismerjük a hipnotizmusnak lényegét. Ugyanezt jelzi a hipnotizmusnak görög szava is, melyet eddig egyetlen más nyelven, a mienkén sem, tudunk maradék nélkül más szóval helyettesíteni. Ismeretes a tudósoknak ama fogása, hogy amit annyira nem ismernek, hogy saját nyelvükön nem találnak rá szót, idegen szóval jelzik.

Soká haboztam és ingadoztam, hogy az olvasó elé tárjam és felsorakoztassam-e a hipnotizmusra vonatkozó elméleteknek legalább néhányát és azokat kellő bírálat alá vegyem-e vagy nem. Mellette szólt volna az a csalogató tudat, hogy ezzel írásomnak talán nagyobb tudományos — *látszatot* adtam volna. Ellene szólt a célszerűség elve.

Tekintve ugyanis azt a tényt, hogy a hipnotizmust minden áron megmagyarázni akaró rengeteg s egymással ellentétes ú. n. „elméleteknek“ egyike sem éri el még csak a valószínűségnek a fokát sem: ezek felsorakoztatását hiábavaló papir- s idővesztegetésnek gondoltam. Kritikájukat, úgy is mondhatnám, értéktelenségük s használhatatlanságuk kimutatását üres, céltalan szélmalom-harcnak véltem. Ezért végre is úgy döntöttem, hogy az olvasókat megkímélem attól, hogy a különféle elméletek szerzőit azokra a szétágazó s ellentétes utakra kényszerítsem követni, melyek egyike sem vezet a hipnotizmus megértésének titkos ajtajához.

Ma még annyira távol állunk a hipnotizmus lényegének csak sejtésétől is, hogy egyenlőre be kell érünk olyan kétségtelen és többé már nem vitatható tények és adatok leszögezésével, melyek alapul szolgálhatnak egy későbbi, az eddigieknél valószínűbb elmélet s magyarázat kialakulására.

Lássunk néhány ilyen tényszerű adatot:

1. Tény, hogy a hipnózis rendkívüli, sőt *rendellenes jelenség*.
2. Tény az is, hogy a hipnózis összes jelenségeit, ha nem is együttesen, de legalább egyenként a hipnózison kívül is föllehetjük,

tehát e jelenségek noha rendellenesek, mégis *természetesek*, nem természetfölöttiek.

3. Végre tény, hogy a hipnózis tüneteit, — a hipnózison kívül — mindenkor csak a *szervezetre káros és ártalmas okok* idézik elő, főképp mérgek és betegségek.¹⁾

Tehát, — legalább a hipnózison kívül — a hipnózissal azonos tünetek előidéző okai romboló (destruktív) természetűek; amiből viszont nem nehéz levonni azt a közelálló következtetést, hogy maguk a tünetek is inkább károsak lehetnek a szervezetre, mind hasznosak és célszerűek.

Főnti állításunkat, hogy a hipnózis összes tüneteit — legalább is egyenként — más (mindig destruktív!) okok is előidézhetik, részletezzük:

a) Az érzéketlenséget előidézhetik bizonyos mérgek és néhány betegség, például meningitis (nyakszirtmerevedés), myelitis (gerincagygyulladás), stb.

b) Az érzékközpontok fokozott izgatottsága és az öntudatlan, de egyébként az ébrenléttől alig megkülönböztethető, bonyolult cselekedetekre való képesség megvan a holdkórosoknál vagy alvajáróknál is (somniaambulismus).

c) Hallucinációk, illúziók, logikai s erkölcsi zavarok, hamis önvádolások és kényszerképzetek előfordulnak az őrültségnél. Érzécsalódásokat bizonyos mérgek s vegyszerek is előidéznek, pl. az 1925-ben előállított meskalin nevű vegyszer.

d) A környezetnek számba nem vevését a többek között tapasztalhatjuk a részegeknél.

e) A merevedést, katalepsiát előidézhetjük különféle mérgekkel és villanyozással. Katalepsia néhány elmebajnál is előfordul, például a katatonianál.

f) A hipnózist legjobban jellemzi a figyelemnek rendkívüli és fokozott lekötése egy irányban. Ezt a jelenséget is föllelhetjük az idegzetnek túlfeszített állapotában és néhány betegségben. Ide vág a tudósoknak úgynevezett és rosszul nevezett „szórakozottsága“, mely nem a figyelem hiánya, vagy szétszóródása (distractio), hanem ellenkezően éppen a figyelemnek egy irányban való oly erős és rendkívüli összeszedettsége s összpontosítása, hogy e körön kívül a figyelem már nem ér el.

Ehrenberg, a világhírű német állattantudós éveken át tanulmányozta az egyiptomi gulákban a denevéreket. Mikor aztán hazaérkezvén, tanártársai megkérdezték tőle, hogy mily hatást tettek rá a piramisok, szégyenkezve vallotta meg, hogy azokat el is felejtette szemügyre venni.

Hasonló jelenség tapasztalható a nagyobb izgalmaknál és szenvedélyeknél is, pl. lóversenyeken, labdarugó versenyeken, amit legjobban bizonyít ilyen alkalmakkor a zsebmetszőknek könnyű és gyakori munkája.

¹⁾ Az állatvilágban az igézés szintén az igézett állatnak rovasára, t. i. foglyul ejtésére szolgál (pl. mikor a kígyó megbűvöli a madarat, a macska az egetet.)

g) Ugyanide sorolható még a hipnózisban itt-ott jelentkező utánzási vágy, az ú. n. „fascinatio“, amikor a médium minden mozdulatában utánozza az igézőt.

Ez sem ismeretlen jelenség a hipnózison kívül. Ugyanezt a jelenséget mutatja az a lelki betegség, mely Oroszországban miriachit név alatt ismeretes.¹⁾ De a legdöbbenetesebb hasonlatot találjuk e tekintetben a Fülöp-szigetek bennszülöttein uralkodó ú. n. mali-mali betegségnél. Ez abban áll, hogy a beteg mindent utánoz, amit egy más személy cselekszik, kit benső kényszerből példaképnek választ. Ha ez az égre tekint, a beteg is az égre néz; ha a példakép haragszik, a beteg is feldühödik. A legsajátságosabb tünet e betegségben az, hogy a beteg még a legszükségesebb természeti működéseket is utánozza, pl. csak akkor eszik és iszik, ha példaképe eszik vagy iszik. A mali-mali beteg nem tud meglenni példakép nélkül, akinek ilyen módon teljesen ki van szolgáltatva. Az utánzás a katatóniának nevezett elmebajnál is előfordul, ahol echopraxiának és echolaliának nevezik a szerint, amint a beteg mozdulatokat utánoz, vagy szavakat ismétél.²⁾

Voltak, kik a hipnózist azonosnak vélték az örülettel. Krafft-Ebinggel³⁾ azonban mi sem fogadhatjuk el e nézetet.

Ellenben tény az, hogy a hipnózishoz a vele hasonló jelenségek és állapotok közül legjobban az örült állapota hasonlít. Az örületet t. i. úgy is tekinthetjük, mint a beteg saját rögeszméje által létesített állandó hipnózist, míg a hipnózist viszont idegen eszme által örületben (rögeszmében) tartott állapotot. Az örülnél a figyelmet lekötő (fixáló) ok magában az örültben van, ezért az örült egyaránt az marad ébren és alva. A hipnotizáltak figyelmét lekötő ok azonban rajta kívül álló személy. Ezért a médium alvónak — látszik, pedig ez voltaképpen nem a rendes alvás! Hisz Bergson jól mondja, hogy „aludni annyi, mint nem érdeklődni“⁴⁾; hipnotizáltak lenni pedig annyi, mint nagyon is érdeklődni, nagyon is figyelni az igéző minden mozdulatára és parancsára; úgyhogy amit a hipnózisban alvásnak látunk, nem rendes alvás, hanem az igézett lelkének mintegy rapportszerű vigyázz-állásban várakozó, parancsvételre kész, semleges állapota, mely középútat foglal el az ébrenlét és alvás között. Hasonló állapotot magunkon is akárhányszor észlelünk. Pl. ha monés közben egy hang megüti fülünket, melyre erősen figyelni akarunk: megállunk, mozdulatlanul maradunk, mintegy pihentetjük vagy visszatartjuk minden más életműködésünket, hogy annál jobban ügyelhessünk arra a bizonyos hangra. Megfigyeltem, hogy ilyenkor az illetőnek arckifejezése is hasonlóvá lesz a hipnotizáltéhoz. Vagy ha erősen megfeszítjük gondolkodásunkat, homlokunkat tenyerünkre támasztjuk, ezzel mintegy megakadályozni akarjuk a látást és arcunk mozdulatát, nehogy más oldalról benyomások érhék és ily mozdulatatlanságban percekig ülünk, mintha aludnánk.

¹⁾ Finlay, i. m. 29. old. V. ö. dr. Otto Gotthilf: Merkwürdige Fälle krankhafter Nachahmung. Wien.

²⁾ A. H. Hübner: Lehrbuch d. Forensischen Psychiatrie. Bonn, 1914. 889. old.

³⁾ Krafft-Ebing: Hypnotische Experimente Stuttgart. 1919. III. Auflage, 47–48. old.

⁴⁾ Henri Bergson: A nevetés; ford. dr. Dienes. V. Budapest (évszám nélkül) II. kiad. 204. old.

Az őrült minden kívülről jövő benyomást rögtön kapcsolatba hoz-
rögeszméjével, még ha ezzel semmiféle tárgyi vonatkozásban sem áll.
Egy magát királynak képzelő őrült a folyosón elpuffogatott papirzacskó-
hangját azonnal megköszönte, mint az ő üdvözlésére elsütött dísz-
ágyulövést. Így van ez a hipnózisnál is. Fröbes egy médiumról szól, ki
minden újabb suggestió nélkül felugrott székéről, mert egy kerepléshez
hasonló zajt dühös kutya ugatásának vélt. A médium, akinek hadvezér
szerepet suggerálok, a kezébe nyomott ludtollat azonnal kardnak nézi
s így tovább.

„Ha az őrült egy pillanatra gondtalan tudna lenni — mondja
Chesterton — meggyógyulna“. A médium egész gondolatvilága, mint
a rádió szerkezete, be van igazítva egy idegen öntudat átvételére, úgy-
hogy az általános világszemlélet helyébe az igéző, illetve az általa
suggerált szűkebb körű világ szemlélése lép és e szemlélet többé-
kevésbé minden más tárgyi hatást kiszorít, „szelektál“.

A rádión a beállított állomás hangjába beleszendül és belevegyül
az erősebb idegen leadónak hangja. Mint már fentebb említettük, a
médium legmélyebb meggyőződése, világnézete és erkölcsi felfogása is
felfedezően, tiltakozóan, vagy zavaróan beleszól, belerezdül az idegen
suggestióba, ha a kettőnek iránya nem párhuzamos.¹⁾

A közölt adatok mindenesetre némi fényt vetnek a hipnotizmus-
kérdésre és elméletére, a nélkül azonban, hogy a lényegére irányuló
kutatásban előbbre segítenének. A hipnózis ma még lélektani rejtély.

Ám, ha a hipnózis alapokaiban ez idő szerint megmagyaráz-
hatatlan is, annyit föltétlenül tudunk róla és annyi minden kétségen
felül bizonyos, hogy noha rendellenes, de mindenesetre *természetes*
állapot. Ép olyan természetes, mint akár a fogfájás, a köszvény, az
elpirulás, a lámpaláz, a részegség, a hisztéria vagy az őrülttség. Más
szóval a hipnotizmusban semmiféle természetfölötti elem nincs, neki a
természetfölöttihez semmi köze sincs.

Ezt a különben magától értődő és napnál világosabb tényt azért
kellett még külön is hangsúlyoznunk, mert akadtak és akadnak facér-
hipnotizálók, kik a nép naív hiszékenységét lelkiismeretlenül azzal
akarják még jobban kihasználni, hogy az igézést „szellemekkel“ hozzák
összefüggésbe, mintha voltakép valamiféle szellem igézne, ők pedig
csupán boldog, kiválasztott közvetítői volnának.

¹⁾ Bocsánatot kérek, hogy a rádiót is felhasználtam hasonlatul. De ép e
sorok írásakor értesülök arról, hogy Cazzamalli Nándor milánói egyetemi tanárnak
— mint mondják — sikerült kristály-detektoros rádiógépek által folyamatokat
felvenni és jelezni oly formán, mintha ezek az agyműködésnek, mint valamely
rádió leadó gépnek hullámai lennének. A kísérlet úgy történt, hogy Cazzamalli a
rádiógép antennakeretét a kísérleti személlyel, tehát agyhullámleadóval szembe-
állította. A gép azonnal reagált, amennyiben távirati jelekhez hasonló zörejeket
hallatott. Amikor a kísérleti személyt hipnózisba ejtették, a zaj fokozódott és
fölebbresztéskor ismét elhalkult. Amennyiben Cazzamalli fölfedezését a további
kutatások megerősítenék, talán a hipnotizmus magyarázatához is újabb ajtó-
nyílnék. (V. ö. még a köv. munkával: Dr. Naum Kotik: Die Emanation der
psychothysischen Energie im Zusammenhang mit der Frage über die Radioaktivität
des Gehirns. München. Bergmann.)

Az ilyen hazug, csaló, szélhámos igézők lelkiismeretlensége eléggé el nem ítéltető büntény az igazság, a komolyság, a tudomány, a társadalom és a kölcsönös bizalom ellen.

Aki a hipnotizmust bármi módon szellemekkel vagy azok megnyilatkozásával összefüggésbe hozza: vagy tudatlan vagy csaló vagy elmebajos!

A hipnotizmusnak a spiritizmussal való fölcserélése vagy azonosítása is nagy tudatlanságra és járatlanságra vall. Spiritizmuson a szellemek megidézését értjük, vagy tudományosabban: „A rendszeres kísérletezést azzal a céllal, hogy a megholtak szellemeivel összeköttetést létesítsünk és tartsunk föl“.¹⁾

E helyen, már a helyszüke miatt is, kerülni óhajtunk a spiritizmus elméletét és magyarázatát érintő minden kitérést vagy állásfoglalást. De a spiritizmust akár csalásnak, humbugnak, auto- vagy heterosuggestiónak minősítjük, akár ördögi beavatkozásnak vagy valóságos szellemek megnyilatkozásának vesszük, akár a helyes vallási útról letévedt botorkáló lelkek természetfölötti szükségletének tekintjük²⁾: a spiritizmus és a hipnotizmus mindenképen teljesen heterogen, egymással semmiféle logikai összefüggésben sem álló fogalmak, melyek csak esetlegesen kapcsolódhatnak össze; amint a hipnózist is össze tudom kapcsolni a rádiológiával, ha az igézettel rádiót hallgattatok, vagy ahogyan a spiritizmust is összefüggésbe tudom hozni az alchi-miával vagy a perpetuum mobile-vel, ha a szellemeiktől e két titkot akarom kifürkészni; de azért a hipnotizmus még nem egyuttal radiológia és a spiritizmus még korántsem alchimia vagy perpetuum mobile. Ép így megeshetik, sőt meg is esik, hogy spiritiszta üléseken nagyobb hatás kedvéért vagy a közönség csodálkozásának fokozására valakit hipnotizálnak; vagy az is megeshetik, hogy a hipnotizált médium révén akar valaki összeköttetést keresni a szellemekkel; de ez esetekben is a kapcsolat csak esetleges, amint ilyen módon bármiféle tudományt, tárgyat, fogalmat, eszmét vagy érzelmet összefüggésbe hozhatok akár a spiritizmussal akár a hipnotizmussal, de a két utóbbi között magában véve semmiféle benső, logikai vagy lényeges kapcsolat nincs és nem is lehet.

1) Dr. Wolkenberg Alajos: Az okkultizmus és a spiritizmus múltja és jelene. Budapest, 1923. 10. old.

2) Rákosi Jenő, a magyar újságírók polihisztor-nagymestere így vélekedik a spiritizmusról: „A Teremtő két égő gyertyát adott az ember kezébe, hogy annak segítségével keresse meg az utat Hozzá: az észet és a vallást. Aki a sötétségben elfoltja mind a két gyertyát és úgy próbálja megtalálni az útját, az a spiritiszta“. (Uj Idők, 1926. évf. 665. old.) Hegedüs Lóránt pedig azt tartja, hogy legjobban Karinthy Frigyes írónk jellemezte a spiritizmust, midőn így ír róla: „Ennek sötét lámpása csalhatatlan bizonyossággal világítja meg homállyal a homályt“ („Ki kérdezett“. Bpest 1926.). Sokkal keményebben, szinte az illetlenség határán túlmenve így jellemzi a spiritizmust Huysmans, a nagy emberismerő francia író, „En route“ („Úton“) c. művében: „A spiritizmus — írja — csak latinája a természetfölöttinek, éjjeli edénye a túlvilágnak“ (Az Athenaeum magyar nyelvű kiadásában. 1925. 356. old.)

Ismételjük, a hipnózis rendellenes, de mindenképen *természetes* jelenség, melyben semmiféle természetfölötti jelleg sincsen. Csupán végső okait nem ismerjük, amint a természet legtöbb jelenségét is az ismeretlenség s titokzatosság homálya övezi.

Igy a hipnotizmus is igazolja Edouard Jordan, rennesi egyetemi tanár bölcs szavát: „A tudomány inkább törekvés az igazság megismerésére, mint az igazság ismeretének bírása“.

TARTALOM:

	Oldal
1. fejezet. Bevezető gyanánt	3
2. „ A médium	6
3. „ A hipnotikus állapot	13
4. „ Posthipnotikus jelenségek	24
5. „ Az igéző (hipnotizőr)	30
6. „ Az öngigézés (autohipnotizálás)	34
7. „ A hipnotizálás határa	40
8. „ A tömegigézés	44
9. „ Hipnotizáltassuk-e magunkat?	48
10. „ Folytatás	64
11. „ Hogyan védekezhetünk a hipnotizálás ellen?	72
12. „ A hipnotizmus és a nevelés	74
13. „ Folytatás	78
14. „ A hipnotizmus a gyógyítás szolgálatában	85
15. „ A hipnotizmus büntetőjogi szempontból	96
16. „ A hipnotizmus magyarázata	103

TOWER V. EGYÉB MŰVEI:

1. *A búcsúnap megünneplése a legújabb liturgikus jog szerint.* A budapesti m. kir. Pázmány P.-egyetem hittudományi kara által a Horvát-díjjal jutalmazott munka. Budapest, 1907. 3 pengő
2. *Instructio Practica de Missis Votivis et de Requie.* II. kiadás. Budapest, 1925. 2 pengő
3. *Reformeszmények a papnevelést illetőleg.* Az első kötet. A kis-szemináriumokról. Budapest, 1908. 2 pengő
A második kötet. A nagyszemináriumokról. Elfogyott
4. *A gyónótükrökről.* Temesvár, 1906. 50 fillér
5. *Ecce sacerdos, seu modus et ritus recipiendi Pontificem occasione Confirmationis.* Győr, 1914. 2 pengő
6. *Szent Borbála, a tűzértség védőszentje.* Budapest, 1914. A m. kir. Ludovika Akadémia kiadása. 2 pengő
7. *Die heilige Barbara, Schutzpatronin der Artillerie.* Wien, 1914. A volt cs. és kir. tüzérhadapródiskola kiadásában. 2 pengő
Diszkiadásban 3 pengő
8. *Der Monismus und seine Richtungen.* Wien, 1918. . . 2 pengő
9. *A fegyelmezés természetes eszközei.* Dr. Weszely Ödön egyetemi tanár előszavával. Budapest, 1924. Az I. kiadás elfogyott. A II. kiadás készülöben.
10. *A katolikus hitvallás.* (Modern apologia). Budapest, 1924. Az I. kiadás elfogyott. A II., jelentékenyen bővített s javított kiadás ~~szét~~ ^{512 oldal} alatt. 56
11. *Levelek egy szülőhöz,* arról, hogyan kapcsolódjék a szülő az intézeti nevelésbe. Szombathely, 1925. 3 pengő.

Rónai Frigyes
könyvnyomdája

Kőszeg